Ը. ՏԱՐԻ 2380 ԹՈՒԱԿԱՆ ՀԱՅՈՑ 20 ՔԱՂՈՑ 4384 28 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1891 8 ՃԵՄԱԶԻԻԼ ԱԽԸՐ 1309 ՇԱԲԱԹ

40 ՓԱՐԱ

ՆԱՄԱԿ ԿԱՄ ՈՐ ԵՒ ԻՑԷ ԳՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՏՔ Է ՈՒՂՂԵԼ
ԱՌ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԱՐԵՒԵԼՔ ՕՐԱԳՐԻ
Ղալաթիա, Կ. Պոլիս

درعلیه‌ده غلطه‌ده نورادونکیان خانده آرهولك
غزته‌سی اداره‌سنه

Direction du journal AREVELK
Galata, CONSTANTINOPLE

ԱՐԵՒԵԼՔ

ՕՐԱԳԻՐ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱՅԻՆ

40 ՓԱՐԱ

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Կ. Պոլսոյ համար	Տարեկան յառաջեան վճարով	150
» »	Վեցամսեայ	75
» »	Եռամսեայ	40
Օտար երկիրներ	Տարեկան Ֆրանք	56
» »	Վեցամսեայ »	28
Ընթեր Թուղթի վրայ	Տարեկան Օսմ. Ոսկի	3
Գաւառաց	Ղրշ.	50

Խմբագրութեան ուղղուած նամակ կամ յօդուածը գրութիւն ետ չի տրուիր։

Les annonces sont reçues
AUX BUREAUX DU JOURNAL

Արեւելքի ներկայ համարը, բաց ի իւր սովորական նիւթերէն, կը պարունակէ նաև հետեւեալ յօդուածները.

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. Այցելութիւն Աբդլ-Մսեհի վանուց ի Մասթառ.
Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ. «Բանաստեղծութիւններ» Ալեքսանդր Ծատուրեանի.
Ա. ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ՊՐՕՖԷՍՕՐ ՄԱՌԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ Հայոց գրականութեան մասին Ս. Պետերբուրգի համալսարանում.
Գ. ԽԱՆԳՈՒԼԵԱՆՑ

ԵՐԵԿՈՅ. (Բանաստեղծութիւն) ԽԻՃ
ԿԵՑԻՐ Ո ՆԱՒ (») »

ՄԱՅՐ ԱՆԹՈՒԱՆԻ ԼԱՃԸ. (Նորավէպ)
ԺԱՆ ՌԻՇԲԷՆ

ՁԱՅՆ ՄԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ (Նամակ Չիքակոյէ). Հ. ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ

ԲՈՎԱՆԴԿ. — Այցելութիւն մը ի Գօլոմպեան Աշխարհահանդէս. —Հրաւէր առ հայութիւն. — Աշխարհիս ամենէն արագ շոգեկառքը. —Մի քանի թուանշաններ. — Համաշխարհային կրօնական ժողով մը. —Կիրակնօրեայ խնդիրը. — Ելեկտրականութեամբ կօշիկ ներկել. — Չիքակօ աւելի արագ երթեւեկութիւն մը կուզէ։

ԱՍՏՐԱ (Գրական վէպ Քարմէն Սիլվայի) Թարգմ. Թ. Թ.

ՅՈՒՇՔ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

ՔՄԱՀԱՃՈՅՔՆԵՐ

Կը յիշեցունենք «Արեւելք»ի ձեռքէ գնողներուն որ չմոռնան ներկայ թերթին հետ լրագրավաճառէն պահանջել նաև յաւելուածը որ անջատ թուղթի վրայ տպուած է։ Ամբողջին գինը 40 փարա։

Կ. ՊՈԼԻՍ, ԴԵԿՏ. 28|9 ՅՈՒՆՎ. 1891

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ՆԻՒԹԵՐ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՄԱՃԱՐԱԿՆ ԵՒ ՆՈՐԱՁԵՒՈՒԹԻՒՆ ԴԵՂԵՐՈՒ

Դեղերն ալ հագուստներուն, գլխարկներուն, գոյներուն և երանգներուն կը նմանին։ Նորաձեւութեան կը հպատակին։ Նոյն հիւանդութեան տարբեր ժամանակներ տարբեր դեղեր տուած են բժիշկները։ Դեղին նիւթն իսկ չէ փոխուած շատ անգամ. բայց գոնէ տարբեր ձեւ մը ու մանաւանդ տարբեր անուն մը տրուած է մի և նոյն ազդեցութիւնն ընելու սահմանուած մի և նոյն նիւթին։ Հիւանդութեանց նորաձեւութիւնն Ինֆլուենցան է ժամանակէ մ՚ի վեր, որ կարգ մը նորաձեւութեանց պէս ուրիշ բան չէ բայց եթէ հնութեան մը կրկնութիւնը, նորոգութիւնն։ Իսկ դեղօրէից նորաձեւութիւնն է Անթիփիրին կամ Հակաջերմային կոչուած դեղը, զոր անհունապէս ժողովրդականացուց և ընդհանրացուց օրուան համաճարակը։

Գիտէ՞ք հիմակ ի՛նչ սպառում կը լինի Անթիփիրինի։ Փարիզի լրագիրք կը յիշեն դեղագործական նիւթոց վաճառատուն մը յորում Անթիփիրինի վաճառումն եռապատկած է Ինֆլուենցային առաջին երեւումէն ի վեր։ Այս համաճարակէ յառաջ 1,000 քիլոկրամէ աւելի չէր ծախուեր, և մէկէն ի մէկ 2,068 քիլոկրամի բարձրացած է, և արդի եղանակին մէջ կը խոստանայ երեք տակառաչափն անցնիլ։ Ասկէ կրնաք մակաբերել թէ ուրիշ դեղավաճառք ալ ո՛րչափ գործ կ՚ընեն Անթիփիրինի վրայ։

Հիմակ ամեն ոք Անթիփիրին կ՚առնու։ Առանց բժշկի հարցունելու, ամենափոքր գլխու ցաւուն, ամենաթեթեւ ջղացաւութեան կամ հարբուխի, արք և կանայք դեղագործին կը վազեն և Անթիփիրին կ՚առնուն։

Մի՛ հարցունէք թէ Անթիփիրինն ի՛նչ է, ո՛ւստից կը բխի, ի՛նչ զօրութիւն ունի, ի՛նչ հրաշքներ գործեր է որ այսքան կարճ միջոցի մէջ այնքան ծաւալեր է։ Նորաձեւութեանց բացատրութիւնն ե՞րբ տրուած է, կրնա՞ք ըսել թէ ինչու համար շրջազգեստները կամ փողկապներն այս տարի նախորդ տարուանէն տարբեր ձեւ մ՚ունին։ Անթիփիրին շատ մը համանման դեղերէ աւելի մեծ առաքինութիւն մը կամ պակաս թերութիւն չունի, բայց բախտաւոր է. ա՛յս է գործին բացատրութիւնն։ Հաստատակութեան մտքին անգամ մը տիրեր է։ Իսկապէս, Անթիփիրինն, Անիլինի, Պէնզինի և Ֆէնոլի նման, հանքածխոյ խայծաղանի (գաթրան) ածանցներէն մին է, յորմէ այսօր տարրաբանութիւնն այնքան այլազան, այնքան հակասական բաներ գիտէ հանել։ Իր ծագումէն աւելի, իր ներգաշնակ անունն, որ գիտական անունն մը չէ սակայն, (*) շինած է Անթիփիրինի բախտն։

Անթիփիրինը ցաւերն ամոքելու և մինչեւ իսկ փարատելու զօրութիւնն ունի, Աֆիոնի նման։ Սաստիկ կէս-գլխու մէջ, տաքութիւնն յանկարծ կ՚իջեցնէ։ Եւ արդի տենդոտ դարավերջիկ ժամանակիս մէջ, կ՚երեւի թէ աւելի մեծ առաքինութեան մը պէտք չկար ժողովրդականացնելու համար Անթիփիրինը։ Կ. Պոլսոյ մէջ իսկ, ամիսէ մ՚ի վեր, տուն չկայ գրեթէ ուր Անթիփիրին մտած չլինի, Ինֆլուենցայի հարուածներն ամոքելու։

Բայց Անթիփիրինի անխորհուրդ կիրառումը բացարձակ վնասակար է։ Եօթն-ութ տարիէ ի վեր որ գտնուած է այս դեղ, իւր բուժումներուն չափ հռչակ հանած են իւր արկածք։ Բացէք բժշկական ո՛ր թերթն որ ուզէք, և այս իրողութեան ի հաստատութիւն շատ բաներ նշանակուած պիտի գտնէք։ Եւ այս արկածք պատահած են մինչեւ իսկ երբ բժշկական կանոնաւոր դեղագրով մը հրամայուած էր Անթիփիրինի գործածումն։ Հապա ո՛րչափ աւելի, երբ հիւանդին և դեղագործին միացեալ գիտութեամբ ի կիր առնուած է, ո՛ և է ջլախտութեան դարման տանելու նպատակաւ, անհամար Քաշէներու միջոցաւ որք դեղագործներուն ամենէն աւելի շինած բանն էին ժամանակէ մ՚ի վեր։

Ցաւը փարատել հիւանդութիւնը բուժել չէ։ Ընդհակառակն, հիւանդը կը խաբուի, և ցաւը դադրելուն պէս, հիւանդութիւնը վերջացած կարծելով, կատարեալ բուժման հետամուտ չի լինիր։ Անթիփիրին մարդուս տաքութիւնը չափաւորելու կարողութիւնն ի գործ կը դնէ՝ կերպիւ իւիք ընդարմացնելով ջղային դրութիւնը. մանաւանդ արեան շրջաբերութեան զօպանակներն, յորմէ ի հարկէ յառաջ կուգայ արեան շրջաբերութեան դանդաղացում մը, կասում մը, երբ արիւնը կը թանձրանայ, կը խտանայ, և մարմնոյն աւելորդ բաները, մոխիրները, դուրս թափելու կը յամրանայ, ինչպէս ակներեւ կը հաստատուի երբ Անթիփիրին զգալապէս կը պակսեցնէ մէզն, և նոյնը բաժակի վրայ դրուելով, երբեւ երկաթի Փերքլոռիւռ ի կիր կրնայ առնուիլ արեան հոսումը կասեցնելու համար։

Հա՞րկ է սակայն յիշեցնել թէ վարակիչ հիւանդութեանց մէջ, որպէս Ինֆլուենցան, էական բանն ո՛չ միայն թունաւորիչը վարելն է, այլ և թոյնն իսկ ամենայն փութով մարմնէն դուրս հանելն է։ Միկրոբներ կրկնապէս չարիք կը հասցնեն հիւանդին։ Ո՛չ միայն կ՚ապականեն կը փճացնեն այն հիւսկերն ուր եկած են բնակիլ այս անախորժ հիւրեր, այլ և բարկ ժահր մը կը թողուն հոդ, որուն գիտնական լեզուաւ Փթօմային կամ Թօքսին կ՚ըսեն, որ կը հաւաքուի այն խուղերուն մէջ զորս բացած են այս ահռելի կերպիւ գործունեայ մանրաճճիներն։ Ուրեմն, հոգ տանելու ենք ո՛չ միայն միկրոբն սպաննելու, այլ և անոր թողած ապականութիւնները մարմնէն բոլորովին վտարելու և մարմինը մաքրելու, այնպէս որ ամենափոքր հետք մը չմնայ նոյն միկրոբային աւերմանց։

Ուստի, ֆրանսացի բժիշկներուն մէջ, ինչպէս կը տեղեկանանք Փարիզի լրագրերէն, կարծեաց յեղաշրջում մը կ՚երեւի Անթիփիրինի դէմ, որ կ՚ըսուի թէ ջղային դրութիւնն ընդարմացնելով, հազը պակսեցնելով, մարմնոյ աւելորդ նիւթոց արտաքսումը դանդաղեցնելով և արեան շրջաբերութիւնն յամրացնելով՝ չի զօրեր մարդուս կազմուածքին տալու խարազանի այն անհրաժեշտ հարուածն, որուն պէտք ունի կազմուածքը՝ դուրս վտարելու համար չարագործ միկրոբին աղտոտ թափթփուքները։ Ցաւը պակսեցնելը մեծ բան մը չէ։ Մորֆինը ցաւերն աւելի ազդուապէս պակսեցնելուն համար միթէ յանձնարարելի՞ դեղ մ՚է։ Ո՞վ չէ իմացած Մորֆինի աւերումները։

Գաղափարաց այս կարգի մէջ, մի՛ զարմանաք եթէ Անթիփիրինի նորաձեւութիւնն ալ անցնի օրին մէկը, մանաւանդ որ տիրող համաճարակին դէմ հիմակ աւելի ազդեցիկ կը հռչակուին Ստոյի պէնզոադն, որ կուրծքը մաքրող դեղերուն լաւագոյններէն է կ՚ըսուի։ Այս պատճառաւ Ինֆլուենցայէ բռնուողները մեծ օգուտ կը տեսնեն Ֆէնօլաթ տ՚ամմոնիաքէ, որուն մէջ կը մտնէ հականեխական այն գերազանց նիւթն որ Ասիտ ֆէնիք կը կոչուի, գաշնակցելով Ամոնիաք կազեօզի հետ, որոյ գլխաւոր հանգամանքն է արիւնը պարզել, աւելի հեզուկ դարձնել, որով և դիւրացնել աւելորդ նիւթոց վտարումը մարմնէն։

Այս քիչ մը մասնագիտական նիւթը մեր ընթերցողաց մտադրութեան ներկայացնելու քաջալերուեցանք՝ այն վստահ համոզումն ունենալով թէ տիրող համաճարակին պատճառաւ այս օրերս շատեր տրամադիր պիտի լինին այս տեսակ կարծիքներ լսելու։ Աւելին պէտք է ակնկալենք մեր հմուտ բժշկաց դասէն, որ իւր եւրոպացի պաշտօնակցաց օրինակէն խրախուսուելով, հաստատակութեան հետ խօսելու առատ նիւթ կրնայ գտնել Ինֆլուենցային առթիւ։ Բայց դարձեալ Ինֆլուենցան այնքան կը զբաղեցնէ բժիշկներն որ անոնք այս միջոցիս աւելի դեղագիր գրելու կրնան զբաղած լինել քան բժշկական յօդուած, և հետեւապէս մեծ իրաւունք մը չեն ունենար գանգատելու եթէ հրապարակին վրայ այն պակասը լրացնել գան Հիպոկրատի արուեստէն շատ բան չհասկցող խմբագիրները։

(*). Գիտական անունն է Diméthyloxypyrazol.

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ամանորի առթիւ Վեհ. Վիքթորիա Թագուհին Լորտութեան աստիճան բարձրացուց երեք անձեր,—Սըր Ֆրետերիք Ռօպէրդս, Աֆղանեան պատերազմին ժամանակ անգլ. զօրաց այն փայլուն հրամանատարն որ քանի մը տարիէ հետէ Հնդկաստանի բանակին ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը կը վարէ, որ անգլ. զինուորական վարչութեան մէջ ամենաբարձր պաշտօնն է Մեծին Բրիտանիոյ զօրաց ընդհանուր հրամանատարութենէն ետքը, զոր կը վարէ Թագուհւոյն ազգական Քէմպրիճի դուքսը։ Լորտութեան բարձրացած միւս երկու անձերն են Սըր Արթուր Ուիլիըմ Աքլանտ Հուտ, որ 1877ին ծովային բարձրագոյն խորհրդոյ անդամակցեցաւ եւ 1886ին ծովակալութեան աստիճան բարձրացաւ, և Սըր Ուիլիըմ Թոմսըն, որ նշանաւոր գիտնական մ՚է, և կարեւոր գիւտեր ըրած է ընդծովեայ հեռագրութեան մասին, և այժմ նախագահ է Բրիտանեան Արքայական Ընկերութեան, որ Անգլիոյ Ակադեմիան է։

—Առեւտրական Նախարարութիւնն իմացուց Մանշի ծովուն տակէն ներքնուղի (թինէլ) մը շինելու ծրագրին ջատագովներուն թէ անգլ. կառավարութիւնն այս տարի ևս երեսփ. ժողովոյ մէջ դէմ պիտի խօսի իրենց ծրագրին, զոր ամեն տարի խորհրդարանի նկատառութեան կը ներկայացնեն, յուսալով քիչ քիչ հանրային կարծիքը վարժեցնել ծովու տակէն Անգլիոյ և Ֆրանսայի միջեւ երկաթուղւոյ հաղորդակցութիւնն հաստատելու գաղափարին։

ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

Ամեն տարիներու նման այս տարի եւս Փարիզի դեսպանական մարմինն Ամանորի առթիւ իւր խնդակցութիւնը մատոյց Հանրապետութեան Նախագահին, առաջնորդութեամբ պապական նուիրակին, որ իւր եկեղեցական հանգամանքին պատճառաւ, այս տեսակ հանդիսական առիթներու մէջ առաջ կ՚անցնի։ Պ. Քառնօ, շնորհակալութիւն յայտնելէն ետեւ, ըսաւ. «Կը մաղթենք և կը յուսանք ամենքս որ 1892 տարին խաղաղ և արգասաւոր տարի մը պիտի լինի, յորում կառավարութիւնք պիտի կարենան իրենց ջանքերն ու գործունէութիւնը նուիրել տնտեսական շահուց և ընկերային խնդրոց ուսումնասիրութեան, որք եւս քան զեւս կը խնդրեն առարկայ լինել իրենց լուսամիտ հոգածութեան։ Եթէ Հանրապետութիւնը Ֆրանսայի իրաւանց և աւանդութեանց գիտակցութիւնն ունի, ո՛չ նուազ հաստատապէս յարեալ է խաղաղութեան և միջազգային համաձայնութեան քաղաքականութեան։» Պ. Քառնօ ի վերջոյ խնդրեց դեսպաններէն որ իւր այս զգացումներն հաղորդեն իրենց կառավարութեան։

ՊԱԼՔԱՆԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ռումանիոյ պատերազմական նախարարութեան առաջիկայ ելմտացոյցին մէջ, երկու ու կէս միլիոն ֆր.ի գումար մը պիտի գտնուի Սեւ ծովու համար եղերապահ մարտանաւերու գնման յատկացեալ, որք Սեւ ծովու կողմէ պաշտպանեն Ռումանիոյ երկիրն ի Տօպրուճա, եւայլն։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

Օնթարիոյի նահանգին Բինսթաուն և Սայտէնհամ քաղաքաց տիկնայք մեծ գումարում մ՚ընելով, յայտարարեցին թէ սեղմիրանը (քորսէն) առողջութեան և բարոյականութեան վնասակար գործիք կամ զարդ մ՚է (որն որ ուզէք), թէ հետեւապէս արժանի չէ գեղեցիկ սեռին կուրծքին վրայ երեւալու, և պէտք է բացարձակ խափանել անոր գործածումն։ Հետեւապէս, ժողովեալ տիկնայք միահամուռ որոշմամբ, հրապարակի մը վրայ, ո՛չ թէ դահճի ձեռամբ այլ իրենց քնքոյշ ձեռքերով կրակի տուին բոլոր քորսէներն որք քաղաքին մէջ կը գտնուէին։ Այս բերկրառիթ կրակին շուրջ ուխտեցին և երդուեցան «մեռնիլ ինչպէս որ ծնած են,» — առանց քորսէի։ Աւասիկ հիմնապէս օգտակար գաղափար մը, թէեւ ծայրայեղ գործադրմամբ. զի եթէ այս ամերիկացի տիկնայք իրաւցնէ որոշեն մեռնիլ այն վիճակին մէջ յորում ծնած են, ուրիշ շատ բաներ ալ իրենց վրայէն նետելու հարկին ներքեւ կը գտնուին։ Բայց քորսէին վնասակարութիւնն այս օրերս Ֆիկարօյի պէս աշխարհիկ թերթի մը մէջ իսկ երկարօրէն կը բացատրուէր։

ՔԻԼԻԻ ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՆԱՀԱՆԳԱՑ ՎԷՃԸ

Պալթիմօր ամերիկեան զրահաւորէն Սանթիակօ ելած նաւազներուն և քիլիցի նաւազներուն ու պաշտօնականներուն մէջ ծագած սաստիկ վէճն, յորում, ինչպէս կը յիշուի, ամերիկացի նաւազ մը մեռաւ և ուրիշներ վիրաւորեցան, դեռ եւս քար գայթակղութեան է այս երկուց կառավարութեանց միջեւ, ու համաձայնութիւնն աւելի քան երբեք հեռի կ՚երեւի։ Քիլիցի իշխանութեանց քննութենէն հաստատուած լինելով թէ ամերիկացի նաւազք արբեալ վիճակի մէջ էին, և վէճին պատճառն իրե՛նք տուած են, Քիլիի ոստիկանութեան պատասխանատուութիւնն թեթեւցած է, բայց Միացեալ Նահանգաց կառավարութիւնը զայս քննութիւն արդար չի նկատեր, ինչպէս իւր ծովակալին կատարած քննութեան արդիւնքն ալ Քիլիի կառավարութիւնն արդար չի համարիր։ Երկուստեք պատերազմական պատրաստութիւնք կը շարունակին։ Թէեւ միջազգային վէճերու մէջ ամերիկեան Հանրապետութիւնն իրաւարարութեան դիմել կը յանձնարարէ միշտ, բայց այս խնդրոյ մէջ կ՚երեւի թէ ազգային զգացումն յոյժ վիրաւորուած լինելով, դեռ եւս իրաւարարութեան խօսք չկայ։

ԴԵՂԻՆ ՏԵՆԴ

Դեղին տենդն, հարաւային Ամերիկայի հնդախտը կամ քոլերան, այնքան սաստկացած և ճարակած է ի Սանթոս (Պրազիլիա) որ՝ տեղւոյն անգլ. հիւպատոսն այս մասին յատուկ հեռագիր մը ղրկած է առ Լորտ Սալզպըրի։ Հիւպատոսն համաճարակին սաստկանալուն պատճառ կը նկատէ նաւահանգստին վտանգաւոր պայմանաց գտնուիլն։ Օգոստոս ամսէն ի վեր 18 նաւապետք մեռած են։ Քանի մը նաւերու մէջ բոլոր նաւազք մէկէն բռնուած մեռած են։ Անցեալ օր եօթն նաւազք փողոցին մէջ յանկարծամահ եղան դեղին տենդէ։

ԻՆՔՆԱՍՊԱՆ ԳԱՆՁԱՊԵՏ

Հեռագիրն անցեալ օր ծանոյց թէ Փէշթայի առաջին Խնայողական Արկեղ գլխաւոր գանձապետը, Պ. Փիւսիս, ինքնասպան եղած է, շատ մը դրամ կոկորդն անցունելէ յետոյ։ Պ. Փիւսիս միլիոնատէր կը նկատուէր, իշխանական կեանք կը վարէր, շքեղ դղեակ ունէր ի Վայցէն, դրամական մեծ նպաստներ կ՚ընէ Փէշթայի թատրոնին եւն. Ամեն մարդ կը կարծէր թէ գործ մ՚ունենալու համար կը պահէ իւր գանձապետի պաշտօնը, չէ նէ պէտք չունի աշխատելու։ Բայց ցոփութեան ու շռայլութեան ալ վերջը կուգայ։ Ինքնասպանութենէն ետքը կատարուած հաշուեքննութենէն երեւցաւ թէ մեծափարթամ գանձապետն իւրացուցած էր 60 հազար ֆիորին հնչուն դրամ և մէկ միլիոն ֆիորինի հունգարական պետական արժեթուղթ որ աւանդ դրուած էր իւր քով։ Խնայողական Արկղն այնքան հարուստ է որ այս վնասը կրնայ կրել առանց ի հիմանց ցնցուելու։ Վախճանեալը կը թողու կին մը և մանչ զաւակ մը։

ԱՆԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

Ի Փարիզ Դօշքէրէլէ անուն թերթը դատի ենթարկեցաւ իւր անբարոյական պարունակութեանց համար։ Թերթին գծագրիչն 13 ամսուան բանտարկութեան և 3,000 Ֆր. տուգանքի դատա-

---

—)(133)(—

ԹԵՐԹՕՆ ԱՐԵՒԵԼՔԻ

ԵՐԿՈՒ ԱՆՄԵՂՆԵՐ

ԺԻՒԼ ՄԱՌԻ

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

ՎՏԱՆԳԷ ՁԵՐԾ

—Եկած եմ ձեզ ըսելու թէ Շարլօ և Պերթին բանտարկուելու չեն։ Բան մը ըրած չեն անոնք։ Նոյնպէս եկած եմ ձեզ ըսելու թէ Պերթին յուսահատած է և եթէ մէկն անոր օգնութեան չի հասնի, որոշած է մեռնիլ։ Պարզապէս ինքզինքը Մէօզի մէջ պիտի նետէր, երբ ես վրայ հասայ։

—Պերթինին ուր ըլլալը գիտէ՞ք, ըսաւ Թերէզ ուրախութեամբ։

—Այո։ Երէկ իրիկուն բաժնուեցայ անկից, եւ վաղն ինձ կը սպասէ։ Եթէ վաղն իմ վերադարձս չի տեսնէ, և եթէ աղէկ պատասխան մը չտանիմ իրեն, եթէ տեսնէ որ, նորէն ամեն մարդէ լքուած է, այն ատեն՝ ճը՛մփ։

—Բայց բան մը չէր սպառնար Պերթինի։ Յանցաւոր է փախչելուն։

—Վախցած է։ Եւ ես թակարդի մը մէջ իյնալու վտանգն աչքս առի։

Բրիքէ լսեց, տեսնելով երկու մարդեր որք իրեն և Մառի-Թերէզի կը մօտենային։ Սեւ բռնենկոտ հագած էին, պեխաւոր, մին կիսամօրուսով, բայց գիւղացիի կերպարանք չունէին ամենևին։

—Ահա, ըսաւ կաղը, միտքէս կանցնէր, ոստիկան կը նմանին։

Արդարեւ երկու գործակալներ էին, բայց այն գործակալներէն զորս Ռիշար Լարնոտէ ղրկած էր ի խոյզ Պերթինի։ Հսկողութիւն կ՚ընէին ի Բիէռ-տը-Մարպըռ, մինչ իրենց ընկերները շրջակայ երկիրները կը խուզարկէին։ Քովերնին ունէին Պերթինի և իր երեք ընկերաց նկարագիրը։ Շարլոյով չէին զբաղեր, քանի որ բանտարկուած էր, բայց Պարույլ եւ Բրիքէ ազատ էին և այս բանս կրնար օգտակար ըլլալ իրենց մանկամարդ աղջկան հետքերը գտնելու։ Կաղը նշմարելով՝ անոր վրայէն Բրիքէի հոտն առած էին, և Մառի-Թերէզի շուրջը կը պտտէին։

Մառի Թերէզ հիւրընկալած էր զանոնք ի Բիէռ-տը-Մարպըռ, որովհետեւ Լիէթ իմացուցած էր անոր նոցա խաղաղաւէտ պաշտօնը։

Ուստի Բրիքէն ապահովցուց։

—Արդարեւ ասոնք գործակալներ են, բայց անոնցմէ վախնալու բան մը չունիս։

Թերէզ կանչեց զանոնք։ Մօտեցան։ Բրիքէն ցուցուց.

—Այս տղան Պերթինի քով պիտի առաջնորդէ ձեզ, ըսաւ։

—Ո՞ւր պահուըտած է։

—Ո՛հ, ո՛հ, ըսաւ Բրիքէ, ես խոհեմ եմ։ Ի՞նչ բան կապացուցանէ թէ չպիտի խաբէք Պերթինը։

—Պարզապէս սա թէ, ըսաւ Մառի-Թերէզ, Պերթինը կը փնտռենք իր հօրն ու մօրը ճանչցնելու համար....

—Իր հա՛յրն ու մա՛յրը։ Ա՛հ, Աստուա՛ծ իմ, այս, այս, կը հաւատամ ձեզ։ Այդ երկու անունները չարաչար չպիտի գործածէիք զիս խաբելու համար։ Ասկից զատ, վստահութիւն ունիմ ձեր վրայ, ըսաւ, խօսքն ուղղելով Մառի-Թերէզի։ Ուզած ատեննիդ Պերթինի քով պիտի տանիմ զձեզ։

—Այս իրիկուն իսկ։

Գործակալք մասնաւոր հրահանգներ ընդունած էին Ռիշար Լարնոտէէն։ Իրեն պիտի տանէին Պերթինը, եւ Ռիշար Լիէթի վրայ չէր խօսած։ Հեռագրեցին սեղանաւորին։ Այն իրիկունն իսկ Ռիշար կը պատասխանէր թէ ճեպընթաց կը հեծնէր Շարլվիլ գալու համար և թէ գիշերը պիտի հասնէր։ Յաջորդ առտուան համար ժամադրութիւն կուտար անոնց յՕթէլ Ֆրանս։

Իրիկունը գործակալք կառքով ճամբայ ելան Բրիքէի և Մառի-Թերէզի հետ, որ ուզած էր անոնց հետեւիլ։ Լիէթը քրոջ պէս կը սիրէր եւ Պերթինը զաւկին պէս։ Երկուքին ալ երջանկութենէն ինքն ալ պիտի երջանկանար եւ այնքան քիչ առիթ ունէր երջանիկ ըլլալու որ կը փափագէր օգուտ քաղել ուրախութեան այս ժպիտներէն ու այս արցունքներէն, որք իրեն գործն էին։

Պերթին հեռացած չէր պանդոկին պզտիկ սենեակէն ուր իջած էր քանի մը օր առաջ։

Հոն մտաւ Մառի-Թերէզ առանձինն։ Պերթին, հակառակ գիշերուան ցուրտին՝ բաց թողուած պատուհանին առջեւ նստած, շարունակ Մէօզ գետին կը նայէր որ կը քաշէր զայն, որ գուցէ իր վերջին յոյսն էր, և ուր, ամեն պարագայի մէջ, պիտի գտնէր իր բոլոր թշուառութեանց մոռացումը։ Չի լսեց դրան բացուիլը։

—Պերթի՛ն, զաւա՛կս, ըսաւ ագարակապանուհին անուշ ձայնով։

Պերթին ետին դարձաւ, ճիչ մը արձակեց և Մառի-Թերէզի բազկաց մէջ նետուեցաւ։

—Ո՛հ, տիրուհի, տիրուհի, եկա՛ք....

—Բայց այս, չար աղջիկ... յանդիմանութեան արժանի էք։

Բայց մանկամարդ աղջկան դէմքն այնքան խոնջէնք, այնքան տխրութիւն կ՚արտայայտէր, վայրկեան մը առաջ իր աչուըներն այնքան աղէտալի խորհուրդներ կը ցոլացնէին որ գեղջկուհին զգուշացաւ զայն հարցաքննելէ։

Իր ծնգաց վրայ քաշեց զայն և փայփայեց։ Պերթին լացաւ։ Թերէզ թողուց որ լայ։ Պերթին լռեց։ Հարցում մը կայ իր շրթանց վրայ, զոր չի կրնար ըսել։ պէտք էր որ Մառի Թերէզ գուշակէ զայն։

—Շարլօ՞ն, այնպէս չէ՞։

—Այո, Շարլօն... ո՛հ, տիրուհի, հաւատացէք որ անիկա յանցաւոր չէ։

—Շարլօ քանի մը օրէն, թերեւս վաղը բանտէն պիտի ելնէ։

—Իրա՛ւ, ո՛հ, տիրուհի, չէ՞ք խաբեր զիս։

—Եւ Շարլօ յանձին զինք հարցաքննող դատաւորին գտած է պաշտպան մը որ այսուհետեւ ա՛լ չպիտի լքէ զայն։

—Ա՛հ ըրաւ Պերթին, յանկարծ տժգունած, ըսել է նորէն իրարմէ պիտի բաժնուինք և անշուշտ ընդ միշտ։

—Ո՛հ, զաւակս, աւելի մեծ երջանկութիւն մը պահուած է քեզ համար։

Պերթին թօթուեց իր սիրուն գլուխը. բայց աչուըները կը հարցափորձէին գեղջկուհին.

—Շարլոյէ հեռի երջանկութիւն չկայ ինծ համար. ըսաւ. ի՞նչ ըսել կուզէք. ի՞նչ բանի ակնարկել կուզէք։

—Ասկից աւելի ձեզ ըսելու իրաւունք չունիմ, բայց վաղն—ապահովապէս վաղը—մեծ ուրախութեան օր մը պիտի ըլլայ ձեզ համար, զոր ցմահ պիտի յիշէք։

Երկու գործակալք կայարան երթալով կը սպասէին Ռիշարի։ Իսկ Բրիքէ նստած էր Պերթինի դրանն առջեւ և երեւցած չէր։

Մառի-Թերէզ ներս մտցուց զնա։ Ցատքըտելով մինչեւ իր բարեկամուհին գնաց։

—Ուրեմն գո՞հ ես, իմ պզտիկ Պերթինս։

—Ո՛հ, իմ խե՛ղճ Բրիքէս, նախամեծար կը համարիմ մեռնիլ քան ագարակին մէջ երեւիլ։

Եւ Պերթին համբուրեց կաղը։

Դ.

Առտուն, ժամը եօթնին ատենները, Մառի Թերէզ և Պերթին հագուած պատրաստ էին, երբ իրենց սենեկին դուռը կը զարնուէր։

Պերթին գնաց բացաւ, կարծելով թէ Բրիքէն պիտի տեսնէ։

Մարդ մը զոր երբեք տեսած չէր, ներս մտաւ։

Ռիշարն էր, սաստկապէս վրդովուած, շրթունքը դողդոջուն, սիրտն յուզուած ուժգին բաբախմամբ։

Սեմին վրայ կեցաւ։ Կարծես կը վախնար։ Մառի-Թերէզ ամեն բան հասկցաւ։ Գուշակեց թէ այդ մարդը Լիէթի ամուսինն էր, Պերթինի հայրը, վասնզի դուռը բացուելու պահուն, նշմարեց երկու գործակալներն որք անոր կ՚ընկերանային, և զորս ընդունեց ի Բիէռ-տը-Մարպըռ։

Լարնոտէ Մառի-Թերէզի մօտեցաւ եւ խեղդուկ ձայնով.

—Պերթի՞նն է, այնպէս չէ՞։

Թերէզ պատասխանեց գլխի նշանով մը։ Ինքն ալ վրդովուած է։ Եւ Պերթին կը դիտէ այս անծանօթը զարմացմամբ։

Ռիշար կը նայի և պահ մը լուիկ կը մնայ։ Հակառա՛կ իր գրեթէ ողորմելի հանդերձանաց խեղճութեան, այս մանկամարդ գեղեցիկ աղջիկը, այնքան ուղղամիտ եւ անուշ աչուըներով, այնքան գեղանի իր համեստութեան և երկչոտութեան մէջ, այս աղջիկը Պերթի՛նն է, իր զաւա՛կը։ Այս թշուառութիւնը զոր կը տեսնէ, ինքն է անոր պատճառը։

Տարօրինակ կերպով և ի խորոց սրտի յուզուած է։

(Շարունակելի)

պարտեցաւ ի բացակայութեան, և նոյն թերթէն ուրիշ մը ութ օր բանտարկութեան և 500 Ֆր. տուգանքի դատապարտեցաւ ի ներկայութեան։

Պ. Ժիւլ Սիմոն և այլ պարկեշտ գրիչներ, որք Ֆրանսական գրականութեան և լրագրութեան պատիւն են, ազդու բողոքներ կը գրեն այս աճեցուն անբարոյականութեանց դէմ որք կ'երեւին գրուածներու և գծագրութիւններու վրայ, և մէկտեղ գալով, այս պատուական մարդիկ զօրաւոր Դաշնակցութիւն մը կազմած են ի Փարիզ տիրող անորակելի հոսանքին դէմ։

ԱՍԻԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Կը ստուգուի այն լուր թէ աւազակաց խմբեր վերստին երեւցած են Չինու հիւսիս-արեւելեան նահանգաց մէջ, մեծ հոգ պատճառելով չինական իշխանութեանց։ Այս ապստամբներ Մոնկոլ բնակիչները կը ջարդեն և տաճարները կը քանդեն։ Շփոթութեանց պատճառը մասամբ հողային խնդիրն է։ Ապստամբներու մէջ կան շատ մը մշակներ և Մոնկոլներն որոց դէմ կը շարժին՝ երկրին կալուածատէրներն են այն կողմեր։ Կառավարութիւնն հեծելազօրք ղրկեց բարեկարգութիւնը վերահաստատելու։

ՍՈՎ ԵՒ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ

Անցեալները կը գրէինք թէ Ռուսիոյ մէջ սովը ուրեք ուրեք հանրային բարեկարգութեան վնասաբեր հետեւանքներ արտադրած է։ Այս իրողութիւն դժբախտաբար նորանոր դէպքերով կը ստուգուի, եւ եւրոպեան լրագիրք ցաւալի մանրամասնութիւններ կը ծանուցանեն։ Հարաւային նահանգաց մէջ մանաւանդ ամիսէ մ'ի վեր աւազակութիւնն յոյժ աճեցած է։ Աւազակներն, անօթութեամբ կատղած մարդիկ, խմբովին կը յարձակին ճամբորդներու վրայ, թղթատարական կառքերու վրայ և մինչեւ իսկ երկաթուղւոյ կառախմբերու վրայ, զորս կը կողոպտեն։ Եւ որ աւելին է, եկեղեցիներն եւս կը մտնեն և աւար կ'առնուն ամեն արժէքաւոր նիւթեր։ Նախորդ շաբթուն մէջ երկու կաթոլիկ և մէկ օրթոտոքս եկեղեցիք հիմնայատակ կողոպտուեցան Վորոնէժի, Սարաթովի և Ցոպրավայի մէջ, որք սովեալ երկրին ամենէն տառապեալ մասերն են։ Աւազակները պատուհաններէն ներս մտեր են, և այն երեք մեծ եկեղեցեաց մէջ արժէքաւոր նիւթ չեն թողեր տարեր են։ Կառավարութիւնը, մէկ կողմէ սովելոց օգնութիւն հասցնելով, միւս կողմէ սովելոց այս ծայրայեղութիւնները զսպելու համար բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուլ կը հարկադրի։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐ ԵՒ ԽՆԴԻՐՆԵՐ

Ջարեւիչը, նախագահ սովելոց կեդրոնական համաժողովոյն, շատ զայրացած է լսելով թէ գաւառաց մէջ կառավարական պաշտօնատարաց եւ վաճառականաց մեղսակցութեամբ գողութիւններ եւ խարդախութիւններ կը գործուին սովելոց ուտեստին յատկացեալ արժեաց վրայ, և այս նենգութեանց ու գողութեանց առաջքն առնելու համար խիստ միջոցներ ձեռք առնուլ հրամայած է քննիչ պատուիրակներուն։

—Հանգուցեալ Ժերոմ Նափոլէոն իշխանի կրտսեր որդին, որ ռուս բանակին մէջ Նիժնի-Նովկորոտի Տրակոն հեծելազօրաց գնդին հրամանատար կարգուած է, Կովկասիա գնաց իր պաշտօնը վարելու յիշեալ գնդին մէջ, որ այժմ ի Կովկասիա կը գտնուի։

—Գերման լրագիրք կը ծանուցանեն թէ մոլի կիները շահագործող միջնորդներուն զեղծումներն արգիլելու համար Կայսեր հրամանաւ դատական նախարարին պատրաստած օրինական ծրագրին քննութիւնը շատ յառաջ տարուած է, և ի մօտոյ Ռայխսթակին վաւերացման պիտի մատուցուի։ Այս ծրագրով սաստկացուած են պատժական կանոնագրին տրամադրութիւնք ընդդէմ մոլութեան շահագործողներուն։

—Անգլ. լրագիրք սա կարծիքը կը յայտնեն թէ Ռուսիա, տիրող սովուն պատճառաւ, որ նոր տարւոյն մէջ ևս շարունակելի է դժբախտաբար, անկարող պիտի լինի արտաքին խնդիրներ յարուցանելու, որով և բանի կերպիւ ապահովեալ է խաղաղութեան շարունակումը նոր տարւոյն մէջ։

—Անգլիոյ Պանքային շաբաթական հաշուեկշիռը, զոր երէկ հրատարակեցինք, ցուցուց թէ Ռուսիոյ և Գերմանիոյ հաշուոյն շարունակուած է ոսկի քաշել Անգլիոյ Պանքայէն, որով Պանքային պատրաստ դրամին համեմատութիւնն Պանքային յանձնառութեանց կամ պարտականութեանց՝ 36 $^{5}/_{36}$ էն իջած է 32·01ի։ Բայց որովհետեւ հրապարակի վրայ վաճառականական զեղչն, 2 $^{3}/_{4}$ % է, Պանքան իր զեղչի սակը փոխելու առայժմ պէտք չէ զգացած։

—Հինգշաբթի օրը Ֆրանսական և անգլիական արժեթղթոց վրայ յառաջ եկած անկումն օսմ. թղթոց վրայ անկում պատճառեց, բայց այս վաղանցիկ տկարութիւն հիմնական պատճառի մը չընծայուիր։ Հին տարւոյն վերջին օրերը գները միահամուռ վրայ դրած էին, և բնական է որ հաշուեկշիռները փակուելէն ետքը փոքրիկ յետադիմութիւն մ'ընեն գները։

—Պուլկար Ցքթ. Սթանչէվ, զոր պուլկար կառավարութիւնը ձերբակալել կը պահանջէր Պէլչէվի գործին առթիւ, Կ. Պոլսոյ ճամբով Օտեսա ժամաներ է անկլիքան եկեղեցականի մը զգեստով, ինչպէս կը ծանուցանէ Լ. Հէրալտին Օտեսայի թղթակիցն։ Օտեսա գտնուող Պուլկարք որք գոհ չեն իրենց երկրին արդի վարչական կացութենէն, և ընդդիմադիր կուսակցութեան կը վերաբերին, լաւ ընդունելութիւն ըրած են Ցքթորին։

—Ինչպէս որ մայրաքաղաքի» Առեւտրական սենեկի Լրագրին և այլ տեղական լրագրաց հետ մեք եւս ծանուցեր էինք, կը հաստատուի այն լուր թէ Վեհ. Շահին հրամանագրով խափանուած է ծխախոտի մենավաճառը Պարսկաստանի մէջ, համաձայնութեամբ մենավաճառի ընկերութեան հետ։ Այս համաձայնութեան պարագայք ի մօտոյ աւելի մանրամասնութեամբ պիտի ծանուցուին։

—Անցեալ շաբթուն Մեցի բանտին մէջ կիլօթինով գլխատեցաւ հասարակ զինուոր մը, որ փորձած էր սպանել իր գնդին տեր-գնդապետն։ Այս տեր-գնդապետ ժամանակաւ բարիք ըրած լինելով իրեն, զինուորը, մահու պատիժը կրելէն յառաջ, խնդրած է այն պաշտօնակալը տեսնել, և կառափնատին առջեւ անկէ ներում խնդրած և ստացած է։

ԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ուսումնական Խորհուրդն, ըստ հրաւէրի Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր, գումարուեցաւ երէկ ի խորհրդարանի Ղալաթիոյ։ Ներկայ էին Վսեմ. Օհան էֆէնտի Պաղտատլեան և Մեծ. Պօղոս Քէրէստէճեան, Գէորգ Պիւլպիւլեան, Նշան Անդրէասեան և Վահան Մանուկեան էֆէնտիները։

Խորհուրդը միաձայնութեամբ իւր դիւանը կազմեց հետեւեալ կերպիւ.

Օհան էֆ. Պաղտատլեան Ատենապետ
Պօղոս » Քէրէստէճեան Ատենադպիր

Խորհուրդն անմիջապէս գործի ձեռնարկելով հետեւեալ խնդիրները տնօրինեց.

Ազգ. Մատենադարանի մասնախումբի մը ընտրութիւնն և դրապետի մը անուանումը ծանուցանող Քաղաքական Ժողովոյ պաշտօնագիրը կարդացուելով, որոշուեցաւ հրաւիրել նոյն մասնախումբի անդամներն յառաջիկայ Նստին ի խորհրդակցութիւն.

Պրուսայի ուսումնական խորհրդոյ նորոգ կազմակերպութեան մասին Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր պաշտօնագիրը կարդացուելով, որոշուեցաւ քաղաքական նամակ մը յղել յիշեալ խորհրդոյ։

Խորհուրդն յանձնարարեց իւր դիւանին՝ բոլոր առկախ մնացած խնդիրներն ուսումնասիրելով օրակարգ պատրաստել և յառաջիկայ Նստին ներկայել ի պարտուպատշաճ տնօրինութիւն։

Խորհուրդն ասկէ զատ կարծեաց ընդհանուր փոխանակութիւն մը ըրաւ կրթական խնդրոյն վրայ։

Բերայի Թաղական Խորհրդոյ ատենապետ Վսեմ. Նուրեան էֆէնտի երէկ Պատրիարքարան գնաց և յիշեալ թաղական խորհրդոյ ծանուցեալ խնդրոյն վրայ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Ամեն. Ս. Պատրիարք Հօր հետ։

Պատրիարքական Փոխանորդ Գեր. Գաբրիէլ Ծ. վարդապետ Ճէվահիրճեան ապաքինած ըլլալով, երկուշաբթի օրը Պատրիարքարան պիտի երթայ իւր պաշտօնին գլուխն անցնելու։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԵՐԷԿԻ ՍԷԼԱՄԼԸՔԸ

Վեհ. Սուլթանն երէկ միջօրէին հանդիսաւոր կերպիւ Համիտիէ մզկիթը գնաց, ուր տեղի ունեցաւ Սէլամլըքի արարողութիւնը։ Ն. Վեհափառութիւն ուրբաթու աղօթքը կատարելէ յետոյ միեւնոյն հանդիսիւ կայս. պալատ դարձաւ։

Կայս. պալատան առջեւի քէօշկին մէջ կը գտնուէին գերմանական դեսպանն, առաջին թարգմանն ու զինուորական կցորդը, պելճիքական նախորդ դեսպանն Պ. Պորխկրավ ու առաջին թարգմանն և անգլիական դեսպանատան գործակատարը։ Իսկ հիւրանոցին մէջ կը գտնուէին ռումանական հիւպատոսն ու առաջին թարգմանը, ի Բաղըրխանէ կառուցեալ Նըշանառութեան վայրին ճարտարապետ Պ. Պէրթիէ և եօթանասունի չափ օտարազգի զբօսաշրջիկներ։ Ներկայից ոմանք սենեկապետաց միջոցաւ արժանացան կայսերական մեծարանաց։

ՄԱՀ
ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԲԱՐՁՐ. ԽՏԻՎԻՆ

ԹԷՎՖԻԿ ՓԱՇԱՅԻ ՅԱՋՈՐԴԸ

Ինչպէս կ'երեւի ի ստորեւ հրատարակեալ Պաշտօնական Ցայտարարութենէն, զոր կը գտնենք այս առաւօտեան բոլոր Թուրք լրագրաց մէջ, Եգիպտոսի հանգուցեալ Խտիվ Բարձր. Թէվֆիք փաշայի անդրանիկ որդին՝ Ապպաս Հիլմի պէյ, կայսերական Իրատէիւ յաջորդած է իւր հօր։

Նոր Խտիվ Բարձր. Ապպաս փաշա տասնեւեօթնուկէս տարեկան է և այս պահուս Եւրոպիոյ բարձրագոյն համալսարանաց մին կը գտնուի իր ուսումը կատարելագործելու։

Հանգուցեալ Խտիվ Թէվֆիք փաշա ծնած էր 1852ին, հետեւաբար 39 տարեկան էր։ Վեհ. Սուլթանի 1879 օգոստոս 8 թուակիր հրովարտակաւ յաջորդած էր իր հօր՝ Նախկին Խտիվ Բարձր. Իսմայիլ փաշային։ Թէվֆիք փաշա 1873 ին ամուսնացած էր հանգուցեալ Էլ Համի փաշայի դստեր Էմինէ իշխանուհւոյն հետ, և այս ամուսնութենէն ունեցած է չորս զաւակներ, երկուքը մանչ և երկուքն աղջիկ։

* *

ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

«Բարձրեալն Աստուած երկար և բարեբաստիկ կեանք շնորհէ մեր Օգոստափառ Ինքնակալին։ Եգիպտոսի Նախարարապետէն ինչպէս նաեւ Ղազի Ահմէտ Մուխթար փաշայի կողմէ եկած հեռագիրք ծանուցած են թէ Եգիպտոսի Խտիվը՝ Թէվֆիք փաշա՝ ի թոքատապէ բռնուելով, մէկ քանի աւուր հիւանդութենէ յետոյ հինգշաբթի գիշեր մեռեր է։

«Ն. Բարձրութիւն Խտիվութեան պաշտօնին կոչուած օրէն ի վեր առ Օսմանեան փառապանծ Գահն իւր ունեցած անչափ հաւատարմութեամբ, այնքան դժուարին պարագաներու մէջ գործոց բարւոք կարգադրութեան մը յաջողած ըլլալով, կորուստն ցաւալի է և անշուշտ երկնից արքայութեան արժանացած է։

«Օսմանեան Օգոստափառ Վեհապետաց կողմէ տրուած Ֆէրմաններու տրամադրութեանց համաձայն, կայս. Իրատէով՝ Եգիպտոսի Խտիվութեան բարձր պաշտօնը շնորհուած է վախճանեալ Թէվֆիք փաշայի անդրանիկ որդւոյն Բարձր. Ապպաս Հիլմի փաշայի։»

ՊԱՇՏՕՆԱԲԱՇԽՈՒԹԻՒՆՔ
ԱՍՏԻՃԱՆՔ ԵՒ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆՔ

Մաքսային վերատեսչութեան մը թերթանցներու տնօրէն անուանեցաւ Հասան պէյ, անդամ մաքսային ժողովոյ։

Մաքսային ժողովոյ անդամ անուանեցաւ Բլէճիւլը Մէհմէտ Նուրի պէյ։

Հալէպի Բումգալէ գաւառակին գայմագամ անուանեցաւ Մէհմէտ Սալիհ էֆէնտի։

Քաբերդի նախնական դատարանին հարցաքննիչ դատաւոր անուանեցաւ Խայրէտտին էֆէնտի, հարցաքննիչ դատաւոր նախնական դատարանին Սարուխանի, և իրեն յաջորդեց Եսատ էֆէնտի, նախորդ հարցաքննիչ դատաւոր Թէքքէի։

Սիւլէյմանիյէ գաւառին հարցաքննիչ դատաւոր անուանեցաւ Ահմէտ էֆէնտի, հարցաքննիչ դատաւորի օգնական Միլաս գաւառին։

—

Սանիյէի երկրորդ աստիճան տրուեցաւ Սպարապետի Դրան ամրութեանց և շինութեանց ճիւղին քարտուղարներէն Սալիմ պէյի։

Սալիսէի աստիճան՝ Թաղապետութեան Զ. շրջանակին առաջին քննիչ պաշտօնեայ Նուրի պէյի։

Րապիաի աստիճան՝ Ճանիկ գաւառին Իտարէի ժողովոյ առաջին քարտուղար Մուսթաֆա Նէճիպ էֆէնտիի և Սաֆիլեա գաւառակին գայմագամ Րիզա էֆէնտիի։

—

Չորրորդ կարգի Օսմանիյէ պատուանշան տրուեցաւ Չիֆթէլէրի կայս. ասպաստանին հազարապետ Բէչիա էֆէնտիի։

Չորրորդ կարգի Մէճիտիյէ՝ Սամսոնի պելճիքական փոխ-հիւպատոս Պ. Բիբերնիթի։

Հինգերորդ կարգի Մէճիտիյէ՝ Հալէպի հիւանդանոցին բժիշկներէն գերհազարապետ Մէհմէտ Նազըմ էֆէնտիի և Տիարպէքիրի կուսակալութեան գլխանապետ Զիւլֆիքար պէյի։

—

Լիաքաթի արծաթ շքադրամ տրուեցաւ Սպայակոյտի Միրլիվա Օսման փաշայի և այն հրամանատարաց, սպայից, ենթասպայից ու զինուորաց, որք մեծ ջանքեր ըրած են Չիմէնլիք անուն տեղը կառուցեալ Համիտիէ անուն թիւ երկու ամրութեան շինութեան գործին մէջ։

Արհեստական շքադրամ՝ Բարձր. Սէնիհա Սուլթանուհւոյն նաժիշտներէն Մէլէք Միւալ Գալֆայի։

—

Ի ԿԱՅՍ. ՊԱԼԱՏ

Երէկ, Սէլամլըքի հանդէսէն յետոյ գերմանական դեսպան Պ. տը Րատովից ու առաջին թարգման Պ. Թէսթա Վեհ. Սուլթանին ներկայանալու պատիւն ունեցան և արժանացան Ն. Վեհափառութեան մեծարանաց։ Թարգմանի պաշտօնը վարեց արարողապետ Մունիր փաշա։

—Հեռագրական և Թղթատարական վերատեսուչ Հասան Ալի էֆէնտի երէկ առաւօտ կայս. պալատ գնաց և ստացաւ Վեհ. Սուլթանի հրամանները։

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ԴԵՍՊԱՆԸ

Ռուսական դեսպան Պ. Նէլիտօֆ հիւանդ ըլլալով, Արտաքին գործոց Վսեմ. Նախարարին կողմէ Թարգման Միքայէլ էֆէնտի երէկ ռուսական դեսպանատունը գնաց և Պ. Նէլիտօֆի ողջախոսութեանը վրայ տեղեկութիւն առաւ։

ՎՍԵՄ. ՐԸՏՎԱՆ ՓԱՇԱ

Քաղաքապետ Վսեմ. Րըտվան փաշա, որ մէկ քանի օրէ ի վեր հիւանդ էր, բոլորովին ապաքինած ըլլալով երէկ ներկայ գտնուեցաւ Սէլամլըքի արարողութեան։ Ն. Վսեմութիւն այսօր իւր պաշտօնատեղին կ'երթայ։

ՆՈՐ ԼՐԱԳԻՐ

Կայս. Իրատէ մը արտօնած է ի Ջմիւռնիա Պօրսա Ղազէթասը անուն ամենօրեայ թուրքերէն լրագրոյ մը հրատարակութիւնը։ Այս լրագիր, որուն արտօնութիւնը շնորհուած է Թարիք լրագրոյ խմբագրապետ Սէլանիկլի Թէվֆիք էֆէնտիի, միայն պիտի պարունակէ արժեթղթոց և ընդեղինաց սակարանին գործառնութեանց վերաբերեալ նիւթեր ինչպէս նաեւ ընդեղէններու գները։

ՊԱՏՐԱՍՏ ԴԵՂԵՐ

Ձեռնհաս իշխանութիւնը նկատելով որ օտար երկիրներէ մայրաքաղաքս բերուած հանքային ջուրերն և պատրաստ դեղերը մաքսատանց մէջ քննուելով շիշերու ու տուփերու վրայ հինգ փարանոց պանտռօլներ կը փակցուին, հրահանգ ուղղած է որոց անկ է որ գաւառաց մէջ այդ գործողութիւն չկատարուի։

ԵԱՖԱ - ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻՆ

Եաֆա-Երուսաղէմի երկաթուղւոյն շինութեան եղանակը պայմանագրոյ ու յանձնառագրոյ տրամադրութեանց և արուեստական կանոնաց հակառակ ըլլալով, այս առթիւ զեկոյցներ եղած էին ընկերութեան։ Արդ, Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութիւնը տեսնելով որ սխալ եղանակաւ կատարուած շինութիւնք կը շարունակուին, հեռագրած է Երուսաղէմի կառավարչին՝ շինութիւնները դադրեցնել տալ, պայմանագրոյ և յանձնառագրոյ տրամադրութեանց համաձայն զայնս վերսկսելու համար։

ՋԱՂԱՑՊԱՆ ԱՐՀԵՍՏԱՒՈՐՔ

Մաքսային վերատեսուչ Վսեմ. Հասան Ֆէհմի փաշա նախընթաց օր հրաւիրած էր Կ. Պոլսոյ ջաղացքներու տէրերը՝ ներկայ գտնուիլ առեւտրական սակագները քննելու պաշտօն ունեցող յանձնաժողովոյ նստին, ջաղացպաններէն առնելու համար արհեստական տեղեկութիւններ ի մասին ցորեններու աղացման և իրենց արտադրութեանց։ Մայրաքաղաքիս կարեւորագոյն մէկ արհեստագործութեան համար կենսական եղող սոյն խնդրոյ վրայ, աւելի քան երկու ժամու վիճաբանութենէ ետք, ջաղացպանք մեկնեցան շնորհակալութիւն յայտնելով յանձնաժողովին այն սիրալիր եղանակին համար որով ընդունուած էին։

ՀԱՆՐԱՅԻՆ ՊԱՐՏՈՒՑ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Օսմ. Հանրային պարտուց Վարչական Խորհրդոյ արդի անդամոց պաշտօնավարութեան պայմանաժամը կ'աւարտի յառաջիկայ մարտ 1|13ին։ Շահակից շրջանակներու մէջ արդէն կը զբաղին վերանորոգել յիշեալ խորհուրդն կա՛մ վերընտրելով արդի անդամները, կամ յաջորդներ կարգելով անոնց։ Երեք մեծ քաղաքաց սեղանաւորական խմբակներուն ծանուցուած է արդէն վարչական խորհրդոյ կողմէ և կը կարծուի թէ պատասխաններն հասած են։ Լոնտոնի խմբակն յայտներ է թէ մտադիր է շարունակել իր վստահութիւնն առ Պ. Վինսընդ Քայլարտ, որուն պաշտօնը 5 տարուան շրջանի մը համար պիտի վերանորոգուի։ Փարիզի խմբակն իմացած ըլլալով որ Պ. Օպարէ մտադիր չէ վերընտրութիւն խնդրել, Պ. Մալէի միջոցաւ պատասխաներ է թէ նոր յաջորդ մը պիտի գտնէ։ Վերջապէս, Պ. Պլայխրէօտէր պատասխանելով ի դիմաց Պերլինի խմբակին, գրեր է թէ պէտք եղած ձեւով գերման բաժնետիրաց նոր ներկայացուցիչ մը պիտի նշանակուի. առ այժմ ոչ ոք նշանակուած է։

ՈՂՈՂՄՈՒՆՔ

Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան հրամանաւ, արեւել. երկաթուղեաց ընկերութեան կայս. քոմիսէր Քուսպարի էֆէնտի նախընթաց օր մեկնեցաւ մայրաքաղաքէս, գծին վիճակը քննելու և ողողման ծանրութիւնը հասկնալու համար։

—Տեւէգաշի երկաթուղւոյ գիծն ալ բազմաթիւ տեղերէ ողողուեր է։

ԱՒՍՏՐԵԱՆ ՆԱՒԱՏՈՐՄ

Աւստրեան նաւատորմը նախընթաց օր ճամբայ ելեր է Սելանիկի նաւահանգիստէն դէպ Ադրիական ծով։

ՓԵԹԵՐՍՊՈՒՐԿԻ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑԸ

Փեթերսպուրկի օսմ. դեսպան Հիւսնի փաշա վերջերս այցելեր է Րոյտենովացքի հիւանդանոցն, ձօնեալ Մարի Ալեքսանտրովնա կայսրուհւոյն յիշատակին։ Դեսպանին կ'ընկերակցէին դեսպանատան առաջին քարտուղարն և զինուորական կցորդը։ Ցզի կանանց բաժնին մէջ այցելած պահուն, գեղջկուհի մը աղջիկ զաւակ մը ծնած ըլլալով, Ն. Վսեմութիւն 51 րուպլի պարգեւեր է այդ կնոջ։

ՀՐԴԵՀԻ ՎԻՃԱԿԱԳԻՐ

Մայրաքաղաքիս ապահովագրական ընկերութեանց գործակալներէն մին հետաքրքրական տեղեկագիր մը պատրաստած է 1891 տարւոյն մէջ ի Կ. Պոլիս պատահած հրդեհներուն և ապահովագրական ընկերութեանց կրած վնասներուն, որք աստ են.

Րօյըլ 5,750 օսմ. ոսկի. Սըն 5130. Ֆէնիքս Լընտըն 3870. Լընտըն էնշուրընս 3710. Թրանսաթլանթիք 3700. Ֆոնսիէռ 3682. Հանզէադիշէ 2510. Ֆէնիքս Օդրիշիէն 2510. Իւնալն 1880. Քուին 1770. Համպուրկ-Մինտըն 1700. Տաչիա Ռոմանիա և Սդէնդին 1500. Բաղրիոզիքէ Լընտըն 1400. Գոնֆիանս 1370. Իւնիըն օվ Լընտըն 970. Նորտոտայչէ 940. Նէթըրլէնտ 900. Նորթհ Պրիթիշ էնտ Մէրքընթայլ էնտ Նորթհըրն 900. Ասիքուրածիոնի ճէնէրալի 900. Դէյա տ'Ասիւռանս Միւթիւէլ 720. Լիոն 600. Լընտըն Լանքաշըր 350. Ռոսսիա 340. Հէլվէդիա 300. Կլասկօ էնտ Լընտըն 50. Իմփէրիըլ էնտ քօմէրշըլ իւնիըն 1070. Համագումար 48.432 օսմանեան ոսկի, առանց հաշուելու մանր մունր պզտիկ վնասները։

Այրած շէնքերուն ցուցակն է.

216 տուն փայտաշէն, 79 քարուկիր, 48 խանութ փայտաշէն, 44 խանութ քարուկիր, 21 հրդեհի սկզբնաւորութիւն փայտաշէն տուներու մէջ, 18 հրդեհի սկզբնաւորութիւն քարուկիր տուներու մէջ, 7 հրդեհի սկզբնաւորութիւն փայտաշէն խանութներու եւ 17 քարուկիր խանութներու մէջ, 2 ջաղացք, 1 փուռ, 1 զտարան։

23 հրդեհ պատահած են ի Բերա, 18ի Ղալաթիա, 25 ի Պոլիս, 3 յԷյուպ, 2 ի Թաթավլա, 3 ի Գասըմփաշա, 1 ի Խասգիւղ, 9 ի Գատըգիւղ, 1 ի Հայտար Փաշա, 9 ի Վոսփոր, 7 յԻւսկիւտար, 1 Բեազըտխանէ, 1 Կղզիներուն մէջ եւ 1 ի յԱյ. Ստեֆանոս։

ՕՏԱՐ ՊԱՏՈՒԱՆՇԱՆՔ

Ֆրանսական կառավարութիւնը Պատուոյ Լէժէօն պատուանշանի երրորդ աստիճանը նուիրած է Պետական Խորհրդոյ անդամներէն Ֆէյզի պէյի։

Նոյն կառավարութիւնը Օֆիսիէ տը լ'Աքատէմի աստիճանը նուիրած է Սամսոնի նահանգին կրթական տնօրէն Համիտ էֆէնտիի։ Կայս. Իրատէ մը արտօնած է այդ աստիճանի գործածութիւնը։

Ոստիկանութիւնը հեռաւոր վայրեր աքսորեց մէկ քանի վնասակար անձեր, որոց աստ մնալը յարմար դատուած չէ։

—Նախընթաց օր Սըրմալը Խալիլ անուն մարդ մը կեղծ դրամ քշած պահուն ձերբակալուեցաւ։ Ոստիկանութեան պաշտօնեայք խուզարկութիւն մը կատարեցին անոր բնակարանին մէջ։

—Հալէպի կուսակալութեան Թարգման անուանուած է Անթուան Հայաթ էֆէնտի, անդամ կրթական ժողովին նոյն կուսակալութեան։

—Արշիպեղագոսի կղզեաց կուսակալութիւնը մտադիր է մաքրել ու նորոգել Սթանքէօյի նաւահանգիստը։ Այս ձեռնարկ այժմ կը քննուի Հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան կողմէ։

—Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութիւնը Բ. Դրան պիտի մատուցանէ այն գրութիւններն որք կը վերաբերին Սկիւտարէն Ալէմ Տաղը շինուելիք Թրամուէյի մենաշնորհին, զորս խնդրած են Մէհմէտ Աքիֆ պէյ և փաստաբան Պօչնակեան Յակոբ էֆէնտի։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Ինչպէս երէկի թուով ընդարձակօրէն ծանուցած ենք, վաղը ցերեկ, ժամ 8ին, Բերայի Վէրտի Թատրոնին մէջ հայերէն լեզուաւ ներկայացում մը պիտի տրուի, տեղական կեանքէ առնուած, Սէյրին Զբօսանքը։ Յուսալի է որ հայ հասարակութիւնը պիտի փութայ քաջալերել այս թատերական ձեռնարկը, ներկայ գտնուելով վաղուան ներկայացման։

*

ՆՈՐ ԹԱՏՐՈՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ
ԲԵՐԱՅԻ

Այս գիշեր, ի նպաստ Ֆրանսական խումբին առաջին կատակերգակ Պ. Բրէթոյի Լա Պլանշիսէօզ Պէրկ Օր-Զում (La Belanchisseuse de Berg-Or.-Zoum)

Վաղը ցերեկ, զեղչեալ գներով.

Լը Փըթի-Տիւք
(Le petit Duc)

ԱԶԴ
ԹՕՄԱՍ ՈՒԻԼՍԸՆ ԵՒ ԸՆԿ.

Տըռօխ շոգենաւը, նաւապետ Մաքթըմ, ընդհանուր վաճառքով Հըլէն աստ կ'սպասուի յառաջիկայ երկուշաբթի, 11 Յունվար։

Տարեգլխոյ առթիւ վստահաբար կը յանձնարարենք Յովսէփ էֆ. Թոլեանի վաճառատունը (ի Պոլիս, մեծ շուկա, Վարագճը խան, Թիւ 2) ուր ինչպէս կ'երեւի լրագրոյս չորրորդ երեսն հրատարակեալ ազդարարութենէն՝ կը գտնուին անուշի և օշարակի սպասներ, սկահակներ և այլք, գեղակերտ և զարդարուն։ Այցելութիւն մը բաւական է ցոյց տալու թէ տեղացի հայ արհեստաւորաց ճարտարութեան արդիւնք եղող այս սպասներ չեն տարբերիր եւրոպականներէն և նոյն ճաշակաւ պատրաստուած ու դիւրագին են։

ԵԹԷ
Կ'ՈՒԶՈՒՔ
ԿԱՂԱՆԴԻ ՆՈՒԷՐ

Աժան ու գեղեցիկ պատկերներ եւ պատկերազարդ ու զրօսալի տետրակներ և այլ նմանօրինակ նիւթեր

դիմել

Ա. Մ. Գարիպեան վաճառատունը, Թիւ 44, Եուքսէք Գալտըրըմ, Ղալաթիա, կամ ի մասնաճիւղն Թիւ 366 Ուզուն Չարշը, Պոլիս։ 6—8

Ձեր ամանորի գնումներն ընելէ առաջ, անպատճառ այցելեցէք Ֆրանսական ճարտարագործութեան ցուցահանդէսն ԲԻԿՄԱԼԻՈՆԻ վաճառատան մէջ, Ղալաթա—Սերայի վարժարանին դիմացը. հոն պիտի գտնէք Փանթեզիի նիւթոց նորագոյն հրաշալիքները, կաղանդչէքի, հարսանեկան նուէրներու և սրահի զարդուց համար չափաւոր գիներով։

Բոլոր նիւթերուն վրայ գիները նշանակուած են,

Մեծ պէսպիսութիւն Ծննդեան պատկերազարդ քարտերու։ 6—6

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

Ի ՀԱՎԱՍ ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ

ՀՌՈՄ, 7 յուն.— Թագաւորը վաւերացուց Եգիպտոսի դատական բարեկարգման մինչեւ 31 յունուար 1894 երկարաձգման վերաբերեալ օրէնքն։

—

ՓԱՐԻԶ, 7.— Երեսփ. Ժողովը վերջնապէս ընդունեց մաքսային օրէնքը։

—Թան օրագիրը կը հերքէ այն լուր թէ ռուս կառավարութիւնը պիտի ծախէ վերջին փոխառութեան պարտաթղթոց մէկ մասը։

—

ՓԵՇԹԱ, 7.— Հունգարիոյ խնայողական սնտուկին բաժնետիրաց ժողովին մէջ, տնօրէնութիւնն յայտարարեց թէ ետ պիտի դարձնէ Փաշիշի իւրացուցած ամբողջ գումարը։—Ֆրանց Եոզէֆ կայսր Վիեննա ուղեւորեցաւ։

—

ՍԻԿՄԱՐԻՆԿԷՆ (Գերմանիա), 7.—Ռումանիոյ գահաժառանգ իշխանն աստ հասաւ։

—

ՓԱԼԱՆՑԱ, 7.—Ռումանիոյ Թագաւորն աստ հասնելով՝ ընդունուեցաւ տեղական իշխանութեանց կողմէ։ Էլիզապէթ Թագուհին կայարանին մէջ Թագաւորին ընդ առաջ ելաւ։

—

ԳԱՀԻՐԷ, 7.— Կառավարութիւնն որոշեց Գահիրէ կոչել Ֆրանսացի, անգլիացի եւ գերմանացի ճարտարագէտներ, հաւաքաբար քննելու համար քաղաքին առողջապահական շինութեանց ծրագիրը։

—

ՄԱՐՍԻԼԻԱ, 7.— Թանճէրէն աստ հասած լուրեր կը հաստատեն թէ մարոքեան ապստամբութիւնն ի Թուաթ բոլորովին անյաջող եղեր է։

—

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆ, 7.— Կը հաւաստուի թէ Երեսփ. Ժողովոյ ելմտական յանձնաժողովը պիտի քննադատէ Մաք-Քինլիի մաքսային օրէնքն առաջարկելով ջնջել կամ մեծապէս իջեցունել զանազան նիւթոց մաքսերը։ Քանի չափ այսօրինակ առաջարկներ մատուցուեցան խորհրդարանին։

ԱՅՍ ՕՐՈՒԱՆ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԲԱՐՁՐ. ԽՏԻՎԸ

ՎԻԵՆՆԱ, 8 յուն.— Լրագիրք կը գովեն հանգուցեալ Խտիվին լաւ յատկութիւնները, որոցմով գիտցած է համակրութիւններ վաստկիլ։ Պերլինի կառավարական պաշտօնաթերթը լաւամիտ և խոհեմիտ իշխան կ'անուանէ զայն, որ յօժարակամ յարմարած է քաղաքակրթութեան և որ, հակառակ դիւանագիտական մեծամեծ դժուարութեանց, լաւախոհ ընթացք բռնած է։

—Ապպաս իշխանը, որ 1873ի կայս. Ֆէրմանին համաձայն, կը յաջորդէ իր հօր, այսօր կը մեկնի Վիեննայէ յԵգիպտոս։ Լրագիրք կը հաստատեն թէ իշխանն Վիեննայի մէջ ընտիր դաստիարակութիւն ընդունած է և համակրութիւն կը վայելէ. կորովի և յոյժ մտացի երիտասարդ մըն է։

—Ֆրանց Եոզէֆ կայսր իր ցաւակցութիւններն յայտնեց Ապպաս իշխանին։ Ն. Վեհափառութիւն ունկնդրութեան պիտի ընդունի զայն։ Անգլիական կառավարութիւնը Վիեննայի դեսպան Սըր Օկիւսթ Փաճէթ յանձնեց իշխանին մօտ թարգման հանդիսանալ թագուհւոյն և կառավարութեան զգացմանց։

—Ապպաս իշխանը, իր Մէհմէտ պէյ եղբօր հետ, այս իրիկուն Թրիէսթէ կ'ուղեւորի, ուսկից նաեւ պիտի նաւի Եգիպտոս երթալու համար։

—

ԳԱՀԻՐԷ, 8.— Հանգուցեալ Խտիվը, մահուընէն 24 ժամ առաջ, անզգայ վիճակի

ՄՈՌՑՈՒԱԾ ՈՒՂԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԱՐԳԼՄՍԷՀԻ ՎԱՆՔԸ Ի ՄԱՍԹԱՒ

Արձակուրդի օրեր են, գործ չունինք, զբօսանք ալ չի կայ, քաղաքը չի կեցուիր, պահ մը շուկան, պահ մ'ալ տունը՝ պատուհանի մ'առջեւ. գիրք մը, լրագիր մը բայց համ բնաւ, ամեն բան արեւի ազդեցութեան տակ, տաքն հոգի կը քմէ. Մէկ երկու օրուան համար լինի թող, հով, պարտէզ մը, ջուրի ու թռչունի ձայն լսենք, մենք որ մեր խեղճուկ բղոցներուն մէջ արգելափակ՝ չպիտի կրնանք լսել ու մոգուիլ Մոցարդներու և Պէթօֆէններու հրաշակերտներէն:

Վանք մ'երթանք, տղա՛ք, վանք մ'երթանք. գարունն անցած է, ամառն ալ ահա, տարին սահի ու բնութեան գրկէն ոչինչ չի գողնանք որոճալու ձմրան վառարաններուն չուրջը: Երեք հոգի պաշտօնով նոյն գրեթէ ու մտերիմ՝ կը կազմենք երբեակ ընկերակցութիւն մը արեւուն դէմ՝ մեր ահագին հովանոցներով: Յուլիսի վերջին շաբաթն է. կը մեկնինք:

Արգլ-Մսէհի վանքն ենք ընտրած, եօթ ժամու ճամբայ, քաղաքի դարփոս բարձունքներէն զատուած շուտով՝ կը գտնենք դաշտի արահետը, երեսնիս արեւելք կը նայի ուղղակի. ձայն ձիուն չենք հաներ, դեռ ի՛նչ խօսիլ. երեքս ալ աչքերնիս դէս ու դէն յածելով անակնկալներ կորսնենք. Թեթեւ ու թափառիկ հովերու անոյժ և փչրուն հոսանքներ մետաքսի կակուղ շփում մը կ'զգացընեն դիմաց վրայ. արեւը թողած է հորիզոնը: Անծանօթ թռչնոց տարմ մը հիւսիսէն հարաւ տեւ դոտ թեւածութեան մէջ կը նշմարուին, կ'անցնին մեր վերեւէն պարսատիկէ բաժնուած քարի մը մէջ չաչելով ու քարի չափ մանրիկ, ձայն, ճիկ չեն ըներ, ո՛ւր կ'երթան, ինչո՛ւ կչտապեն, բազէ՞ն կը հալածէ:

Ճամբուն զուգահեռաձեւ երկարած է քիչ մը հեռուն Խօչի լեռը, համակ ժայռ ու ժանգոտ երկաթի գոյնով. Խօչ գիւղն կառչած է այդ լեռան ոլոքներուն եւ կը դիտէ ի հարաւ կոյս դաշտին ընդարձակ տափերը:

Գիւղին առջեւ բաւական տարածուն ցանկապատ այգիներ կ'երեւին, նշանաւոր իրենց մեղրահամ ընտիր տեսակաւ, իսկ լեռը քովի՝ որսասէրներու զուարճալի զբօսանք կրնայ ընծայել վայրի այծեամներ թռչկոտ ու երկչոտ խումբերով:

Յաջակողմ կայ Խօչէն ոչ շատ հեռու Խուրպէթ Մէզիրէ, փոքրիկ գիւղ մը, ուր մէկ երկուք ալ հայ տուներ կը գտնուին:

Երա՛նդ ու կարկառուտ ճամբու մը մէջ կը գտնուինք, կը հանդիպինք էշերու անծայր կարաւանի մը: Բալուէն Խարբերդ չրէզ ու խէժ կը փոխադրեն, ան լեզու կենդանիները իրենց մարմնոյն մեծութեամբ ստուարակազմ հակերու տակ կքուած՝ չարաչար կերպով յոգնած կը տեսնես, բոժոժներու խլացուցիչ աղմուկն՝ աւելի: Իշպաններ երեսնիս նայելու ալ դժկամակ՝ գետնաքարշ ոտքով կ'անցնին անխօս ու դանդաղ, ասոնք ալ իրենց կենդանիներուն պէս քայքայուած սրունքներու վրայ կ'երերան: Ճանապարհի ուղղութեան մասին նոյնանէ մէկուն, որ վայրագ ու արեւահար դէմքով հոյ մը կ'երեւի. հետաքննութիւնը կը խնդրենք, հայ իշպանը չի պատասխաներ, անտարբեր ու բաւական եւս արհամարհոտ է. Թուրք ընկերները աւելի ազնիւ երեւցան: Մեզի աղբիւրը հասած ենք երկուքուկէս ժամէն: Ճամբուն վրայ Գըզըլպաշ գիւղ մ'է 160 անուորով. մեծ զբաղումնին իրենց ակխաստաններուն մէջ կ'երեւի ըլլալ, գիւղին մերձակայքը սեխաբեր արտերու վրայ յատին եւ ի դուճ յաշխատութեան կան կնիկներ ու աղջիկներ արեւուն խարիչ ճառագայթներէն անհոգ, անազդակ, բայց համ չունի սեխը, լիտրը 50 փարայի կ'աղաչեն: Կը թողունք Մէզէ, առջեւնիս կը տարածուին դաշտին ստորին հատուածները. տաքն հետզհետէ կը սաստկանայ, ձիերը ականջնին թափած՝ զգայնութիւն չեն ցուցըներ, պահ պահ կը սքան ու կը փնգստան. բայց որի՞ ինչ փոյթ: Հեռուն, բաւական հեռուն դաշտին մակերեսին մարդ թէ անասուն նոյնատիպ սեւ կէտեր կ'երեւին, որ կէս աւուր տաքերուն առուելակալէս, կը ծածանին կարծես ծուրբ ու անգոյն հոսանքի մը մէջ, կամ երեւոյթ մ'է այդ, ընդ որ օդի շարժումը տեսնել կը կարծես զգալաբար:

Չորս ժամէն հասած ենք Հալուսի, իբր երեք հարիւր տուն բնակչօք անխառն գիւղ մ'է. բայց դեռ գիւղ չի մտած ճամբուն վրայ դիտեցինք յանկարծուստ վեր բարձրացած լայնանիստ հողաբլուր մը կոնաձեւ, որ կողերը արօրադրուած կ'երեւին. անցայցող նախապաշարումն այդ հողապանդուածներուն վրայ այն է թէ. ժամանակին մեծ գիւղ եղած է այն, ապա աստուածային բարկութեամբ տակ վրայ դարձած, թէ անոր մէջ [illegible] կը բնակին, մարդ կարող չէ անոր ձեռք դպցընել, փորել փորձելով զայն:

Սակայն որչափ մեր ծանօթութիւնը կը ներէ ըսել, դաշտին հարթ, միապաղաղ երեսին վրայ շատ տեղեր կան նոյնօրինակ վեր թռչած հողային ցայտումներ, զոր բնական մտածել գուցէ անդէպ լինի: Թըանծիկ գեղին մօտ կայ մի հողաբլուր Թլանծիկի թէփէ անուամբ, Վարդաթիլի, Շնթիշի, Գոմաց եւ Թլկատինի թէփէները, յորոց ոմանք անհպելի կը մնան սըրբավայր համարուելով, քանիներն ալ կակուղ հող լինելով արդէն մշակեր ու մաշեցուցեր են: Կրնայի՞նք ապահովուիլ արդեօք թէ ասոնք այն [illegible]երէն եղած լինին հաւանօրէն, զոր Թիլ անուամբ կ'ակնարկէ յարգելի պատմագէտը՝ Մ. Ա.:

Հալուսի հողը շատ բարեբեր է, որը մեծաւ մասամբ քաղաքի բնիկներուն կը պատկանի, վերջին ժամանակներում մէկ երկու հայ հարուստ տուներ ալ Ստանալեան, Տ. Պաղտասարեան եւ Զատուր քեհեա այդ տեղ յաւոթի արտերու տէր եղան: Կ'իմանանք թէ գիւղացիք դըպրոցի պէս շէնք մը յարմարցուցած են իրենց ոյժերով, բայց դասատու, աշակերտ չեն կրցած ունենալ, մանաւանդ երբ հիմակ խնդիր ալ կայ որ մեր գիւղացիք անգլիերէն չգիտցող վարժապետները չեն ընդունիր:

Շնորհակալ կը լինինք մեր ուղեցոյցէն, կը թողունք զայն, կը մօտենինք, Գոմք գեղը մեր գրեթէ աջակողմը մնաց, հայաշէն գիւղ մ'ալ այդ է, անձուկ ու առատ գինի կը հանեն Գոմքցիք, յետին կաթիլը իրենց ուկորը կը գիւ, անձնիւր տուն հարեւանցի հաշուով 60-70 լիտր գինի կը թխկեն կարասները, 200 տունէն աւելի են, հին ուռէջացուց կը նմանին, առած է թէ՝ աշխարհ քաղաքակրթուի, Գոմքցոց վրայ ամպ չի գուար:

Կարճ կապենք եթէ խօսիլ պէտք լինի իւրաքանչիւր գեղի վրայ, որ կը տեսնենք մօտ եւ հեռուն ծիր համաստեղութեան մը պէս. գուցէ ալ մոռնանք վանքը: Հետզհետէ կոխած ենք Մասթաւի ոտքերուն վրայ. Զարդարիճ եւ Իջմէ զոյգ դըրացի գիւղերը շատ որոշ կ'երեւին՝ այդ հսկայ լեռան հիւսիսային փէշերուն վրայ՝ մեր դիմաց: Վանքը Զարդարիճի վերեւը Մասթաւի փորը մխուած լինելու երեւոյթն ունի իր թաւ ծառաստանկերով:

Զարդարիճի մէջտեղէն անցնելով դըժուար զառիվեր մը կ'սկսինք, որ մինչեւ վանուց դուռը 20 րոպէ կայ չկայ, վանք տանող ճամբան է այս, շատ նեղ ու խճոտ ձիերը կը գլտորտկին յետկուսէ, բայց սահա աչքերնիս լո՛յս պարիսպին մօտն ենք ճիշդ, ժամ ութն է, երկու երեք գամբռեր դէպի մեզ կը խոյանան, կը լրտեսեն անխօս ու տեղի կուտան ցաւկնին չի բացած: Պարսպի դրան քով հաստատուն ընկուզենոյ մը ի յեց փռուած է քան նըրտած նոյնչափ հաստաբուն ու թմթկած մի պատու, Եզաս խաթունն է, Արգլ-Մսէհի ճըմարիտ վանահայրուհին: Լսած էինք արդէն այս պատմական կնոջ անուն, հիմայ ալ անձամբ կը տեսնենք, բովանդակ կեանքն հօս անցուցեր շատ մեծ մեծ մարդոց՝ եպիսկոպոսներու ու երեւելեաց հետ նիստ ու կաց ըրեր, ուր ուրեմն հօս վարդապետաց դամբարանին մէջ պիտի ննջէ վերջին քնով. հիւանդ կը տեսնենք Եզաս խաթունը, յաւագնոտ ու ալ կորսած բոլորովին հին ամբաստանուած գեղեցկութիւնը: Եզաս խաթունի դէմքէն ու դիրքէն կը դատենք թէ իրօք նշանաւոր կին մ'եղած լինելու է այն. այրական սրտայայտութեամբ այդ, իսկ վիճակաւ դեռ ազդեցիկ հրամաններ կ'ուղղէ քովէն անցող դարձողին:

Պարիսպի դրան առջեւ ի ձախ պատին անմիջապէս կից դաշտի մեծութեամբ աւազանիկ մը կայ, ուր անուշ, սառ ջուր մը կը հոսի պատի հիմքէն. քիչ մը անոր եզերքը շունչ առնելով ու լուացուելով, պարիսպէն ներս կը մտնենք, վանահայր վարդապետը կ'ընդունի մեզ շնորհալի յարգանքներով, կը նստինք բակին մէջ դըրուած փայտէ խարխուլ [illegible] մը վրայ, ուրկէ քայլ մ'անդին կը դիտենք առջեւնիս խոշոր կաթսայ մը, ուր չուրջը քիթ, բերան ծածկած մանկամարդ հարսնուկ մը կրակը կարծարծէ շունչով. ինքնիրմէն տեղեկութիւն չունի՞ այս կինը, մինչ կըրակը կը փչէ ձեռքերը գետնին, կուրծքէն զոյգ մը սիրուն ու գրգին բաներ իրմէն ընդմջեր, լոյս աշխարհ են ընկեր: Ի՞նչ է այս, Հայր սուրբ, օղի՞ կը հանէք: Հրամմերէք, կը պատասխանէ. ինչ ընեմ աս շաբթուն շատ միսաֆիր պիտի ունենամ, խորհեցայ. առաջ անոնց խմելիքն հոգանք, ուտելիքնուն Աստուած օղորմած է: Հայր սուրբը մեզի հետ կը խօսի ընտանի ձեւերով, բայց աչքն օղույ կազմածէն չի հեռացըներ: 55-60 տարեկան վարդապետ մ'է, աղեկ ու երկար մօրուքով, արիւնի չափ կարմիր երես ունի, դիբուկ ու բաւական մեծափոր:

Նստած ենք, ընկերներուս հետ, իրարու երես կը նայինք, բառ չենք գործածեր, բայց արդէն իրարու կրնանք հասկընել թէ՝ ինչ է տեսածնիս, ու ինչ կ'ըլլան մեր զգացումները, չորս հինգ օր շարունակ նոյն կաթսան նոյն շուքին սրտադրեց վանահօր հոգաբարձութեան ներքեւ:

Ամեն բան այս բոլորակաձեւ պարիսպին մէջն է, եկեղեցի, գոմ, սենեակ, այս շէնքերը գրաւած են պարիսպին հիւսիսային կողման վրայ քիչ մը տեղ, զի սենեակներ երեքէն աւելի չեն համրուիր, եկեղեցին կամ մատուռն ալ երկու բաժանում ունի մէջ ընդ մէջ, քառակուսի անտաշաձեւ շէնքեր, յորս սանդուղով հոգի հազիւ կը սեղմին ոտքի վրայ, նուիրուած են յանուն Ս. Կարապետի եւ Ս. Աստուածածնի:

Մատրանց պատերը վարպետի ձեռքէն նոր ելած են, տակաւին չեն ծածկուած, առաստաղ չունին, Հայր սուրբի ըսածին նայելով այդ երեւցածներն ալ երկար տարիներու գործեր են, 1874ի մեծ երկրաշարժը Խարբերդի շատ մը գեղերուն հետ այս վանքն ալ տակ ու վրայ ըրաւ, այդ երկրաշարժը մեզի ալ անծանօթ չէ ստուգիւ:

Հայր սուրբի պատմութիւնը մեր վրայ ջլատիչ տպաւորութիւններ գործեց: Գիտէ՞ք որ աղքատ մարդուն հետ երբ իր տանը առիքին տակ հանդիպիս, որը շատ քիչ արժանապատուութիւն ըսուածէն ալ կը հասկնայ, կը սկսի իր հին, փայլուն օրերու պատմութեամբ քեզ՝ այցելուդ օրօրել, վարդապետն ալ համարեա այդ օրինակ դրութեան մը մէջ բերանը կը բանար, զգայուն եւ նրբանկատ մէկը կը տեսնուի:

Բայց գոնէ ծակի մը, պատուհանի մը մէջ հին նոր դրքի երե՞ս մ'ալ չի տեսնուիր:

Ոչինչ չենք տեսներ, քարեր, պատեր, գետին, հո՛ս, պատի մը տակ անդին հին խորանի քանդակուած սեւ մեւ տախտակներ կուտուած են իրարու վրայ: Արգլ-Մսէհ զուրկ ամեն ճոխութենէ անցեալին դթութեան զգացումներէն կը հոյլէ, ակնկալիքներ կը տածէ:

Տակաւին կենդանի բերաններ կը պատմեն որ լաւ մատակարարութեան օրերու մէջ անթուելի ոչխար և տաւար կը բուծուէին հօս, հօտ եւ հօտերն Մասթաւի ծաղկաւէտ դարեւանդներուն վրայ ճարակ գտնելով կաթնածոր ծիծերով վանք կը դառնային, ամեն առաւօտ չորս հինգ կաթսայ թարմ կաթ կեռար, մար մը կուտէր, մնիթը կը յափրանար:

Ի՞նչ մնացեր է կ'ըսենք, այն օրերէն, բակին մէջ ահա մէկ երկու կմախացեալ կովեր, քանի մ'ալ կեղտոտ այծուկներ, ասոնք ալ արածող չիկայ, վարդապետը կ'ըսէ որ հովուի վարձք տալու կար չիկայ: Երեկոյ է, սեւ սեւ մութ մը կը տիրէ, վանահայրը մեզի իր ձեռքով բաղարջ ու ձուաղեղ կ'եփէ, մեր տարածներն ալ ի սեղան կուտենք ու քիչ վերջը կը պառկինք քչօչկին վրայ, անկողինները մաքուր ու ճոխ կ'երեւին:

Բայց հնա՞ր է այլազան խոչերով պաշարուած շուտ քուն մտնել, մենք մեզի մնայեր կը խօսինք.

Մասթաւի սրտին վրայ կը գիշերենք, հեռու աշխարհիկ քաղքին խուժ ձայներէն, հեռու վարժարանի բնակչաց հոգեհան չչուկներէն:

Լուսինը, աւեր ու ամայի վանու սպահապան լուսինը, Մասթաւի արեւելքի կողքէն ծանր ծանր վեր բարձրանալով տմոյն շողեր կը ցանէ մեր հորիզոնի լերկ ցցունքներուն ու ամպասացիկ կաղամախեաց կատարներուն, տակաւ առ տակաւ պաղպաջիւն ու ցոլքառուն աստղեր տեղի տուած են իրենց գիշերային մեծ ուղեկցին, այլ ճառագայթները կը բեկբեկին մեր գլխուն վրայ սօսափիւն ունենաց ծերպերէն, որ պարիսպի ետեւէն մեր անկողնոյ ճկած գեղանկար մագական ձեռքն մը յօրինած են:

Խորունկ լռութիւն կը տիրէ ամեն կողմ, որը պահ պահ կ'ընդհատուի բանին մէջ անհանգիստ ծիծեռնիկի մը ճռինչէն, հովին ի հեռուստ սաբերած ջրոց խուլ խոխոջներէն, տերեւներու լռիկ հծծիւնէն եւ ուլիկներու կլլթ կլլթ որոճալու կը ունչէն. ի՜նչ հիանալի իրօք, ի՜նչ բանաստեղծական, բայց մենք արդէն թըմրած Մորփէոսի անձնատուր կը լինինք:

Առաւօտ արթնցած կը լսենք զօղ ձայն մը որ կարծես տաշտի մը մէջէն կուգայ, վանահայրն է, որ մատրան մէջ կ'երգէ [illegible], ուր այդ փոսին մէջ երգողի խաղերը շփոթ արձագանքներ շինելով ի հեռուստ մեզի լսելի եղած վանգիւնները կը լինին [illegible]: Հաւատամք, Հայր մեր, ժամն աւարտեր է:

Կը չափենք հիմայ պարտիզին ընդարձակութիւնը. սա գրաւած է իբր 15-20 արտավար տեղ, այլ վրայ հինաւուրց հաստակոճ ծառոց բազմաթիւ խումբեր խիտակն անտառ մը կը ներկայացնեն, ամենքն ալ ամեն օր կրնան առատ ջուր խմել ու աճիլ իրենց սիրած հողուն վրայ, զոր Մասթաւ չէ խնայած:

Այդ ծառերն են բարտի, ուռենի, տօսախի, նշենի, փշենի, գեհի, եւ անոնց շարքը մեծ քանակութեամբ պտղատուներն են, ընկուզենի, ծիրանի, խնձորի, տանձի, կեռասի, բալի, նշենի: Բազայ խնձորենեաց եւ նռնենիներու թուփերն, վարդենիներն ու վայրի անտառային ծառերը չենք կրնար նշանակել, առանց վարի [illegible]րերը Զարդարիճի այգիներուն սահմանակից որթատունկի բաժինը բռնած է, անոր մօտ երկու երեք արտավար տարածութեամբ կայ սերմնատու արտ մը, միայն ընկուզենիներն համրելով 30-33 հատ խոշոր բերադիր ծառ գտանք. լաւ եղած տարին իբր 50-60 քիլէ ընտիր տեսակէ ընկոյզ կը կթուի անոնցմէ:

Ընթերցողն հետեւաբար հասկցաւ թէ վարդապետն օղի թութն ուսկէ հայթայթեր է, անոնց այրի տեսակն ալ որմէ շատ եւս կայ, գոնէ շերամաբուծութեան գործածուել լինէր, ինչպէս կ'ընեն Իջմէ և Զարդարիճ, որ իրենց ընդարձակ թթաստաններով այսօր առաջին տեսակէ խոզակ կարտադրեն: Հարցուի մեր տարագործներուն թէ՝ ո՞ր տեղի խոզակը կը նախընտրեն, այդ նշանակեալ տեղերը բուծուածներուն վրայ երդում կ'ընեն:

Այսպէս ուրեմն, Արգլ-Մսէհի ընդհանուր վիճակին մասին ակնատես լինելու պատեհութեամբ սա եզրակացութեան յանգեցանք թէ՝ այս վանքը քանի 24 շէն գեղեր թեմ ունի, որոցմէ վանահօր ձեռամբ տարեւոր մէջ պտղեբաբար ցորենի, բայց եւ այլնի հաւաքումներ կը լինին. մի գործաւէր վանահայր այս տեղ կամ Զարդարիճի մէջ 15-20 աշակերտներով թեմօրէից տղաքներէն բաղկացեալ գիւղային պարզ նախակրթարան մը չի՞ կրնար պահել, վանքը թող չի գիշերեն, Զարդարիճ ու Իջմէ որ կ'ըսենք վանքէն 20ական րոպէ հեռաւորութիւն ունին, ուսանողք կրնան մանկավարժ տուները գիշերել, գիւղացի ծնողք սիրով յանձն կառնուն այդքանի ծախքի մը երբ գի այն եւ ցորենով պարտ էին վճարել:

Մենք կ'ըսենք որ գործունի վանահայրը կրնայ միեւնոյն ժամանակ վանքն եւս շէնցնել Զարդարիճցիներու հետ նա բանոր տնկումներով ընդարձակ թթաստան մը զարգացնելու պայմանագրութեամբ, քանի որ այնչափ տեղ ու ընդունակութիւն ունի պարտէզը: Թթաստան մը այդ առաւելութեանց մէջ շատ կարճ ժամանակի մը մէջ կրնայ բարգաւաճել ու ապահովել անտարակոյս 60-70 արամ շերամորդերու արդիւնաւորումը:

Երկրորդ հասութաբեր աղբիւր կը լինի նոյնպէս մի ուրիշ գիւղատնտեսութիւն, զոր կը նշանակենք ոչխարաբուծութիւն անուամբ չի չափազանցենք, 3-400 ոչխար ու այծ անպատճառ կրնայ պահուիլ հօս Մասթաւի ջրալի ու խոտաւէտ սարաւոյթներուն վրայ, տաւարներ կրնան արդիւնաւորուիլ սատ, եւ մեծ քանակութեամբ իւղ եւ պանիր շինուիլ: Այս պայմաններով պարտիզին միւս ծառերէն ալ շահագործելու դիւրութիւններ կը ծնանէին: Ուխտաւորներու ըսենք նաեւ զբօսասէրներու պարբերական այցելութեանց շնորհիւ դրամական նուէրներն ալ բնականաբար հաշուէ դուրս չէին մնար:

Բայց յարգելի ընթերցող, մեր այս ձեւ ու չափն ըսելու ատեն վանահայրը մեռած կը լինի արդէն, վանքն ալ բոլորովին մեռած մնացած հաւատանք. միայն ինչ որ կայ ու արծարծուն կը մնայ հոն, օղեհան կաթսային մշտավառ կրակն է՝ որ պիտի վառի այն [illegible] անխօսէ շունչովը, որ, կ'ըսեն, շատ մարդ վառեր է ու դեռ այդ տնկոյից, գեղեցիկ դրախտն ալ այրեաց աւեր պիտի դարձնէ:

Յ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Խարբերդ

ԳՐԱԴԱՏԱԿԱՆ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

Ոչինչ այնքան ձանձրացուցիչ է որքան տափակ սահունութիւն մը, գիրին բեղունութիւն մը: Այս մտածումն ունեցայ կարդալով Ռուսահայ նոր բանաստեղծ Պ. Աղեքսանդր Ծատուրեանի ոտանաւորներու հատորը զոր Պ. Աթանաս Մամճարեան հրատարակած է պատուական թուղթի վրայ, սքանչելի տպագրութեամբ: Պզտիկ պզտիկ տողեր, երբեմն մինչեւ իսկ երկու տունով, մէկ գրիչով ելած յայտնապէս, առանց ճիգի, առանց մտաչարչար աշխատութեան, բայց և զուրկ ո և է խիստիպ գաղափարէ, չպարունակելով նոր զգացում մը կամ զգայութիւն մը, առանց գոնէ ստեղծուած ձեւի մը փայլմն ու պաճուճանքովը ծածկելու մտածման աղքատութիւնը: Պարզութեան դէմ չէ որ կ'ուզեմ խօսիլ. ես գիտեմ պարզութիւն մը որ աւելի ուժ կուտայ գաղափարին, պատկերացնելով զայն յստակօրէն ինչպէս մաքուր ջուր մը յատակի աւազն ու բոյսերը, պարզութիւն մը զոր կը ստեղծէ խորին զգացման մը ներուժութիւնը. Պ. Ծատուրեանինը հեռու է այս տեսակ պարզութիւն ըլլալէ. զոր պէտք չէ շփոթել մերկութեան հետ. Իր նիւթերը ծանօթ, հինցած, փտտած նիւթեր են. բացատրութիւնները, բնաւ երբեք նոր, ոչ յատուկ կնիք ունին ոչ յատուկ հրապոյր, ամենասովորական բառերով կազմուած. տաղաչափութիւնն ալ ամենատկար է Պ. Ծատուրեանի գրքին մէջ, յանգերն յաճախ ողորմելի, կշռութիւնը (rhythme) շատ նախնական ու անճարտար, բառերու շարքն աններդաշնակ եւ անշնորհ: Ըսել չեմ ուզեր թէ Պ. Ծատուրեան ոչնչութիւն մըն է. այն ատեն չէր արժեր քննադատական մը գրել իր վրայ. իր հատորին մէջ կան մէկ քանի հատուածներ որք կը ցուցնեն թէ սիրուն բանաստեղծ մը կրնայ ըլլալ «Գարուն»ի և «Յիշողութիւն»ի հեղինակն: Ահա ինչ որ պիտի ջանամ ցուցնել առնելով իր ոտանաւորները:

⁂

Կը բաւէ Պ. Ծատուրեանի բանաստեղծութեանց ցանկը նայիլ տեսնելու համար թէ որչափ նիւթերը հինցած են ու տափակ, ըլլան սիրային, ըլլան վարդապետական կամ նկարագրական: «Գարուն», «Աշնան վերջը», «Սիրավառ սոխակն իր անոյշ երգով», «Առաւօտեան երգ», «Ձմեռնային գիշեր», «Բնութեան գրկում», «Սիրոյ վիշտ», «10 Ապրիլի», «Մանկութեան օրեր» են: Պ. Ծատուրեան բնութիւնը կը ճանչնայ գիրքերու նկարագրութիւններէն, իր գործան պատկերներու մէջ յաւիտենական վարդն ու սոխակը կ'երկանուագեն. ձմեռնալ իր «ճերմակ սաւանն» ունի. Լայն ու խորին զգացում մը բնութեան տեսարաններուն, ի զուր կը փնտռես զայն այդ ոտանաւորներուն մէջ յորս տողերը կը շարուին, անգոյն, անշեշտ, անջիղ, ուրիշ տեղ արդէն կարդացուած կամ լըսուած բանի մը տպաւորութիւնը թողլով վրադ:

Պէտք է նախ ըսել արդէն թէ Պ. Ծատուրեան, հեռու իրապաշտ, բնապաշտ ըմպաշտ ըլլալէ, հիւլոյական ձգտումներ ունենալ կը թուի. իր բանաստեղծութեամբ կ'ուզէ բարոյական ազդեցութիւն մը գործել ընթերցողին վրայ.

Տեղ մը «Առաքեալն» է որ կ'ընդունի Պ. Ծատուրեանի խրատները, պատգամներն ու խրախոյսը, ինչպէս եւ «Նենգաւորն» անոր անէծքն ու շանթը: Մշակին ալ կ'ըսէ. «աշխատէ, քրտինք թափէ, հաց կուտայ քեզ երկիրը»: Եւ ասոնք ամենքը տափակ բառերով, հասարակ գաղափարներու անճաշակ կրկնութեամբ, տաղաչափեալ քարոզի պէս բան մը:

Պ. Ծատուրեան ունի կրօնական բանաստեղծութիւններ առանց թափի, առանց ջերմութեան, պայմանագրական կրօնասիրութիւն մը որ հաւատքի խորութեամբ ու վերացման վսեմութեամբը գոնէ չազդեր վրադ. «Աղօթքը» հանդարտ տաղիկ մըն է, որուն մէջ բնաւ չես տեսներ այն յափշտակութիւնն ու կեանքի մաւացումը զոր աղօթքը կուտայ. բանաստեղծը տասնվեց տողի մէջ կ'ըսէ ընթերցողին. «երբ վիշտ ունենաս, աղօթէ, կը հանդարտիս», գեղագիր գրելու չը՞ նմանիր քիչ մը:

Քանի մը էջ անդին միեւնոյն գաղափարը կը տեսնես գրեթէ նոյն բառերով, նորէն տասնվեց տողով (միայն տողերը կարճ են այս անգամ) «Աղօթք» տիտղոսեալ տաղին մէջ: «Խաչ—Նահատակ»ը, «Կեանքի խաչը», «Մանուկ փրկիչը» նոյն կարգէ գրուածներ են, աղօթքներու պէս զորս մօտեցրած քահանան կը մըթմըթայ շրթանց անգիտակից շարժումով մը:

Պ. Ծատուրեան ի սիրային տաղերն ալ չունին զգացման խորութիւն ու ջերմութիւն. պզտիկ պզտիկ գեղօններ են, գերմանական փոքրիկ բանաստեղծութեանց պէս որ երկու տունի մէջ յաճախ զգացում մը, զգայութիւն մը, հոգեբանական վիճակ մը բնութեան պատկեր մը կը խտացնեն. Պ. Ծատուրեան այդ բանաստեղծութեանց ձեւը միայն ընդօրինակած է առանց իր երկու տուներգրեթէ միշտ ոչինչ կը պարունակեն: Եւ երբեմն տափակութիւնն այն աստիճանի կը հասնի որ վար մանկի կամ տարակոյսի պէս բան մը կ'ունենաս. օրինակ կ'ուզէ՞ք:

Տեսայ պարտիզում մի անհոգ մանուկ
ժպիտը դէմքին
Վարդի մօտ վազեց,
Ուզեց հատ առնել, բայց սուր փշերը
ձեռքը խոցեցին
Եւ նա շատ լացեց:
Այդպէս եւ կեանքում ո՛վ կոյս գեղեցիկ,
ծիծաղկոտ դէմքով
Ես քեզ մօտեցայ:
Սէրըդ խնդրեցի, բայց սիրտս խոցուած
քո սուր խօսքերով,
Ես արտասուեցայ:

Օր. Սոֆիա Դ.ին ուղղեալ տաղիկի մը մէջ Պ. Ծատուրեան սոխակին եւ վարդին սէրն աւելի երջանիկ կը գտնէ քան իրը: Մինչեւ վերջը կը տեսնես դժբաղդ սիրահարն որ իր ողբերը կը միմայ սիրուհւոյն ետեւէն, առանց գէթ այդ ողբերն արիւնով վարդագունելու, արցունքով ողողելու. բոլոր այդ էջէջներն ու [illegible]ները պարզ, յստակ, անգոյն, անհամ են, ճիշդ ջուրի պէս:

Պ. Ծատուրեան մայր չունի. եւ այդ կորուստին մորմոքն իսկ իր գրչին տակ տկար ու սովորական շեշտ մը կ'արձակէ: Տեսէք, կ'աղաչեմ, կարելի՞ է սապէս երգել մօր մը մահը.

Մայր ունէի, մայր նազելի—
Մի փափկասիրտ արարած.
Բուռըն սիրով նորան էի
Սիրտս ու հոգիս նուիրած:
Սակայն, աւա՛ղ, մահն անիրաւ,
Մահն անողոք ու դաժան
Ազնիւ մօրըս խլեց, տարաւ,
Տարաւ անդարձ, յաւիտեան...
Ո՜հ, էլ չունիմ ես մայր անգին,
Որ ինձ սիրէ՛ր, փայփայէ՛ր,
Որ իմ խղճուկ, անտէր կեանքին
Թեւ ու թիկունք նա լինէր....

«Մանկութեան օրեր» տիտղոսով տաղ մը կայ հատորին մէջ, սարսափեցնելու չափ տափակ. հանրածանօթ ոգին է մանկութեան ոսկեղէնիկ օրերուն վրայ, կէս յանգաւոր կէս անյանգ, ահռելի կերպով տաղաչափեալ ոտանաւոր մը որ կը սկսի սապէս.

«Ա՜խ, օրե՛ր քաղցրիկ,
Օրե՛ր երջանիկ,
Դուք իմ ոսկեզօծ
Անմեղ մանկութեան,
Ո՞ւր այդպէս արագ
Թռաք, սլացաք,
Երազի նման
Անդարձ, յաւիտեան:

Պ. Ծատուրեան անմեղ առնլութիւն մը ունի, մեր դարուն, արդի ոգւոյն դէմ. «Դարուս զաւակը»ին մէջ կը ցուցնէ ամէն մոլութիւններով բեռնաւորուած հրէշ մը զոր կ'անուանէ ծնունդը դարուս ոգւոյն:

⁂

Բայց ամենն այս չէ Պ. Ծատուրեանի հատորին մէջ: Կան հինգ կամ վեց կտորներ որք սիրուն են, մասնաւոր հրապոյր մ'ունին: Ոճը ինքնինքը կարծես քիչ մը ժողված է, գաղափար ալ չպակսիր: Ատոնցմէ է «Գարուն»ը, որ առանց շատ յանդուգն ըլլալու, բաւական խիստիպ է գոնէ.

Եկաւ գարուն, մայր բնութիւն
Իր խոր քնից արթնացաւ,
Դէմքը լուաց սառն անձրեւով
Նոր հարսի պէս զուգուեցաւ:

(Ընթերցողներս չխրտչին այս վերջին բառէն, Պ. Ծատուրեան բնապաշտի ձըգտումներ ունենալէ հեռու է. ռուսահայերէնի մէկ խօսքն է պարզապէս. [illegible] Սեւ ծովէն անդին կարծեմ զարդարուիլ կը նշանակէ):

Ի՞նչ գողտրիկ է մշակին ողջոյնն առ գարուն, վերջին տունը մանաւանդ.

«Դու ես աշխարհը խնդացնում,
«Բնութիւնը կեանք տալիս,
«Միայն, ափսո՛ս, որ տարէնը
«Մէկ անգամ ես հիւր գալիս:

«Աշնան վերջը»ին մէջ ալ կան բաւական լաւ տողեր. բայց պէտք է դիտել որ Պ. Ծատուրեան [illegible], [illegible], [illegible] բանաստեղծներէն չէ, աշունը ոգեւոր հոգւոյ մը չնմանցներ, անոր հովերն իր ողբերուն հետ չրադդառեր. իր տեսածը պարտէզին ծառերուն մերկութիւնն, այգեստանին սրտմութիւնը, դաշտին և արտին ամայութիւնն, ասոնք են.

«Կեռասն ու ծիրան, կարմրաթուշ խնձոր
Էլ չեն զարդարում պարտիզի ծառեր,
Այժըմ նոցա տեղ մերկ ճղանց վերայ
Քամուց խշշում են դեղնած տերեւներ:

«Թշուառին» քերթուածը միջակէն առաւել մը վեր է: Բաւական յաջողած է «Ես չեմ երդուում»ը, վարդապետական բարոյական-քարոզական քերթուած որուն մէջ կայ սակայն խանդ ու կորով: Հատորին վերջին կտորը շատ գողտրիկ է: «Յիշողութիւն»ին մէջ բանաստեղծը կը յիշէ՝ ի տես լուսնին՝ այն գիշերներն ուր իր մայրն իրեն հէքեաթներ կը պատմէր, համով, գորովագին, սիրուն բանաստեղծութիւն մըն է, կատարելապէս արեւելեան հրապոյրով:

Հատորին ամենէն աղուոր կտորներէն է «Գետակ»ը որմէ կ'օրինակեմ երկու տուն.

Քեզ վերեւից կը փայփայէ ժպտելով
Գարնան անամպ պարզ երկինքը կապուտակ,
Եւ դիւթական, հըրապուրիչ գոյներով
Քո ջըրերում կը շողշողայ արեգակ:

Եւ փաղարձեան հով զեփիւռը գարնային
Մեղմ կը յուզէ մաքուր կուրծքդ կուսական.

. . . .

Դալար ափիդ պարզ ժըպիտը երեսին,
Քեզ ամօթխած կ'ողջունէ հեզ շուշան:

Ամենասիրունն է եւ «Մի համբոյր»ը. ձմեռուան կապանքներէն ազատած գետակին մէկ եզերքը ծառի մը ստուերին տակ սառոյց մը համբոյր մը կը խնդրէ «գարնան արեւի պայծառ շքթանքից»: Արեւը կը ղրկէ իր համբոյրն, որ զինքը կը հալեցնէ, կը մահացնէ:

Կ'ուզէ՞ք գոհար մը, աչուառիկ, վերջին պահեցի.

Ա՜յ վարդ, լսիր աղաչանքիս,
Թոյլ տուր թփից քեզ քաղեմ,
Եւ քեզանով սիրած կուսիս
Փափուկ կուրծքը զարդարեմ:
Մի փախենար, նորա կրծքին
Չես թառամիլ, քնքոյշ վարդ.
Այնտեղ մաքուր կրծքի տակին
Կեանքի աղբիւր կայ առատ:

Ահա տաղիկ մը որուն պէս Պ. Ծատուրեան կրնայ շատեր արտադրել եթէ լսուած բառեր ու գաղափարներ գիրադաս տողերու մէջ դիզելու տեղ ինքզինքն ամփոփէ և փնտռուած, ստեղծուած, նոր գաղափար մը պարզ ու միամիտ հրջանակի մը մէջ զետեղելով մեզ ներկայացնէ: Մեր պոլսական գրականութեան մէջ ուր քիչ մը կը սկսին շատնալ մեղամաղձիկ, ամպամած ջղային, յոռետես, իրապաշտ քերթուածները, պարզ ու յստակ անոյշ ձայն մը իր խակապութիւնն ու իր հրապոյրը կ'ունենայ: Եւ Պ. Ծատուրեան քիչ մը աւելի խնամելով հայերէնն ու տաղաչափութիւնը, կրնայ կատարելապէս նուագել գեղջուկ սրինգի այդ պզտիկ եղանակները:

ԱՐՇԱԿ ՉՕՊԱՆԵԱՆ

ՊՐՈՖԵՍՈՐ ՄԱՌՌԻ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆԸ ՀԱՅՈՑ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ

Բ.

Յայտնի եւ հրատարակուած բնագիրները միանգամայն բաւում են երկու՝ լեզուագիտական բնաւորութիւն ունեցող խնդիր լուծելու: Առաջին խնդիրը հին հայերէն լեզուի բարբառական շեղումների հարցն է: Միւս՝ խնդիրը վերաբերում է հնագոյն քերականական բառակազմութիւններին, որոնք հայ գրականութեան ծագելու միջոցին այլ եւս գործածական չէին եւ մատենագիրների երկերի մէջ պատահում են իբրեւ «քարացած դարձուածներ», որոնք որոշ նշանակութիւն ունին: Հայ գրականութեան հին շրջանի մասին նկատենք նաեւ, որ անհրաժեշտ կարեւորութիւն կայ հետազօտելի յիշատակարանների շրջանը ընդլայնացնել:

Մի շարք տեսութիւններից յետոյ, անցնելով այնուհետեւ այն շրջանին, որ հայագէտները միջնադարեան են կոչում, Պ. Մառը ասաց, որ մինչդեռ հայ գրականութեան մատենագրութիւնները Ժ. դարուց սկսած մինչեւ ԺԳ. դարը համարեա թէ բոլորը հրատարակուած են, հետեւեալ շրջանի յիշատակարանները ԺԳ.ից մինչեւ ԺԷ. դարը ոչ միայն շատ քիչ են ուսումնասիրուած, այլ և գրեթէ անյայտ են: Սակայն այս յիշատակարաններն եւս, որ տակաւին ձեռագիր են կամ հազուագիւտ, ձեռագիրների տեղ բռնող, հին տպագրութիւններ, արժանի են ուշադրութեան: Այսպիսի են—բառարաններ, քերականութիւններ, աշխարհագրութիւններ, հոգեւոր մատենագիրների և յոյն փիլիսոփաների մեկնութիւններ, ընդարձակ դօգմատիքական եւ վիճաբանական հոգեւոր գրականութիւնը, կանոնական ժողովածուներ, սրբոց վարուց ժողովածուներ, ապօքրիֆներ (անվաւերականներ), հոգեշահ պատմութիւններ, ընդարձակ խրատական գրուածքներ, քարոզներ, բազմաթիւ բանաստեղծութիւններ եւ քերթուածներ, հէքիաթներ, առակներ, ընդհանրապէս բազմաթիւ ինքնուրոյն եւ թարգմանական յիշատակարաններ: Այս բոլոր յիշատակարանները բնաւ չեն ներկայացնում միջնադարեան շրջանը այնքան մռայլ եւ տգէտ, որպէս նա համարուած է: Այսպէս թէ այնպէս «անկման շրջան» մականունը զգուշութեամբ պէտք է գործածել այս դարերի նկատմամբ:

Արդարեւ հայերի դասական լեզուն, որ այդ միջոցին բոլորովին մեռեալ, արհեստական էր դարձած, հետզհետէ դուրս էր գալիս գործածութիւնից, բայց գրականական գործունէութիւնը չէր թուլանում, Եւրոպայի մատենագրաց ազդեցութիւնը մի նոր հոսանք առաջ բերեց այդ գրականութեան մէջ եւ նորա ազդեցութեան շրջանը բաւականին ընդլայնացաւ, գորան սկսեցին հետաքրքիր լինել քաղաքացիները և ընդհանրապէս հասարակ ժողովուրդը: Ձեռագիրներ արտագրելու պատուիրողների մէջ աշխարհականների շարքում յայտնի ցեղերի ներկայացուցիչների անուններ չենք հանդիպում այլ եւս. ձեռագիրները պատուիրում են հասարակ մահկանացուներ: Պէտք է նկատենք նաեւ որ հին յիշատակարանների ահագին մեծամասնութիւնը հասել է մեզ այդ իսկ շրջանի բազմաթիւ արտագրութիւններով: Այս բոլորը վկայում է անշուշտ, որ այն ժամանակ եւս նախընթաց սերունդների գրականութիւնը սիրելի է ազգին: Զարմանալի չէ, որ մի այնպիսի ժամանակ, երբ դասական կրթութիւն ստացած մի քանի հին ցեղերի ներկայացուցիչներին, որոնք գրականութեան հովանաւորողներ էին եղած, փոխարինեցին հասարակ ժողովրդից դուրս եկած գրագէտներ, մատենագիրները կամայ ակամայ սկսեցին յարմարուիլ ընթերցողների պահանջներին: Նոքա նախ իրենց լեզուի մէջ սկսեցին գործ ածել ժողովրդական յարմարագրութիւններ, շարունակելով գրել մեռեալ քերականական (syntaxe) ձեւերով և ապա հետզհետէ անցան կենդանի լեզուի բառերին և ստուգաբանութեան: Նոյնը [illegible] անել քարոզիչները ժողովրդին հասկանալի լինելու համար։ Այն անձինքների թւում, որոնք աշխատում էին ժողովրդական տարրը մտցնել գրականական լեզուի մէջ, հանդիպում ենք եւ բազմաթիւ բանահիւսների. ոտանաւորներով գրվում էին ամեն տեսակ գրականական երկերը, բոլոր այն ժամանակ յայտնի գիտութիւնները։

Այս շրջանի գրականական յիշատակարաններից Պ. Մառը առանձին ուշադրութիւն դարձրեց մի գիտական վարդապետի վերագրեալ առակների ժողովածուի վրայ, նաեւ այն հաւաքածուի վրայ, որ յայտնի է Աղուէսագիրք անունով։

Հետեւեալ խօսքերով վերջացրեց Պ. Մառը իւր դասախօսութիւնը. «Ահա այն սակաւ ասելիքը, որ ես հարկ համարեցի հաղորդել հայ գրականութեան ուսումնասիրութեան մասին։ Հասկանալի է, որ մեր ծրագիրը պէտք է կազմեն նոյնպէս բերանացի ժողովրդական գրականութեան այժմ արձանագրուող յիշատակարանները, որոնք այնքան սերտ կապ ունին բուն գրականութեան հետ, մի կողմից վերջինիս արտափայլութիւնը լինելով, միւս կողմից ազդելով սորա վրայ։ Բացի այս, սեպագրերի ուսումնասիրութիւնը գուցէ աւելի եւս ընդարձակէ հայերէն լեզուով գրուած յիշատակարանների սահմանները։

«Մեր կարդացած տեսութիւններից եւ առանձին նկատողութիւններից, եթէ չեմ սխալվում, կարելի է եզրակացնել, որ հայոց գրականութեան ուսումնասիրութիւնը մի ուրոյն հետաքրքրութիւն է ներկայացնում։ Հայոց լեզուի և գրականութեան ուսումնասիրելու համար մեծագոյն հոգսը կարելի է տածել Ռուսաստանում որ տեղ գիտութեան այս ճիւղի բարգաւաճման համար այնքան դիւրութիւնք կան եւ դուք առատ եւ բազմակողմանի նիւթ ունիք ուսումնասիրելու։

«Մենք մի առաւելութիւն ևս ունինք. մեր համալսարանը հարուստ է այն բոլոր լեզուների եւ գրականութիւնների գիտնական ներկայացուցիչներով, որոնք էական նշանակութիւն ունին հայագէտի համար։

«Մնում է միայն ցանկալ որ մենք ընդունակ լինենք օգտուել այս բոլոր պայմաններից»։

Պ. Մառի առաջին դասախօսութեան ներկայ էին արեւելեան բաժնի համարեա թէ բոլոր ուսուցչապետները, դեկան Վասիլեվի հետ միասին, եւ բազմաթիւ ուսանողներ։ Երիտասարդ պրոֆեսորին վարձատրեցին երկարատեւ և բարձրաձայն ծափահարութիւններով։

ԳՐԻԳՈՐ ԽԻԱՆԳՈՒԼԵԱՆՑ
Ուսան. համալս.

Ս. Պետերբուրգ

ԵՐԵԿՈՅ

Առ Ե. Ա.

Երբոր նուաղի օրն եւ աղմուկք ալ լռեն,
Երբ Ջամիրճան նիրհէ ամպեայ շղարշի մէջ,
Եւ աշնային Թռչնոց տարմին ելեւէջ
Սրբուի ոսկեգոյն հորիզոնին խորքէն...

Մինչեւ հեռո՛ւն, տարամաքչոչկէ մը մինակ,
Լուռ խրիկուան մէջ բարձրանայ Թրթռուն
«Սփանք Դանուբայ»ն, մելամաղձիկ նուագ անհուն,
Իբր առ աստեղս՝ օրուան հրաժեշտ տխրունակ...

—Ի՞նչ կ՚ընես դուն, կո՛յս օդային, Ի՛մս հուրի,
Պատուհանէդ եզրին յենած կ՚երազես...
Ի՞նչ անրջոց մէջ սաւառնի հոգեակդ հեզ.
Ո՞ւր կը վարեն սիրտդ ըստուերք երեկոյի...

Ի՞նչ վարդագոյն յուշից մէջ մի՛տքըդ ծըփայ.
Ո՞ր վալսն արդեօք յիշես լըռի՛կ, ո՞ր պարն ան.
Կամ ո՞ր ճեմքըդ վերջալուսի մ՚մէջ գարնան.
Ա՛հ, ո՞ր համբոյրն արդեօք՝ շըրԹա՛նցըդ վըրայ...

Զի՞ս կը յիշես արդեօք.—Աստղի՛կդ իմ ժպտուն.
Զի՞ս, ծնրադի՛ր հեռուանց քա՛ղցըր նայուածքիդ...
Եւ ինծ համար Թրթռա՞ց յուզմա՛ն ա՛հ, մի չի՞թ
Շըղարշային այտիդ վըրայ, երերուն.

Ի՛ս՝ այո... Եւ այդ խորի՛ն չիթն ալ վառ՝
Ո՛ կոյս, խառնուէ՛ր իմ անսահմա՛ն արցունքին.
Ովկէա՛ն մ՚ յայնժամ կ՚ըլլար այդ, ուր մեր հոգին՝
Իբրեւ անհո՛ւն երկինք մ՚յաւէտ ցոլանար...

ԿԵՑԻ՛Ր, Ո՛ ՆԱՒ

Կեցի՛ր, կեցի՛ր պահ մը, ո՛ նաւ, ա՛հ, կեցի՛ր.
Նա՛ւ որ ճերմակ ծըխանէդ յար ժայթքես ծուխ.
Ա՛հ... օ՛ն, կեցի՛ր, կեցի՛ր մի քի՜չ, պա՛հ մը սուղ.
Հուսկ հեղ մ՚ըղձիմ տեսնեմ... ա՛պա հեռացի՛ր...
Ո՞ւր կը տանիս զայն... հըրեշտա՛կն հոգւոյս բուխ.
Սրտիս գըլխո՛ւն, զոր պաշտեցի անձանձիր.
Այն վա՛րդ ամպիկն, զոր ցոլացուց սրտիս ուխ...
—Ա՛հ, կ՚աղերսեմ, պահ՛ մը, նա՛ւ կաթնածի՛ր...

Թո՛ւր ուրեմն ի բաց լանջքէս, կո՛յս չքնաղ...
—Անողո՛րմ նաւն իր կրծոց վրայ քեզ առած՝
Փրփրոտ, ահեղ, կը խուսափի՛ վրան ծովուն.

—Վա՛հ. անողո՛ք նաւ. Երանի՛ այս պահուն՝
Ալկիոն մ՚ըլլամ, Թռիմ տեսնե՛մ զայն փութալոյց...
Կամ, շանթ մ՚ըլլամ և Ջախջախե՛մ ըզքեզ վաղ...

Դեկտ. 91 ԽԻԾ

ՔԱՐՄԷՆ ՍԻԼՎԱ

(Ն. Վ. ԷԼԻՍԱԲԷԹ ԹԱԳՈՒՀԻ ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ)

ԱՍՏՐԱ

Շարունակութիւն տես թ. 21 ի Շաբաթաթերթէ

9 Դեկտեմբեր

Ասոր վրայ երկուքն ալ հասան և ուզեցին բանի անկողին պառկեցնել զիս։ Ձեռուընին վրաս ալ տարին՝ զիս հանուեցնելու համար. բայց ես չարացայ՝ եւ յայտնեցի թէ ոչ ուրուք օգնութեան պէտք ունէի՝ քանզի ընելիքս գիտէի։

—Անպիտան յամառ. ինծ շռայլած մակդիրներուն ամենէն շնորհալին էր։

Այն ատեն Բոլ մնաց, միւս երկուքը դուրս հանեց եւ սկսաւ բոլոր ուժովը զիս շփել։ Ժամէ մը վերջը՝ տաքութիւն կը զգայի, բայց մարմինս կը տոչորէր եւ գլուխս այնպէս կը ցաւէր որ ամէն բան կը տատանէր աչացս առջեւ եւ սոսկալեցայ անկողին մտնել։ Սկեսուրս ըսաւ թէ բժշկի պէտք չկար՝ եւ չէթողուց որ Բոլ մէկը կանչէ. բաւական գիտէր տենդը բուժել։ Բաւական քինին տուաւ ինծ կլլելու։ Այնչափ յուզում կուտայ ինծ այն՝ որ պատերն ի վեր մագլցելս կուգայ. անդադար կը լսեմ բոժոժի հնչիւններ, զանգակներ ու հնչիւններ հեռաւոր երաժշտութիւն մը, միակերպ Թաւալող ալիքներ։ Երբոր ալ չեմ կրնար դիմանալ՝ նորէն քինին կ՚առնում։ Շատ տարօրինակ բան է. ուրիշ աշխարհի մը մէջ կ՚ապրիս՝ սոսկ ընդգոյութենէդ ազատած. ջաղացքէն զանգակին կ՚անցնիս, սուրհանդակին հետ կ՚արշաւես, ամէն տեսակ բաներ որ կը կայթեն՝ և մարդ յինքեան կ՚ըզգայ ծովու ալեաց պէս տատանում մը։ Կ՚ուզէի այդ ամէնը խաղաղել երաժշտութեան Թարգմանելով. բայց տեսայ որ դաշնակ ածելու այժ չունէի։ Այդ տկարութիւնը չըզգացուիր անգամ։ Կատարեալ բան մ՚է այդ քինինը. ինծ բոլոր վարդագոյն երանգներ կուտայ, եւ Բոլ խոստացաւ ինծ՝ ամէնէն կծու ցրտերն անցածին պէս՝ Մոլտաւիա տանիլ՝ որպէս զի օդափոխութիւնը տենդս փարատէ։

Այդ ակնկալութիւնն այնչափ բերկրութեամբ կը լնու զիս՝ որ տկարութիւնս կը մոռնամ. կարող պիտի ըլլայի ոճիր մը գործելու, բիր տարիներ ընելու սկեսրոջս. ուստի և հեռուն կը կենամ։ Գինովութիւնն այսպէս ըլլալու է, զուարթ ամէն անհոգութեան զգացում մը՝ և այնու բոլորովին ինքն իւր անձին տէր չըլլալու տարտամ գիտակցութիւնն։ Օրհնեալ ըլլայ Աստուած. ազատեցայ այդ յիմարեցուցիչ գլխացաւէն որ վայրկեան մը չէր Թողուր ինծ քնանալ։

Բոժոժներ կը լսեմ. Սանտէրի բալխիքն ըլլալու է։ Եթէ այսօր ալ Նատոնին անուշ աչքեր ընէ՝ որոտում մը պիտի փըրթի՝ վասն զի ալ չեմ կրնար ինքզինքս զսպել։—Թէպէտ շատ քրտնեցուցին զիս՝ միշտ կերկերեալ եմ. կը կարծէի թէ տենդը դումի կը տանէր. ամենեւի՛ն ոչ. այնչափ հաստատ տնկուած է յիս որ դիւրին չէ արմատախիլ ընել։

41

ՕՐԱԳԻՐ ՄԱՐԿՈՅԻ

ՊՈՒԽՏԱ, 10 Դեկտեմբեր

Նախանձո՞ւ եմ արդեօք։ Աստուած իմ, ազատէ՛ զիս անկէ։ Երբէք ինքզինքս այնչափ նուաստացեալ՝ ստորնացեալ զգացած չէի իմ իսկ աչաց առջեւ...։ Ես նախանձիմ, և որո՞ւ։ Իմ հարազատ քրոջս։ Աստրա՛յի։ Այդ տղուն որոյ համար կը կարծէի թէ կրնամ կեանքս տալ՝ եւ հիմայ քէն կ՚ընեմ քանի մը վայրկեան երջանկութեան համար զոր կը վայելէ նա իմ անձիս տուժիւք։ Ոչ, այդ կարելի չէ, ոչ եւս կը ճանչեմ ինքզինքս։ Մտադիր զայնս իրեն կը Թողում, բայց կ՚ուզէի անյայտանալ այս աշխարհէս, անոր հետ մրցութեան չմտնել. զայդ ընել չեմ կրնար, այլ եթէ հրաժարէի ամէն հպարտութենէ եւ չիջուցանէի իմ անձնաւորութիւնս. սակայն ես օտար եմ. չկրնար ըլլալ որ օտար չըլլամ։

Այո՛, կը սիրեն զիրար. յեռանդ՝ բալխիքով պատուհանի առնեն՝ յանկարծ աչքիս զարկաւ. Սանտէր իրեն կը դառնար՝ առանց փոյթ ընելու այլոց՝ իւր հայեցուածքը փնտռելով հրաբորբոք հայեցուածով մը. եւ Աստրա իրեն կը ժպտէր այն հիասքանչ ապահովութեամբ կնոջ մը որ կը զգայ թէ կը սիրուի։ Այն ատեն գուշակեցի. Փիզիգական սուր ցաւ մը լանջացս ձախակողմը մխուեցաւ։ Ցայնմ հետէ՝ շատ խոկացի խոնարհեցայ առաջի հզօր զօրութեան բնութեան։ Այլ ի՞նչ օգուտ ինծ հասկնալը. դարձեալ անհնար կը մնայ իրարմէ զատել մեր կենաց երերահիւս կարժը. չեմ կրնար ննջել եւ մեռնիլ. պէտք է ուրիշի մը կինը պաշտպանեմ իմ ամուսնոյս դէմ։ Արժանի՞ էի արդեօք՝ որ ամէն մաքառումներովս հանդերձ այդ չարիք հասնէին մեզ։ Այս անտարակոյս վասն զի վատ եղայ. չկըրցայ սէրս սրտէս խզել, եւ անփոխադարձ սէր մը՝ ամօթ մ՚է, անբնական բան մը՝ նոյն իսկ երբ զայն ենթարկեն բնութեան օրինաց եւ իւր հարազատ ամուսնոյն միայն յարի ոք։ Ձեմ հաւատար իսկ այդ ակներեւ իրողութեան զոր կը ջանամ ի նկատի առնուլ. ինծ կը Թուի Թէ միշտ անոր վրայ իրաւունք մ՚ունիմ. ամէնէն խոլ մտածմունք բղխէս կ՚անցնին, չգիտեմ իսկ Թէ բանականութիւնս ունի՞մ Թէ ոչ։

Ո՜չ ապաքէն ինքն է որ եկաւ ատենով մեր խաղաղ տունը զիս իրեն կին խնդրելու իւր բնութեան բոլոր Թափովը։ Զինքն արդարեւ հրապուրիչ գտայ՝ երբ առաջին անգամ գիւղը տեսայ՝ Լանկերթօն հօրեղբօրս տունը. բայց ոչինչ աւելի։ Ամիս մը հոն անցուցած էր որսալու եւ ձիեր ընտրելու համար։ Ֆէլիքս զինքն ի Վիեննա ճանչեր էր եւ իւր ծնողաց տունը բերեր էր։ Հոն իբրեւ տան աղջիկն էի, և հօրեղբայրս և հօրաքոյրս մեր՝ Ֆէլիքսին և իմ ամուսնանալը կը փափագէին՝ բայց մենք իրարու համար միամիտ բարեկամութիւն մը միայն ունէինք։ Խե՜ղճ պատանի. հիմայ մեռած է։ Սանտէր հօրեղբօրս փափագը կը գուշակէր՝ եւ վախնալով որ մի գուցէ ես ալ հաճութիւն տամ, յեղակարծ դէպի հիւսիս դարձաւ՝ երբ ես մայրիկիս քով վերադարձեր էի՝ մեր ձմեռնային համեստ յարկին տակ։ Երբ երեւցաւ՝ հասկցայ. պէտք էր որ վերադառնար. ճակատագիրս ձեռքին մէջ ունէր։ Գիտեմ տակաւին թէ ինչ զգացի այդ վայրկենին. յուզեալ իսկ չէի. ինծ նայելու պէս՝ ամէն ինչ յստակ երեւութացած էր աչքիս, Թէ իրարու էինք՝ եւ Թէ հզօր սէր մը զմեզ միմեանց կը կապէր։ Եւ սակայն ինծ սիրոյ խօսք մ՚անգամ ըսած չէր ի միասին անցուցած չորս շաբաթուց մէջ. այլ գամ մի որ հեռացաւ՝ շա՛տ հեռու՝ զամալիւս եղած էր իրաց, առանց ինծ չէր կրնար ապրիլ։ Այն ատեն ինք բոլորովին տարփածուն էր. ես՝ հիւսիսային մառախուղի պէս խաղաղ՝ ժպտով ընդունելով իւր մեծարանքն. իսկ ա՛յժմ...

Մոռցա՞ւ ամէն բան Թէ կը կարծէ որ անցեալն իրեն վրայ պարտականութիւն մը չդներ։ Կը ստէ՞ր այն ատեն Թէ փոխուեցաւ. բայց ոչ ոք կրնայ այնչափ փոխուիլ, վասն զի իրարու էինք մեր հանգարտ վայրկեաններուն ինչպէս եւ յուզման վայրկեաններուն մէջ։ Ոչ Թէ իմ դէմքս անոր հաճելի ըլլալուն՝ կամ մտագիւր դեղձան երկար մազերս զգալուն՝ ոչ Թէ ձեւիս գծերն իրեն քանդակագործական երեւալուն (քանի՛ ստացուածոց հաց չնմանցուց զայն) զիս իրեն կին խնդրեց նա. այլ զի անոր սիրտն իմ սրտիս ձօնովը միայն կրնար լցուիլ. վասն զի իմ իմացականութիւնս անոր իմացականութիւնը կը լրացնէր։ Եւ այդ ամէնը մոլորութի՞ւն մ՚էր։ Ուրեմն ստոյգ ի՞նչ կայ այս աշխարհիս վրայ։ Տիեզերք համայն ուրեմն ցնո՞րք մ՚են միայն. ես՝ յանցաւոր մ՝ կեանք տուած ըլլալուս նորանոր էակաց այս յիմարանոցը բազմացնելու համար։ Եթէ այդ այդպէս է՝ այլ եւս ապրիլ չեմ կրնար։ Ի՞նչ կայ ասոր ի խոնարհ։ Պա՞րտքը։ Միթէ պարտքս չէ՞ր։ Պա՞րտքս է արդեօք ապայոցս հետ անյայտանալ։ Այդ ապրելն դիւրին կ՚ըլլար։

Այսօր Մորոզքայէն վերադառնալուն զիս դաշնակի առջեւ գտաւ։ Կիսաձայն կ՚երգէի մեղեդի մը զոր Աստրա յաճախ կը նուագէր. տեղձեալ երեւցաւ։ Զգիտեմ Թէ ինչէ՛ն նշմարեցի զայն, եւ Թէ ինչպէս ինք տեսաւ որ գիտէր էի. բայց դաշնակը Թողուցի. այլ եւս երբէք զայն պիտի չբանամ։ Իւր դիմաց բացատրութիւնն ինծ կ՚ըսէր Թէ ուրիշ ձայն մը լսելն իրեն անախորժ կուգար։ Անոր ձայնն աւելի Թարմ՝ աւելի գեղեցիկ է. սակայն ես լացի՝ Թէեւ իւր երգն այնչափ զուարթ ժամեր անցընել տուած է մեզ։

Զգիտեմ այլ եւս ի՞նչ ըլլալ՝ ո՞ւր փըրնտռել փրկութիւնս. իրե՛ն իսկ օգնութիւնը պիտի խնդրեմ։ Այլ եթէ Աստրային երթայ կ՚ըլլա՞յ։ Շատ անգութ կ՚ըլլար այդ. չէի կրնար ատոր դիմանալ։

Ծնո՛ւնդն ալ որ կը մօտենայ։ Երկու տղայքս իրենց բաղձացածներուն ցուցակն ինծ բերին. գաղտագողի ապրեցին զայն բանալեաց կողովին մէջ։ Երկուս Նիքօն որ այնչափ արագութեամբ եւ եռանդեամբ սորվեցաւ գրել՝ ողջ դաշնակ մը կ՚ուզէ։ Այդ ցնորքը չեմ կրնար իրագործել, շատ դժուարութեանց դուռ կը բացուի. այլ շատ մը իրեն բերել պիտի տամ վիեննայէն քալող ու մայող ոչխար մը՝ գտնուածներուն ամէնէն մեծը։ Սանտէրին Թոյլտուութիւն չխնդրեցի. պիտի ըսէր որ այս տղաս երես կուտամ։ Ցորմէհետէ Նիքօ՝ անցեալ գարնան՝ չուզեց ձի հեծնալ եւ սարսափէն գրեթէ ջղաձգութիւն ունեցաւ, երբ Սանտէր զինքը բռնի հոն զետեղել ուզեց՝ հայրը զինքն վատ կը նկատէ։ Ես գիտեմ Թէ այդ տղուն վրայ բոլորովին Փիզիգական ամփոփում մ՚էր և ոչ Թէ բարոյական Թերութիւն մը։ Բայց հիմայ Նիքօ կ՚ընդոստնու հայրը քիչ մը աւելի բարձր խօսելուն պէս՝ և միշտ անոր առջեւ ընկճուած եւ վեհերոտ է։ Ձեռքիս եկածը կ՚ընեմ զայդ դարմանելու համար, կը վախնամ որ տղուն ջիղերը վերջնապէս ցաւի մը տէր չըլլան։ Սանտէր չնշմարեր թէ Նիքօն կը խորշի իրմէ, ես զայդ կը տեսնեմ կսկիծով և խեղճ պզտիկը շատ անգամ քովս կ՚առնեմ։ Ասոր հետեւանքն է որ Սանտէր կը կարծէ Թէ նախամեծարութիւն մը կայ իմ կողմէս. եւ ամէն անգամ որ խելքին կը փչէ տղոցմով զբաղելու՝ կրկնակի խիստ է Նիքօյի նկատմամբ։ Բարեբաղդութեամբ այդ կարճ տեւութիւնք հազուադէպ են։

14 Դեկտեմբեր

Գամ մի եւս, չկրցայ ինքզինքս զսպել՝ անխորհուրդ եւ կրքոտ գտնուեցայ. դարձեալ Սանտէրին դիմեցի գաղտնի յուսով Թէ չափազանցած եմ բոլոր կրածներս։ Հիմայ այդպիսի խօսքեր արտաբերեց որ իւր շրթունքն ելլելու չէին։ Իրօք այդ լաւ եւս է. անկեղծ և աննենգ բնութիւնս զիս այնչափ անդիմադրելի կերպով կը դրդէ բացէ ի բաց բացատրութեանց՝ որ անոր հնազանդելու եմ։ Բաց աստի՝ կացութիւնը լաւագոյն չէր ասկէ առաջ։

Սանտէր բազմոցին վրայ ընկողմանեալ կը կարդար. Մորոզքայէն վերադարձած էր առանց Աստրային պատուէր մ՚իսկ ինծ բերելու, առանց իսկ անոր առողջութեան վրայ լուր ինծ տալու։ Գիրքը վար չդրաւ տեսնելով որ աթոռ մը կը մօտեցնեմ իրեն. Բայց միտքս դրած էի խօսիլ՝ ուզէր թէ ոչ։

— Ըսէ ինծ՝ Սանտէր. ես միայն կինդ չեմ. քո՛յրդ եւ բարեկամուհիդ ալ եմ...

Անժոյժ՝ յօնքերը պռստեց։

— Ի՞նչ կայ նորէն, ըսաւ գիրքն աղմկաւ խփելով եւ պաղ պաղ երեսս նայելով։

—Կրնաս վստահիլ ինծ այն ատեն ինչ որ կնոջդ պիտի չհամարձակէիր ըսել։

—Ներէ՛. այդ ճարտասանական ձեւերն ինծ համար շատ կնճռոտ են. յոգնած եմ և կ՚աղաչեմ որ ինծ մէկէն ըսես թէ ինչ բան այնչափ կարեւոր կ՚երեւի քեզ։

Դժբաղդութեամբ աչքս արտասուօք լցան։

—Ո՛հ Սանտէր՝ ուրեմն կնոջդ չե՞ս գթար։

—Յիրաւի չեմ տեսներ թէ գթալու ինչ կայ, իւր նմանն աշխարհիս երջանկագոյններէն է. մինչեւ անգամ զիս չարչրկելու հաճոյքն ունի, մինչդեռ ես զինք հանդարտ կը Թողում։

—Կ՚երեւակայե՞ս արդեօք թէ այդ կերպ զինք հանդարտ Թողուլն աւելի անագորոյն չէ՞ քան իւր չարչրկել կոչածդ։

—Ատոր չեմ հաւատար։ Բայց ասոր՝ շատ գոհ կ՚ըլլայի որ նոյն գրութիւնը դու ալ փորձես. Թոյլ տուր ինծ ամիս մը գէթ խաղաղ ապրիմ. բոլոր խնդիրս քեզնէ այս է։ Միշտ մի՛ փորեր զիս, Թող զիս ինչպէս եմ։

—Եւ դուն ի՞նչ ես՝ ըստ ինքեան. Այնչափ զանազան փոփոխումներէ անցնելդ տեսայ։

—Նախ եւ առաջ անմխիթար էակ մ՚եմ՝ քու մշտնջենաւոր կասկածանացդ չհանդուրժող։

—Զե՞ս տեսներ Թէ անմխիթարութիւնս կ՚ըսպաննէ զիս։

—Ոչ, չեմ տեսներ. եթէ այդպէս ըլլար՝ պիտի կարենայիր զայն մէկդի նետել։ Զիս է որ կը սպաննէ։

—Սանտէ՛ր, Սանտէ՛ր։

—Քու անձիդ շատ մեծ կարեւորութիւն կուտաս՝ Մարկօ. քու անձիդ միայն կը խորհիս եւ խելքդ միտքդ մեր փոխադարձ յարաբերութիւնները խծբծել է։ Այս իսկ է որ զքեզ անկարող ըրած է վայելք մ՚ունենալու։ Անգամ մի վերջապէս մէկդի Թող այդ գաղափարներն, և զբաղէ՛ իրական կենօք։ Տղայքդ կրթէ, աւելի խնամ տար տան գործոց. այդ դիւրագգածութիւնք կ՚անյայտանան։ Քու շահուդ համար է որ այս խրատը կուտամ։

Երեսս դարձուց, նորէն գիրքը ձեռք առաւ եւ ընդմիջեալ էջը փնտռել կը Թուէր։

—Եւ դու զիս ա՛լ չես սիրեր, ամենեւի՛ն։ Այս է քու մեծ տարփանացդ կատարածը, մրմնջեցի։

Ահ այդ ըսելու չէի. այդ խօսքն ինծ չէր վայլեր։ Բայց հոդ կեցեր էի, անզօր, ոչնչացեալ՝ անօգնական. այլ եւ գիտակցութիւն չունէի Թէ իմ անձիս ի՞նչ կը պատահէր։ Հա՛րկ էր այդ բառը խզել իւր շրթներէն. Իւր կերպարանաց մէն մի գծին վրայ չէ՞ր կարդացուեր այն։

Ցասմամբ ոտք ելաւ՝ եւ զինք իմ դէմս արձանացեալ տեսայ։

—Զեմ ըմբռներ Թէ ի՞նչպէս այնչափ քիչ նրբութիւն ունիս։ Մի՛շտ այդ անմիտ կծերն իմ սիրոյս վրայ. էհ. լաւ. ո՛չ. ոչ ես զքեզ կը սիրեմ, զքեզ տեսնելը միայն ջղերուս կը դպչի։

Քիչ մը մեղմացեալ ձայնիւ շարունակեց, Թերեւս ինքնիրմէ ամչնալով. «Ինչո՞ւ զիս կը մղես այդպիսի բաներ ըսելու։ Գիտես Թէ մեր տարիքին՝ և այդչափ երկար կենակցութենէ մը վերջը՝ լաւագոյն բան մը կը մնայ հասարակելու. ամուսնութիւնը սէր կոչուած զգացման մէջ չկայանար։

—Ուրիշ կերպ կը խօսէիր՝ Սանտէր՝ դեռ քիչ մ՚առաջ, Ի՞նչ բանի հաւատալու եմ. երեկուա՞ն մարդուն թէ այսօրուան։

—Ուզածի՛դ. յարեց նա դէպի դուռ երթալով. կին մը որոյ բացատրութիւններ տալ հարկ է՝ կին մը չէ, գոնէ ինծ պէտք եղածը չէ։

Ուզեց դուռը գոցել. Ցեղակարծ իրեն մօտեցայ՝ եւ սենեակը բերի նորէն։ Այս անգամ ալ արտօսր չունէի՝ այլ ամենէն ահաւոր զայրացմամբ իրեն կը նայէի։

— Բո՛ւռ մ՚ալ Սանտէր. կ՚ուզեմ գիտնալ եթէ գէթ անցեալս կրնամ փրկել. Ատենով երբ սիրոյդ վրայ կը խօսէիր ինծ՝ անկե՞ղծ էիր Թէ ստեցիր միշտ.

—Միշտ ստեցի, պատասխանեց նա դիւական ժպտով մը, միշտ, ի սկզբանէ անտի. խակամի՛տ դուն.

Թեւը Թողուցի զոր գոցեր առանց իրազգած ըլլալու բռնած էի. Դուրս ելաւ դուռը բախելով. Պահ մը անշարժ մնացի՝ կռնակս պատին տուած։

—Մի՛շտ ստեց։

Աստուծոյ այս երկրին վրայ՝ կա՞յ ուրիշ արարած մը որ գիտնայ Թէ այդ բառերն ի՞նչ կը նշանակեն ճշմարիտ հոգւոյ մը։ Ստե՛ց երբ զիս համբոյրներով կը ծածկէր, մինչեւ անասնոյ կը ստորնացնէր։ Նոյնպէս կուգար իմ անձնէս. Ստեց Թուլութեամբ կամ անտարբերութեամբ ի սրտի մրմնջե՛լ ինծ սիրոյ այդ բոցեղէն խօսքերը՝ գուցէ իւր մտաց մէջ այլում ումեք ուղղելով...

Աստուա՛ծ իմ, ինչո՞վ փրկուիմ այդ ծանակալքէն։ Անցեալն այնու լցուած է՝ ուստի չեմ կրնար զայն ջնջել՝ սրբել իմ շրթունքս այդ պիղծ հպմունքէն։ Թէ և սպաննէի զիս՝ պիտի չկրնամ անկէ ազատիլ, լիմեցո՛ւ. անջի՛նջ է։ Եւ հարկ է ինծ ապրիլ, զաւակներ ունիմ։ Բայց կ՚ամըչնամ անոնց գոյութենէն, ստութիւն մ՚են նոքա ինչպէս ամբողջ ամուսնական կեանքս. մեղաց դրօշմ կը կրեն իրենց ճակտուն վրայ։ Այլ եւս բան մը չմնար ինծ՝ եւ ոչ իսկ այդ գերեզմանն որ անդորրութիւն կ՚ընծայէ խղճի խայթին՝ քանզի յանցաւորը չեմ ես։ Գիտէ Աստուած Թէ վնաս ընել չուզեցի երբէք ումեք, մտքէս իսկ չէր անցներ մինչեւ ցայսօր թէ կարելի է այնչափ հատոյր վէրքեր բանալ։

25 Դեկտ. առաւօտ

Քանի մը ժամեր անցան. այլո՛ց՝ գիշեր. ինծ համար ոչ տիւ կայ ոչ գիշեր։ Բայց չեմ ուզեր անձիս մտածել, և արդէն ոչ եւս եմ՝ քանի որ ապրեցայ միայն այդ մարդուն մէջ որ ինծ ստեց՝ մի՛շտ ստեց։ Խաղաղ կ՚ուզեմ ըլլալ, գուցէ յաջողիմ քուրս փրկելու. Քանի մ՚օրէն հոս կ՚ըլլայ. Սանտէր կը յուսայ անտարակոյս որ իւր տունը պիտի Թողում, Թէ արդեօք բնա՛ւ ինծ չմտածեր։ Ահ Աստուած իմ. իմ մահս անոր անտարբեր պիտի ըլլար, գուցէ եւ սփոփանք մը։ Եւ ես՝ անձնասէր դառնութեամբ այս առաջին ժամերն անցնելէն յետոյ՝ կարող կը զգամ ինքզինքս՝ ինքնասպան ըլլալու՝ իրեն հաճոյ ըլլալու համար։ Բոլոր կեանքս՝ այնչափ ողորմելի կերպով տկար եղած եմ իրեն առջեւ որ՝ այս աստը ալ կարող կ՚ըլլայի։

Այնչա՛փ շուտ պիտի անհետանամ իւր յիշողութենէն՝ որ իրեն պէս անհաւատարիմ է. որ վայրկեան մ՚իսկ ապաշաւ պիտի չզգայ։ Ի՞նչ բանի ապաշաւ։ Կ՚ըսէ թէ իւր բնութիւնը կը պահանջէ որ եղածին պէս ըլլայ։ Ձեռքէն ի՞նչ կուգայ։ Իւր կամքն ազատ չէ. ինծ ստելու համար ստեղծուած էր, զիս խաբելու համար ինչպէս նախասահմանեալ էի ես՝ զնա չճանաչած ծառայաբար զինք սիրելու եւ իրեն համար տառապելու. կրաւորական բնութիւնք նուազ հզօրեղապէս կառուցուած են...։ Քանի՜ս լսեցի զայդ՝ համբերութիւնս կորսնցնելու չափ, միտքս բարւոյ եւ չարի մէջ տատանելու զգալու չափ՝ և տանելու չափ այդ փիլիսոփայութեան խծբծանքը՝ Թէ եւ զիս սահմանափակ կին կոչել պիտի տայի։

Խնդիրն այլ եւս իմ վրաս չէ, ոչ իսկ տղոցս. խնդիրն Աստրային վրայ է՝ մայրիկիս տղուն, մեր ընտանեաց բարեպաշտ աւանդութեամբք մեծցած աղջկան. ինչո՞ւ երկուքս ալ հոս եկանք։ Արդեօք մեր նախահարց մէկ ոճի՞րը կը քաւենք։

Սակայն Աստրայի պատճառաւ չեմ կրնար մեկնիլ. Գիտեմ որ հակառակ զինքն այրող այս սիրոյն, նա պարկեշտ կին պիտի մնայ ցորչափ տեղս կենամ. Եթէ ես եսական դառնամ, եթէ պարտքս մոռնամ՝ անձնական դժբաղդութիւնս միայն նկատելով՝ իրեն այնպիսի օրինակ մը տուած կ՚ըլլամ որու կարի իսկ դիւրաւ կրնայ հետեւիլ։ Չկրցայ զմեզ աղէտքէն պահպանել. գուցէ լուսահոգի մայրս ինծ համար պիտի ընդունի երկուքս ալ անպատուութենէ պաշտպանելու զօրութիւնը։ Որպիսի՛ անէծք զմեզ այս մարդուն հասուցութեան տակ գրին։ Զինքն սպաննելու փափագն ալ չեմ զգար, ինչպէս այն գիշերն յորում տանելութիւնս եւ սէրս առաջին անգամ ըլլալով իրարու դէմ կ՚ոգորէին. կ՚ուզէի միայն տղոցս պէս պատուիլ իրմէ յաւիտեան, կ՚ուզէի իրեն ապացուցանել թէ բնաւ քան զիս գերազանցութիւն մը չունի, եթէ ամէն սիրոյ հիւլէ փոխուեցաւ յիս ի ցուրտ արհամարհանս, թէ բա՛ռ մը միայն կ՚ըղձամ. իրմէ ազատիլ. Բայց ի՞նչպէս կրցաւ այսպէս փոխուիլ, Տէ՛ր Աստուած. ի՞նչն՝ իմ Սանտէրս։

(Շարունակելի)

ՔՄԱՀԱՃՈՅՔՆԵՐ

ԳԱՆԿԸ

Ո՛վ այլանդակ խուրձն ոսկորներու, որ քու խոռոչիդ մէջ կը փտին, ո՛վ երկրորդ բանականութիւնն մարդուն, որ քու ցից ակռաներուդ մէջէն դժոխային բառեր դուրս կը Թափին։

Այն աչքերն որք երբեմն քու երկու խոռոչներդ կը լեցնէին, աղջկան մը սրտին բոցե՞րն յինքեանս փառած են, Թէ բոլորովին անոնցմէ այրած։ Կենդանական աչքերովդ երբեմն աշխարհ կը դիտէիր, անոնք ի հող վերածուած են այժմ, եւ դու յաւիտեա՛ն կերպով կը տեսնես անհունութիւնն, կմախային ծակերուդ մէջէն։

Կը զգա՛մ Թէ անհունութեան սարսուռն ունին շրթունքդ, որք համբոյրի մը մէջ նուաղած, անէծքի մը պահուն զզուանքէն [illegible], կամ գոհութեան ճիչն արձակած, [illegible] սառած են։ Ո՞ւր է ուղեղդ, այն զարհուրելի մտաւորութիւնն զգացումներու, զգայնականութեանց, մտածումներու. այն ալ քիմիական բաղադրութիւնն տարօրինակ նիւթերու. մինչ անոնք ամէնքն ալ որդերո՞ւ, սո՞ղուններու, փոշի՞, որդերո՞ւ վերածուեցան, մինչ անոնք ամէնքն ալ ի հո՞ղ դարձան։ Ո՛վ անբերելի անկում մարդկան։

Ա՛հ, չկան այն համբոյրից հետքերն, զորս հարկաւ դրօշմեց հոն, գորովառատ էակ մը սիրոյ տրփանքին մէջ։

Աշխարհն ի քեզ էր ամփոփուած. ամէն բան որ աշխարհի էին քեզ կը հպատակեցնէիր։ Ահա այժմ դու եւս կ՚անցնիս անոնց կայքն որոնք քու գրաւանդ չէին, ինչպէս հիմա ես ալ կը գրօսնում զքեզ իմ ձեռացս մէջ դարձդարձելով։

Բա՛ւ մեզ հիմա՛, մտածութեան, բանականութեան տեղ դատարկութիւնն կը տիրապետէ աչքերուդ խոռոչներէն, փոսանման բերնէդ արհաւիրք կը հոսին հեշտեղ ակնարկներու և հմայիչ խօսքերու փոխարէն։

Ի՞նչ կ՚ընդնշմարեմ, այտերուդ վրայ անդրշիրիմեան ծիծաղի մը ծալքե՞րը կան. արդեօք անէութեան գերագոյն յըղփանքին մէջ սուզեալ, իմ երեսի՞ս վե՞ր կը նետես այդ քրքիջը։

Զքեզ ձեռացս մէջ բռնած, կը զգամ Թէ քու խոշոր խաւար բացուած աչքերովդ անէութեան խորհրդոցը վրայ կը մտածես, ու քու ոսկրեղէն ծնօտովդ կը հեգնես կեանքը, զի՛ս կը հեգնես։

ԿԸ ՆՈՒԱԳԵՆ ՋԻՂԵՐՍ

Երբեմն կը Թուի ինծ Թէ ջիղերս կը նուագեն, ինչպէս ստուերներն կը հառաչեն գերեզմաններու մէջ, եւ ինչպէս վերջալուսի ցոլքերն կը գեղանուագեն հորիզոնին վրայ։

Ա՛յ, ի՛նչ տարտամ, ի՛նչ խուլ ձայներ կը բարձրանան անոնցմէ, զոր արեամբս ռոգած եմ, զոր կը հնչեցնեն տարփոտենչ զգացումներս եւ որոնց կ՚ունկնդրեմ գերագոյն հաճոյքով։

Կը նուագեն ջիղերս. կը նուագեն անոնք բըղձանացս մոխրակոյտին վրայ, ինչպէս բուն կը նուագէ աւերակներու քանդուածին մէջէն. կը նուագեն անոնք և իրենց արձագանգն հոգւոյս խորութիւններէն կը բարձրանայ, որ գանկիս խոռոչներէն դուրս կը պոռթկայ ամեն բանի վրայ քրքիջ արձակելով ու հայհոյելով։

Կը նուագեն ջիղերս. նուագարան մը, որ թելերն տրտմութեան եւ արհամարհանքի այլանդա՛կ խառնուրդով ջրուած են, եւ զորս կը պնդեն, կը գերապնդեն նորածիլ տենչանքներ, եւ զոր կը կերկերացնէ յուսահատութեան հովը, կազմելով հուծեանս մեղեդին։

Կը նուագեն ջիղերս, օձի գալարուն մեղեդիով կը նուագեն անոնք իրենց յաւիտենական երգն, հոգւոյս քայքայման, տարրալուծման ու անէացման ընդ մէջ։

Իսկ երբ փշրեւելէն ալ եւս այն ամեն յօդակապերն սրտնջմամբ ջիղերս կը նուագեն, այն ատեն, երկրի երախին գերեզմանին մէջ միլիոնաւոր հիւլէներն պիտի հնչեցնեն այն ըզգենուր տարրալուծումն որ կը կատարուի, և յայնժամ փոխանակ մտածումներու, փոխանակ արցունքներու. գանկէս ակնակապիճներուս մէջէն որդեր պիտի ելլեն։

ՄԻՔ. ՇԱՄՏԱՆՃԵԱՆ

ՅՈՒՇԵՐ ԵՒ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՔ

(Հատուածներ ֆրանսացի հեղինակներէ)

Մարդ մը որքան ալ վեհանձն ըլլայ՝ երբ կը սիրէ եւ կը սիրուի, ալ մարդկութիւնը գոյութիւն չունի իրեն համար. ամեն բան կը կեդրոնանայ զինքը հմայող կնոջ վրայ։

—Կինը իւր անիրաւ եղած ատենը միայն կը ներէ, եթէ երբեք ներելու ըլլայ։

—Մարդս բնութեամբ այնչափ սահմանաւոր էակ մ՚է, որ իւր էութեան ոչ սկիզբն և ոչ վախճանը կարող է հասկնալ։

—Զայրոյթդ զսպելու համար վարժուէ խօսիլ առանց ձայնդ այլայլելու։

—Ամենէն աղքատներն ալ կրնան նուիրել, բայց փոխ տալու համար պէտք է միլիոնատէր ըլլալ։

—Անցաւոր Թռչուններ և անցաւոր բարեկամներ կան. որոնց մեծագոյն մասը գեղեցիկ եղանակին հետ մեզ կուգան և անոր հետ կը մեկնին։

—Մեր երիտասարդութեան մեծ վըշտերն երբեմն մեր հասուն հասակին հրապոյրը կ՚ըլլան և զանոնք միշտ ժպտելով կը յիշենք։

—Երբեմն, մենք իսկ մեր կեղծաւորութեան վրայ չենք տարակուսիր։

—Երջանկութիւնը աւելի զօրաւոր կախում ունի քան դէպքերէ։

—Երեք տեսակ հպարտութիւն կայ, հարստութեան, ծնունդի եւ խելքի։

—Մարդոց ամենէն աւելի գովուած բարիքը ունեցածնին չէ, այլ փափաքածնին։

—Ըլլալ և երեւիլ միեւնոյն բանը չեն, բայց ընկերութեան համար երկրորդը միշտ առաջնոյն հասնելու միջոցն է։

—Մարդիկ երբէք ուզածնին և կըրցածնին չեն ըներ։

—Բնութիւնը տարօրինակ փոխարինութիւններ ըրած է, մեզ տուած քիչ յատկութիւնները մեծամտութեամբ եւ հպարտութեամբ օծելով։

—Սիրոյ սիրտ մը ամուր ապաւէն մ՚է։

—Մարդս չէ որ բարեկամներ ունի, այլ երջանկութիւնը։

—Եթէ մարդս ուզէր մի միայն երջանիկ ըլլալ, շատ դիւրին պիտի ըլլար այդ. բայց կուզէ ուրիշներէն աւելի երջանիկ ըլլալ եւ այս գրեթէ միշտ դժուար է. որովհետեւ ուրիշներն իրենց եղածէն աւելի երջանիկ կը կարծենք միշտ։

—Ամեն արուեստի մէջ մեռեալներ կան որ կը շարունակեն ապրիլ և ողջեր որ երկար ատենէ ի վեր մեռեալ են։

—Երկար միջոցները կարծես մեր վըշտերն աննշմարելի կերպիւ կ՚ընդարձակեն։

—Իւր ատածը արհամարհել կարենալը մարդուս գոհացում կուտայ։

—Մարդ մը աւելի իւր զուարճութեան տեսակէտէն կարելի է դատել քան թէ իւր աշխատութենէն։

—Մարդ որքան բարի ըլլալու է ոխ չպահելու համար անոնց դէմ, որք իրաւունք ունին մեզմէ գանգատելու։

—Երախտագիտութիւնը կը նմանի այն արեւելեան հեղուկին, որ մի միայն ոսկի սրուակներու մէջ կը պահուի. մեծ հոգիներու անուշ բոյր մը կուտայ, իսկ փոքրերը կը դառնացնէ։

—Շատ անգամ մարդ իր երջանկութիւնը կը փնտռէ նման անոր, որ իւր ակնոցը կը փնտռէ, մինչ քթին վրայ դըրած է զայն։

Թարգմ. Տ. ԶՕՊԱՆԵԱՆ

մէջ ինկաւ։ Ցուցարկաւորութիւնն այսօր տեղի ունեցաւ, պայծառ այլ յոյժ վեհաշուք։ Փողոցներուն մէջ հաւաքուող բազմութեան թիւն էր 200.000։ Ապպաս իշխանն հեռագրեց Նախարարապետ Մուսթաֆա Ֆեհմի փաշայի որ կարի զգածեալ է Խըտիվին մահուընէն, վասնզի այս դէպք մեծ դժբախտութիւն է ընտանիքին և ամբողջ երկրին համար։

ՊԵՐԼԻՆ, 8.— Նորտ Տեյչէ Ալլկէմայնէ Ցայթունկ մեքենայութիւն կը նկատէ Սակարանին մէջ վերստին շրջած այն զրոյցները, իբր թէ Ռուսիոյ եւ Գերմանիոյ միջեւ անտեսական մերձեցում մը կատարուեր է։ Լրագիրը կը հրաւիրէ սակարանի տնօրէնութիւնը որ ազդուապէս դէմ կենայ այսպիսի զրոյցներու ծաւալման։

—Տոքթ. Փֆայֆէրի գտած ինֆլուէնցայի բակեզը (միքրապ, պասիլ) մի միայն կը գտնուի ինֆլուէնցայի հիւանդութենէն յառաջ եկած թարախային արտադրութեանց մէջ և ոչ թէ թոքատապերու և հիւծախտներու սովորական խլուածքներուն մէջ։ Բակեզը կը յաջողի ծաւալիլ մինչեւ հինգերորդ սերունդը։ Հաւանօրէն հիւանդութիւնը չի ծաւալիր թարախային արտադրութեանց միջոցաւ։

—Նորտ Տեյչէ Ալլկէմայնէ Ցայթունկ կը հաստատէ թէ Լէմպուրկ—Սթրում կոմսը դատական քննութեան ենթարկուած է իր քննադատութեանց համար որք արտաքին աշխարհաքաղաքութեան կը դպչին։ (Կոմսը, անդամ Բայխսթակի աջակողմեան պահպանողական կուսակցութեան, Պիզմարքի նախարարութեան ատեն պաշտօն վարած է և ժամանակ մը արտաքին գործոց նախարարութեան խորհրդական եղած։ Սաքս Վէյմարի դքսութեան մէջ Բրուսիոյ դեսպան եղաւ. այժմ մասնաւոր խորհրդականն և Բրուսիոյ պետական խորհրդոյ անդամի պաշտօնն ունի։)

ՓԱՐԻԶ. 8.— Սակարանին մէջ զրոյց կը շրջի թէ Սուէզի ջրանցքին անգլիական նաւատորմը Մարոքեան ջուրերը ղրկուած է. Թանժերի մօտ կեցող անգլիական գրահաւորներու նաւազք ցամաք ելեր են. Մարոքի Ֆրանսական դեսպան կոմս Տ'Օպինեի բողոքեր է. Լէյտէրնէ կը հերքէ այս զրոյցը։

ԴՐԱՄԱԿԱՆ

Ղալաթիա, 28 Դեկտեմբեր

ԸՆԹԱՑՔ ՓՈԽԱՆԱԿԱԳՐՈՑ

3 ամիս Լոնտրայի վրայ	109 1/4
3 » Բարիզի »	23 02 1/2

Օսմանեան Քոնսոլիտէ

Երէկ երեկոյ գոց. [Միաց. Dette]	20 07 1/2
Բերայի մէջ »	— —
Առաւօտուն բացուեցաւ »	20 09 1/2
Կէս օրին »	20 10 1/2
Թահվիլաթը Օսմանիէ երէկ երեկոյ	77 25
» » ժամ 5ին	77 25

ԸՆԹԱՑՔ ԱՐԺԵԹՂԹՈՑ

Փոխառութիւն A. Սէրի	44 1/4
» B. »	25 50
» C. »	20 09 1/2

ԲԱԺՆԵՏՈՄՍՔ

Սօսիէթէ Ժէնէրալ Անգլ. Լր.	4 17
Քրէտի Ժէնէրալ » » Գ. կ.	6 35
Պանք տը Գօնս. » » »	4 35
Սօս. Շոմէ. է Վալէօր » » »	4 20
Ռէժի	15 20
Թրամուէյ » »	630
Բուլվէրի երկաթուղի Ֆր.	68 1/2
Բաժնեթղթուղթ Լավրիօնի Գ. կ.	133

ԸՆԹԱՑՔ ԴՐԱՄՈՑ

Օսմանեան ոսկի ղրշ.	100
20 Ֆրանքնոց »	87
Անգլիական ոսկի »	109 32
Մարք [Գերմանական ոսկի] »	107
Իմբէրիալ »	90
Ֆլորին »	51 10
Ռուսիոյ թղթադրամ »	9 26
Մեծ. արծաթ [տալլր.] »	107 38
Մանր արծաթ »	101 20
Մէճիտիէ »	97
Թուաֆիկէ »	22
Ցոկոս Ղալաթիոյ Սակարանի »	7

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՊՈՐՍԱ

ԲԱՐԻԶ, 8 Յունվ., ժամ 3 վայր. 55 երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 3 %	95 32
» » 4 1/2 %	105 77
Օսմանեան քոնսոլիտէ Սէրի Դ.	18 67
» երկաթուղի	68 87
» Ռէժիի բաժնեթուղթք	358 43
Պանք Օթօման	555 62
Սօսիէթէ Ժէնէրալ	— —
Գրէտի Լիոնէ	802 50
Իտալական Ռանթ 5 %	90 25
Բրիօրիթէ Թիւրք (1890)	420
Եգիպտական միացեալ	477 81
Օսմ. Մաքս. արժեթուղթ	454 37
Օսմանիյէ (Օսմանեան քոնսոլիտէ)	357 50
Չեք Լոնտրայի վրայ	25 18 1/2

ԼՈՆՏՈՆ, 8.— ժամ 5 վայր. 50 երեկոյ

Անգլ. քոնսոլիտէ	95 68
Օսմ. » Սէրի Դ.	18 43
» » » Ա.	44 1/4
» » » Բ.	25 50
» » » Գ.	18 43
Փոխառութիւն 1877	— —
Պանք Օթօման	12 06
Եգիպտական միացեալ (Իւնիֆիյէ)	94 5/8
» առանձ. (բրիվիլէժիէ) 1890	88 5/8
Տօմէնիալ (փոխառ. Ռոչիլտ)	101
Ռուսական 1890	93 43
Այտընի երկաթուղի	22 1/2
Գասապայի երկաթուղի	15 1/2
Փոխանակութիւն Փարիզի վրայ	25 40

ՎԻԷՆՆԱ, 8.— ժամ — վայր. —

Օսմանեան երկաթուղի	33 62
» Ռէժիի բաժնեթուղթք	162 75
Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	118 30
» Փարիզի »	46 85

ՊԵՐԼԻՆ, 8.— ժամ — վայր. —

Փոխանակութիւն Լոնտոնի վրայ	20 235
» Փարիզի »	81 50
Ռուսալ թղթադրամ	198
Օսմանեան երկաթուղի	63 87
Օսմ. քոնսոլիտէ Սէրի Դ.	18 40
Օսմ. Ռէժի	— —

ԲԱՐԻԶ ԲԹԻԹ ՊՈՒՐՍ

Բարիզ, 8 — ժ. — վ. — երեկոյ

Ֆրանսական Ռանթ 3 %	95 33
Օսմանեան քոնսոլիտէ Դ.	18 67
Օսմանեան երկաթուղի	68 75
Օսմ. Ռէժի	358 12
Բրիօրիթէ Թիւրք	— —
Օսմ. Մաքս. արժեթուղթ	454
Պանք Օթօման	557 50
Օսմանիյէ	— —

«ՁԱՅՆ» ՄԸ ՆՈՐ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

(ՆԱՄԱԿ ՉԻՔԱԿՕՅԷ)

Այցելութիւն մը ի Գոլոմպեան Աշխարհահանդէս.—Հրաւէր՝ առ հայուհիս.—Աշխարհիս ամենէն արագ շոգեկառքը. մի քանի թուանշաններ.—Համաշխարհային կրօնական ժողով մը.—Կիրակնօրեայ խնդիրը.—Ելեկտրականութեամբ կօշիկ ներկել.—Չիքակօ աւելի արագ երթեւեկութիւն մը կուզէ.

ՉԻՔԱԿՕ, 15/27 դեկտ.

Առաջին անգամ երբ մէկը Չիքակօ ոտք կը կոխէ, կը յուզուի պահ մը, բարձր շէնքերու կոյտ մը տեսնելով. և արդէն միտքն ու երեւակայութիւնը կաշկանդուած ըլլալով, պահ մը առաջ տեսնելու Աշխարհահանդէսի վայրը, բոլորովին շուարած կը մնայ ինքզինքը Ճէգսըն Բարգ տեսնելով։

Առաջին այցելութիւնս շատ աճապարեալ էր. չը կրցի լաւ գաղափար մը կազմել. հարիւրներով մղոն շոգեկառքով երկար ճամբորդութենէ մը վերջ՝ մարդ հանգստութեան կը կարօտի. առանց վայրկեան մը հանգիստ առնելու, ուղղակի շղթայաւոր (Cable road) կառքը նստելով Jackson Park հասանք, առանց ի նկատի առնելու օրուան ցրտութիւնը. չոր և կծու քամի մը կը փչէր, գետինները կարծր և սառուցեալ էին. պարտէզին մէջ լճէն կազմուած պզտիկ ծովախորշերը բոլորովին սառ կապած և զգուշութեան համար ազդեր եղած էին «Ice dangerous, keep of»։ Այսօր միայն դրսէն կրցանք ակնարկ մը ձգել Աշխարհահանդէսի շէնքերուն վրայ, որովհետեւ չունէինք այն պաշտօնական տոմսակը որ այցելուներուն յատուկ է և Աշխարհահանդէսի ընդհանուր տնօրէնին ստորագրութիւնը կը կրէ. ուստի գոհ եղանք միայն դրսէն դիտել, խորժակնիս ուրիշ օրուան մը պահելով։

Դեկտեմբերի 12րդ չաբաթ օրը, գեղեցիկ օր մ'էր. առաւօտուն Rookery անուն շէնքի 11րդ յարկը ելանք. կարելի է ընթերցողներէ ոմանք ցաւին վրաս ըսելով թէ՝ խեղճ տղան մեզի քիչ մը տեղեկութիւն տալու համար 130 ոտք սանդուխներէն վեր մագլցեր է շնչասպառ. բայց գիտէք, մենք հոս սանդուխ չենք գործածեր. ոչ թէ ֆիզիքական կարողութիւն չունենալնուս, այլ ժամանակ չկորսնցնելու համար։ Անկլօ-Սաքսոններու համար «ժամանակը ստակ է» «The time is money». և ժամանակ կորսնցնելու պատճառ եղող ամեն բան մէկ կողմ թողուելով, ամենադիւրին միջոցներ հնարուած են, և սանդուխն ալ դուրսէն է հոս. թիկնաթոռով և հայելիներով զարդարուած խցիկ մը կը մտնես, եւ ո՛ր յարկը որ ուզես երթալ հոն կը տանի քեզ ակնթարթի մը մէջ. և այս չարաճճիին անունն ալ Elevator է այսինքն Վերելակ, որ շոգիով կը շարժի, և երբեմն այն աստիճան կատարելագործուածներ կան և այն աստիճան շուտ կը շարժին որ չը վարժուողին խելքը կը դառնայ. կրնամ ըսել, առանց բացառութեան ամեն շէնքի մէջ կը գործածուին, և բարձր շէնքերու մէջ անհրաժեշտ պէտք մ'է. 1143 թիւ սենեակը մտնելով ինքզինքնիս յայտնեցինք. մեզ տոմսակ մը տուին, շնորհակալ ըլլալով դուրս ելանք, եւ առանց ժամանակ կորսնցնելու 56րդ փողոցն հասանք. Ահա Ճէգսըն Բարգի մէջ եմ, այն հողէ կտորին վրայ՝ ուր տարի մը վերջը 1893ին, հին և Նոր աշխարհի ամեն մէկ անկիւնէն ազգք և ազինք, պիտի գան քննութիւն մը տալու, քաղաքակրթութեան ասպարէզին մէջ իրենց ըրած յառաջդիմութեանց հաշիւը տալու և մրցանակ մը ստանալու թերեւս. Ի՛նչպէս չուրախանար մարդ այնպիսի վայրի մը մէջ գտնուելուն, ուր մարդկութիւնը պաճուրդի պիտի դրուի տարի մը վերջ։

Օդը մեղմ և քաղցր է. գարունէն մնացած անուշ զեփիւռ մ'է որ կը փչէ կարծես. պայծառ երկինք մը փայլուն արեգակով մը. Միչիկան լճին եզերքն եմ. կապոյտ՝ հանդարտ եւ անշարժ, արձագանգ տալով միայն մուրճերու հարուածներուն, շոգեշարժ մեքենայից աղմուկին, եւ երկաթի դղրդիւններուն. կարծես Ճէգսըն Բարգի հակապատկերն է. մին աղմկալից, իսկ միւսը մեղմիկ և հանդարտ։ Տեսարաններ կան որ ինքնին մարդս բանաստեղծ կ'ընեն կամ որոց առջև մարդ բանաստեղծ ըլլալ կը փափաքի. այս պահուս Դուրեանի լճակը միտքս կ'իյնայ։

Բայց թողլով բանաստեղծութիւնը, դառնանք դարձեալ երկաթին և շոգիին, արդի յառաջդիմութեան այս երկու առաջնորդներուն՝ որք մրցման մէջ են թէ որերնի՞ն արդեօք 20րդ դարու մէջ կարող պիտի ըլլայ մեծ դեր մը խաղալ։

Համառօտ նկարագրութիւն մը կարծեմ առ այժմ կրնայ գաղափար մը տալ ընթերցողաց. 4000ի մօտ գործաւորք կ'աշխատին այս պահուս. մին երկաթ կը շարժէ, միւսը մեքենայով փայտեր վեր կը հանէ. քիչ մը անդին խումբ մը գործաւորք հողը կը փորեն, աւելի անդին յատուկ շէնքի մը մէջ մեքենագործներու խումբ մը մեքենայից կանոնաւոր շարժում մը տալ կ'աշխատի. միայն 400 մարդ ծառեր տնկելով տեղափոխելով պէտք եղած տեղը հող լեցնելով, մաքրելով կ'զբաղին. վերջապէս մարդկութեան հանճարը զետեղելու տեղ կը պատրաստեն։

Առաջին անգամ կանանց յատուկ շէնքը կը տեսնես, երբ հիւսիսային արեւմտեան կողմէն ներս մտնես. այս շէնքն ալ կնոջ մը հանճարին արդիւնքն է. օրինակը պատրաստողը օրիորդ մըն է Օր. Sophia G. Hayden որ ամենէն գեղեցիկ և նպատակայարմար օրինակ մը շինած ըլլալուն 1000 դոլեր մրցանակ մ'ալ ստացաւ. թէպէտեւ ոչ ամենէն մեծ և ընդարձակն եւ ոչ ալ ամենէն գեղեցիկն և բարձրը, բայց ամենէն կոկիկ եւ բանաստեղծականը. մէջտեղը ընդարձակ սրահով մը, դըրսէն լաւ զարդարուած և գրեթէ լըմնցած է. կարծես գիտութեան տաճար մ'է. և մանաւանդ երրորդ յարկի արձանէ սիւները ճիշդ դիցաբանական երեւոյթ մը կուտան այս շէնքին, և ինքզինքդ Աթէնքի աւերակներուն մէջ Ակրոպոլիսի մօտ Temple d'Erechthéeի քով կը կարծես. զի ճիշդ Erechtheionի իբր սիւն գործածուած մարմարեայ արձանէ սիւներն ընդօրինակուած են, Քրիստոսէ իբր 400 տարի առաջ շինուած և որոց նմանութիւնն ամեն գեղարուեստից թանգարաններուն մէջ կան և originalը Բրիտանական թանգարանն է ի Լոնտոն։

Ո՜հ, գեղեցիկ օրե՛ր. յԱթէնք երկու անգամ ալ այն աւերակներն այցելեցինք, որ դարերու դէմ մաքառելով կը մնան. Նայելով ու դիտելով չես կշտանար այս հնութեանց կտորներուն, որ փառաւոր անցեալ մը կը յիշեցնեն. Հոս ի Ճէգսըն Բարգ չես տեսներ այն հսկայ՝ սպիտակ մարմարեայ սիւներն, այն սքանչելի արձաններն, այն գեղեցիկ և նուրբ ճարտարապետութիւնն՝ որ Աթենացւոց յատուկ է միայն. և կը զարմանաս թէ ի՞նչպէս վեր հանած և զետեղած են այն հսկայ սիւները։ Այս երկու վայրերը բաղդատելով, հին և Նոր քաղաքակրթութեան մէջ եղած տարբերութիւնը կ'զգաս. հոս փայտ՝ երկաթ և շոգի. բարձր երկաթեայ կամարներ, բարձր սիւներով շրջապատեալ ընդարձակ սրահներ. մեծ ձեռնարկութիւն մը, բայց հին ազգաց ճարտարապետութեան մի ընդօրինակումը։

Վերջապէս կանանց շէնքն իր սեռին չափ գեղեցիկ է կրնայ ըսուիլ. չը մոռնանք ըսել թէ ճարտարապետութեան ձեւն՝ ոճը դասական է. առաջին յարկը Doric և երկրորդը Jonic։ Այս շէնքի մէջ ի ցոյց պիտի դրուին կանանց վերաբերեալ ամեն տեսակ զբաղմանց յատուկ նիւթեր, եւ ինչ որ մինչեւ հիմայ գեղեցիկ սեռը կարող եղած է արտադրել։ Նոր աշխարհի կիները, Տիկին Potter Palmerի՝ իրենց նախագահին՝ առաջնորդութեամբ կրցան մեծ գործ մը տեսնել, Աշխարհահանդէսի մէջ մաս և բաժին ունենալով։ Կիներն ամեն տեղէ աւելի հոս իրենց իրաւանց տէրն են. հանրային պաշտօնէութեանց մէջ շատ կիներ կը գործածուին, ինչպէս նաև ամեն տեսակ զբաղմանց մէջ. բայց չափն ու սահմանն անցնելով, քաղաքական խնդրոց միջամտել ալ կը փափաքին. քուէարկելու իրաւունքն ստանալու համար ամեն ջանք ի գործ կը դնեն. և կնոջ մը բազմիլը տեսնել կ'ուզեն Նոր աշխարհի նախագահական աթոռին վրայ. մի քանի նահանգներու մէջ արդէն քուէարկելու իրաւունքը ստացած են։ Վերջապէս իրենց առաջնորդին Տիկին Potter Palmerի ջանիւք կրցան շէնքի մ'ալ տէր ըլլալ, ցոյց տալով թէ իրենք ալ արանց չափ խելք և միտք ունին գործելու համար։ Յիշեալ կինը պերճախօս և գործունեայ և յիրաւի գեղեցիկ սեռին պատիւն ու պարծանքն է։ Անցեալ կիրակի Central Music Hallի մէջ ատենախօսութիւն մը ըրաւ, կանացի պերճախօսութիւնն Ամերիկայի կանանց մէջ շատ յառաջ գացած է, կարծես քաղաքագէտ մ'է որ կը խօսի. կուրծ կերպարանքով մը, հաստատամտութեամբ։ Ուրիշ առթիւ կը գրեմ խօսակցութեան նիւթն. և կը ցաւիմ ըսել թէ Ամերիկայի կրթեալ դասն ալ չունի կատարեալ տեղեկութիւն արեւելքի կանանց նկատմամբ. կը զարմանար երբ կը պատմէի թէ մեր կիներն ալ ընկերութիւններ կազմած են, ճառեր, ատենախօսութիւններ կ'ընեն, գրքեր կը հեղինակեն, լրագրաց յօդուածներ կուտան, կը վիճաբանին, թէ վերջապէս Նոր աշխարհի կիներէն շատ տարբերութիւն մը չունին. և մինչեւ անգամ յանդգնեցայ իրեն ըսել թէ մեր կիներ եթէ Եւրոպայի և Ամերիկայի կանանց չափ դաստիարակութիւն մը ստանան, թերեւս կը գերազանցեն զանոնք։

—Այո՛, կրնամ հաւատալ, պատասխանեց. թէպէտև կատարեալ տեղեկութիւն մը չունիմ իրենց մտաւորական և բարոյական վիճակէն բայց քաջ գիտեմ որ վերջին աստիճան սրամիտ են։ Եւ երբ թուեցի իրեն մի քանի կին հեղինակներու անունն և գործերը, շատ ուրախ եղաւ։

Երկուքս ալ ուրախ մեկնեցանք, նէ լաւ գաղափար մը, կատարեալ տեղեկութիւն մը առնելուն, և ես մեր կանանց արժանիքը պէտք եղածին չափ պաշտպանելուս համար, և միշտ նոյնը պիտի գործեմ ամեն տեղ, ազնիւ հայուհիք։

Չը մոռնամ ըսել թէ Տիկին Բալմըր նամակ մը գրած է առ Անգլիոյ թագուհին, մասնաւոր գրութիւնք առ Տիկին Քառնօ եւ բոլոր թագուհեաց եւ իշխանուհեաց, հրաւէր կարդալով միանալ եւ մասնակցիլ ի գլուխ հանելու համար այս մեծ ձեռնարկութիւնն։

Ես ալ ձեզ հրաւէր կը կարդամ, հայ տիկիններ եւ օրիորդներ, գիտեմ որ ձեր մէջ Մայտայի հեղինակին եւ Աշխէն մը Սէլքաւ գրողին չափ կարող գրագէտուհիներ կան եւ ապարանքներ զարդարելու արժանի ու երեւելաց հիացում պատճառող ձեռագործներ յառաջ բերողներ կան։ Ուստի կրնաք ցոյց տալ, թէ հայուհին կարող է իր սեռին ծայրոյին աշխարհի ուշադրութիւնն առ ինքն դարձնել։ Արդեօք Բերայի Արհեստանոցը չէ՞ կրնար պատրաստութիւն մը տեսնել, այս առթիւ վսեմ. Նուբեան էֆէնտիի ուշադրութիւնը կը հրաւիրեմ. խոստանալով նուաստ թարգման հանդիսանալ պէտք եղած ժամանակ կրցածս ընելով։

ՀՐԱՆՏ ԱՍԱՏՈՒՐԵԱՆ
(Մնացեալ Երկուշաբթի)

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ԳԻՐ

Ի յարգանս յիշատակի հանգուցեալ Յովհաննէս Էֆէնտի Միւհէնտիսեանի, որոյ անուան տօնախմբութիւնն է այսօր, կը հրատարակենք հետեւեալ ցաւակցական նամակը զոր Գեր. Մաղաքիա եպիսկոպոս Օրմանեան ուղղած է հանգուցելոյն վշտահար ընտանեաց։

Առ Ազնուաշուք Օրիորդ Մարիամ
Միւհէնտիսեան ի Կ. Պոլիս

Բարեշուք Օրիորդ,

Ողբալի աղէտ մը եկաւ հարուածել Ձեր Գերդաստանն, աղէտ մը որու վրայ, ոչ թէ խօսից դարձուածով, ինչպէս երբեմն սովոր եմք ընել, պէտք է նայիլ իբր ընդհանուր աղէտ մը, այլ ճշմարտութեամբ և իսկութեամբ։

Ամէն հայ, որ գիրքերու վրայ կը թարթափի, ճանչցած է Ձեր Հօր անունն, իբրեւ ճարտար արուեստագէտ, որ փայլ աւելցուց ազգային տպագրութեան, իբրեւ իմաստուն պաշտպան, որ հովանաւոր հանդիսացաւ բարեյոյս գրասիրաց, իբրեւ ազգային բարերար, որ գրոց և լրագրաց ծաւալման երախտաւորն եղաւ։ Իսկ անխոնջ հոգի՛ն։ Շատեր ալ նոյնպիսի աշխատութեանց ձեռնարկած են, այլ քիչեր առաջին երիտասարդութենէն ցխոր ծերութիւն մի և նոյն ուղղութեան հաւատարիմ մնացած են։

Այսպիսւոյն կորուստն աղէտ է իսկապէս, զի թէպէտ արդիւնաշատ կեանքեր երբ գրեթէ կը կատարին՝ վարձուց պսակին ակնկալել կը սկսին, սակայն Ձեր բազմաշխատ ծընողին կեանքն թէև արդիւնաշատ, այլ տակաւին արդիւնաւոր էր հանրութեան համար։

Եթէ գտնուէի ի մայրաքաղաք, բերանացի և աւելի երկարօրէն մաղթէր ինձ յայտնել իմ զարմացումս, այլ արժանաւորին չեն պակսիր գովաբաններ, և խնդութեամբ ընթերցայ ամէն կողմանէ հնչած ձայները։

Հօր մը մահն ազալի է միշտ, այլ եթէ բացառիկ պարագաներ կան յորս հնար է սուգը պարծանաց փառաւին հետ փոխարինել, բազմարդիւն Միւհէնտիսեանի մահն է, որոյ անուամբը կարող էք փառաւորուիլ։ Ուստի և ես աւելի քան ազակից մը կը ներկայանամ Ձեզ գրովս իբրեւ ախրակից, առանց զլանալու Ձեզ՝ հայրեներ զաւակին գողտրիկ զգացմանց արտայայտութիւններն։

Մաղթելով բոլոր գերդաստանիդ կեանս և մխիթարութիւն, և բարեմաղթելով ծնողիդ լուսոյն յաւիտենական, մնամ աղօթարար

ՄԱՂԱՔԻԱ ԵՊՍԿ. ՕՐՄԱՆԵԱՆ
15 դեկտեմբեր 1891
Արմաշ

ՄԱՅՐ ԱՆԹՈՒԱՆԻՆ ԼԱՃԸ

(ՆՈՐԱՎԷՊ)

Ժամանակաւ խեղճ մամիկ մը կար ու խեղճ թոնիկ մը որոնք իրարու վրայ իրենց զգացած գորովէն զատ ուրիշ բան մը չունէին. և մամիկը եօթանասուն և եօթը տարեկան էր, ու թոնիկն ութ տարեկան։

Վեցերորդ յարկը կը բնակէին, Օրիլիոն անել փողոցին մէջ բանուորներու տուն մը, Պէլվիլի և Մէնիլմոնթանի մէջտեղը, թաղ մը ուր հարուստ բնաւ չկայ։ Եւ նոյն իսկ իրենց մօտերը գտնուող աղքատներուն մէջ, իրենց աղքատութիւնը աչքի կը զարնէր։ Ալ կը հասկցուի թէ ի՛նչ աստիճան էր։

Խորհեցէք։ Տղան հիւանդ, անկարող էր, տասներկու ամիսէ ի վեր անկողինը պառկած. և պառաւը շատ ծեր էր, անզօր և ինքն ալ գրեթէ հաշմանդամ, այնպէս որ որչափ ալ կամք ընէր չէր կրնար շատ աշխատիլ։

Բարերարութեան գործով թշուառները գթած են իրենց նմաններուն համար։ Թաղին աղքատ բնակիչները ողորմութիւն կուտային այդ աղքատութեան որ աւելի արգահատելի էր քան իրենցը. և այդ ողորմութիւններն, Աղքատախնամ ընկերութեանց կողմէ ղրկուած նպաստներու հետ, կը բաւէին մամիկն ու թոնիկն ապրեցնելու։

Պառաւը կը կոչուէր մայր Անթուան, և պզտիկը մայր Անթուանին լաճը։ Իր բուն անունը չէին գիտեր որովհետեւ չէին տեսած փողոցին մէջ իր հասակէն տղոց հետ վազվզելն ու խաղալը. երբեք չէր լսուած որ ընկերներէն մէկն, իր անունն, ըստ ժողովրդական սովորութեան, անիմաստ ու հնչուն յանգի մը կցելով, մէկ մայթէն միւսը պոռար իրեն.

—Յարութիւն, ինչո՞ւ կ'ընես չարութիւն.
—Վարդան, մաւկերը վրադ կարդան.
—Եղիշէ, եղի չիշէ.
—Կարապետ, կարմիր վարպետ.

Ո՛չ. Միայն, երբեմն երբեմն, դրացի կիներն իրարու կ'ըսէին.

—Ինծի նայէ. սա մայր Անթուանին լաճը ինտո՛ր եղաւ։

Աւա՜ղ, միշտ աւելի կը գէշնար, մայր Անթուանին լաճը։ Թոքախտաւոր կնոջ մը և օփցերի մը զաւակ ըլլալով, ինքն ալ թէ թոքախտաւոր էր և թէ ոսկրաթեք, և երբ իր ազդրացաւէն չէր պոռար, չոր և արիւնոտ հազ մը կը հազար որ իր այտերուն վրայ մութ մանիշակներու երկու փունջ կը դնէր։

Իր բոլոր տկարութեան ատեն, թէեւ քիչ մը քաշկռտուելով ապրած ու յաճախ կանխապէս տարուած էր, աղէկ օրեր տեսած էր սակայն. Այն ատեն, իր մեծ հայրը որ հակառակ ութսունամեայ հասակին դեռ կ'աշխատէր, մաքուր օդին և արեւուն կը տանէր զինքը աղուոր աղուոր կը պըտտցնէր, և իր շահած ստակովը սագիլէն անդին գեղեր կը գնէր որոնք քանի մը շաբաթ զինքը կը կազդուրէին։ Բայց յորմէհետէ վեցերորդ յարկի այդ գարշելի առիքը կը բնակէին, ուր կապարներուն անախորժ հոտը կ'ելլէ բակէն, յորմէհետէ պառաւն ուրիշ բան ձեռք չկրնար անցունել բայց եթէ ինչ որ պէտք է անօթութենէ չսատկելու համար, անցեալ տարուան դեկտեմբերէն ի վեր, մայր Անթուանին լաճը ալ չէ ելած անկողինէն և հաւանականաբար ելլելիք ալ չունի։

Առջի տարուան ծնունդին է որ վերջին անգամ դուրս ելած էր։

Այդ օրը, մայր Անթուան աղէկ մը փաթթած էր զայն իր հին խոշոր շալին մէջ. իր ունեցած զոյգ մը գուլպան անոր հագցուցած էր որպէս զի ոտքերը չմսին նոր կօշիկներուն մէջը, եւ պուլվառները տարած էր զայն պտտցնելու, խաղալիկներով, պատկերներով, խամաճիկներով լեցուն խանութներուն առջեւէն, որոնք շքեղ ու բազմերանգ դիւթական տեսարան մը կազմէին։

Այդ դիւթական տեսարանն, իր հիւանդի աչքերուն եւ երեւակայութեան մէջ մնացած է, և անկից ի վեր, ատեն ատեն ցաւի եւ բաղձանքի սարսուռներով կը խօսի անոր վրայ, յափշտակութենէն բերանը բացած, իր փոխր ու փոքր բազուկներն երկնցուցած դէպ ի կրկնապատկերն (mirage) այն ընդնշմարեալ և անմոռանալի հրաշալիքներուն։

Ամենէն աւելի կը յիշէր Մեծ Օրեանին հրապարակին մօտ տեսած մէկ շքեղ, գոյնըզգոյն, ոսկեզօծ փայտէ հուպիտ (polichinelle), որ գրեթէ իր հասակն ունէր, և որ, երբ առասանը քաշէին, զանգակիկներ ու բոժոժներ կը ցնցէր զուարթօրէն, թեւերը վեր կը վերցնէր, սրունքները կը բանար և միանգամայն երեսդ կը նայէր իր կարմիր ներկուած դէմքովն և իր գըրեթէ կենդանի ծամածռութեամբը։

—Ա՛խ, ի՛նչ աղուոր էր, ի՛նչ աղուոր էր, կ'ըսէ յաճախ մայր Անթուանին լաճը։ Շա՞տ սուղ են, մամիկ, ատանկ պէպէքները։

Եւ պառաւը միշտ կը պատասխանէ.

—Ես քեզի մէկ հատ մը կ'առնեմ երբոր աւելի հարուստ ըլլանք։

—Աւելի հարուստ ե՞րբ պիտի ըլլանք։

—Քիչ ատենէն, զաւակս, քիչ ատենէն։

—Ի՞նչ, ըսել է իմս պիտի ըլլա՞յ ան պէպէքը։

—Հապա՛, տղաս, պիտի ըլլայ։

—Ես գիտեմ, մամիկ, ես գիտեմ. պէպէքս եկածին պէս ես պիտի աղէկնամ։

Եւ այս գաղափարը միտքէն չելլէր։ Երբ հիւանդութիւնը կը սաստկանայ, երբ ցաւերն աւելի կը տանջեն զայն, երբ գարշելի հազն այնպէս մը զինքը կը թոթուէ որ կարծես թէ շունչը հատցնել կուզէ, օ՜հ, այն ատեն, բաղձանքն աւելի բուռն, գրեթէ կսկծացուցիչ կ'ըլլայ։ Յայտնի է թէ իր տանջանքն ատով կ'աւելնայ և թէ իրօք եթէ այդ խաղալիքն ունենար, հիւանդութիւնը մոգական կերպով պիտի բուժուէր։

Պառաւը հասկցած էր այս բանը։ Շատ անգամներ այդ հուպիտը խոստանալով բերել, ինքնիրեն ըսած էր թէ պէտք էր իր խոստումը կատարել և թէ այդ միջոցով միայն իր զաւակը կրնար քիչ մըն ալ ապրեցնել։ Ա՜յո, այդպէս հուպիտ մը պիտի տար անոր։ Եւ պիտի բժշկուէ՛ր։ Ինքն ալ վերջապէս սկսած էր այդ յիմար յոյսն ունենալ։

Այո, պիտի տար այդ հուպիտը։ Բայց ի՞նչպէս։ Ինչպէս որ ինքն ալ կ'ըսէր ինքնիրեն անկարող ցանկութեան արցունքներով, շատ սուղ ըլլալու էր այդպէս պէպէք մը։ Հարուստի խաղալիք էր։ Առնուազն քսան ֆրանք։ Թերեւս աւելի։ Ո՞ւր պիտի գտնէր այդ ոսկին, ինք որ արծաթին գոյնն իսկ մոռցած էր և որ երբեմն երբեմն խոշոր սուեր միայն կը տեսնէր զորս իբր ողորմութիւն կուտային իրեն ուտեստներու հետ։ Քսա՜ն ֆրանք։ Հարստութի՜ն մը։

Տարաւ ծախեց այն ցնցոտիները զորս ձմեռ եկած ատեն իրեն կուտային. վաճառեց մինչեւ իսկ միսի և հացի կտորներ զորս այնքան նեղութեամբ ձեռք կը ձգէր, և այնքան քիչ։ Պզտիկին համար միայն պահեց։ Ինքը անօթի կը մնար։ Եւ երբ անիկա մինակ կ'ուտէր և իրեն կը հարցնէր.

—Դուն անօթի չե՞ս, մամիկ։

—Ոչ, կը պատասխանէր, ենթադրելով աշխատանոցը պնակ մը ապուր խմցուցին ինծի։

Եւ այսպէս երբեմն առանց բերանը բան մը դնելու երկու օր կ'անցունէր։ Ի՛նչ փոյթ, պէպէքը պիտի գար։

Երեք ամիս է որ այսպէս խնայողութեամբ կ'ապրէր, և երէկ չէ առջի օրն ընդամենը ինը ֆրանք և երեք սու ունէր։

—Են քիչը տասը ֆրանք, ըսաւ մըտքէն, տասը ֆրանք պէտք է։ Մինչեւ վաղը տասնեւեօթը սու ալ գտնելու է։

Այդ օրն, մայր Անթուանին լաճը բոլորովին գէշ էր։ Ձմեռ ժամանակ այդ կերպով տասնհինգ օր անցունելէ ետքը, ալ կրնաք երեւակայել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ ըլլալու էր խեղճ պզտիկը։ Եւ աղքատ դրացիները չէին կրցած օգնութիւններ ընել պառաւին, որովհետեւ իրենք ալ կը մեռնէին ցուրտէն և անօթութենէն։ Ալ քուրջ չկար ծախելու։ Երեք կտոր հաց ու փայտ, առիքին մէջ ուրիշ բան չէր մնացած։

Բայց պզտիկն այնպէս տկար է, այնպէս տկար որ ա՛լ բան մը չկրնար կլլել։ Այն ատեն, հացի ի՛նչ պէտք կայ այսօր։ Իրե՞ն համար։ Որբե՞ք։ Հապա վա՞ղը։ Օ՜, վաղը, կրնայ գտնել։ Հիմայ պէտք եղածը, կարեւորն, անհրաժեշտն ոչ թէ սնունդն է, այլ պէպէքը։ Թէ որ այս միջոցին իր դողդղուն թաթիկներուն մէջ ունենար զայն, անշուշտ պիտի աղէկնար։

—Ի՛նչ աղուոր էր, կ'ըսէ պզտիկը խղդուկ հնդիւնով մը։

Եւ աչքերը մեծ մեծ կը բացուին. ունքունքը, զորս հիւանդութիւնը սեղմած էր, յանկարծ կը բաբախեն. ջերմութիւն մը կ'երանգէ իր մորթը. կեանք կուգայ վերստին իր տժգոյն շրթանց վրայ վրայ։ Կեա՛նք, այո, կեա՛նք. Դեռ կրնայ ապրիլ եթէ իր երազն իրականանայ։

—Ի՛նչ աղուոր էր։

—Երթամ բերեմ քեզի, զաւակս, հիմայ երթամ բերեմ։

—Ի՛նչ, պէպէ՞քը։

—Այո, պէպէքը։

—Ըսել է հիմայ հարուստ ենք հա՞, մայրիկ։

—Հա՛, մինինիկս։ Նայէ՛։

Ինը ֆրանք երեք սուն կը ցուցնէ անոր։ Ամբողջը սու է, խոշոր դէզ մը։

Տղան ձեռքերն իրարու կը զարնէ։

—Շո՛ւտ, մամիկ, շուտ գնա՛։ Ուշ մի՛ մնար։

Կ'երթայ պառաւը։ Ո՛չ, ուշ պիտի չի մնայ։ Իր ծերուկ տկար սրունքներով նախ կը վազէ դրացիներուն իր վերջին երեք կտորները ծախելու համար։

—Լաճիս դեղ մը պիտի առնեմ, կ'ըսէ։

Եւ ճիշդ է ըսածը. դեղ մը պիտի գնէ։

Տա՛սը ֆրանք. վերջապէս ձեռք կը ձգէ. կէս ժամ կ'անցնի ատոր համար, բայց կը բաւէ որ ստակը ձեռք ձգած է։ Ի՛նչպէս կ'աճապարէ, կաղն ի կաղը, սահուն քարայատակին և իր ոսկորները սառեցնող ցուրտին ընդարմացման հակառակ որովհետեւ երէկ, ինչպէս և այսօր բան մը չէ կերած, եւ իր վրանոցը հիւանդին խշտեակին վրայ նետած է։ Խեղճուկ շըրջազգեստ մը հագած է միայն և շալիկին վրայէն քառաքօ մը։ Պ՛ռռռ։ Բայց հոգը չէ։ Հեռու է տեղն ալ։ Դէմը ելած խանութը չուզեր մտնել։ Հո՛ն, հո՛ն, Մեծ-Օրէանին մօտ պէտք է որ երթայ։ Թերեւս պէպէքը նորէն հոն է այս տարի, և ո՛վ գիտէ, թերեւս տասը ֆրանքէն աւելի չէ արժէքը։

Այո, հոն էր պէպէքն, և սակարկութիւն ընելով տասը ֆրանքի գնեց զայն։ Ճիշդ այն պէպէքն էր։ Ճանչցաւ պառաւը։ Կը դառնայ, կուրծքին վրայ զայն սեղմելով, մայրական զգուշութիւններով, որպէս թէ վախնար որ փուս մը չկրէ։ Եւ ինքն ալ կ'ըսէ.

—Ի՛նչ աղուոր է։

Ջերկիրներ. Ճակատագիրը թատերագիրներուն ամենէն սոսկալին է։ Ոչ ոք կրնայ այնպէս անակնկալ տեսարաններ հնարել ինչպէս իրականութիւնը։ Մարդ զանոնք պատմած ատեն երկու բառով լմնցնելու է։

Պառաւն երկու ժամ դուրսը մնացած էր։ Երբ տուն դարձաւ, տղան մեռած գտաւ։

Երէկ թաղեցին մայր Անթուանին լաճը։

Պառաւը պզտիկ դագաղին մէջ դրաւ, կարկտած լաթէ մը շինուած պատանքին վրայ, փայլուն գոյներով, հնչուն զանգակիկներով, հիանալի ոսկեզօծումներով ծածկուած պէպէքն, և այսպէս խեղճ դիակն իր կաղանդի նուէրն առած եղաւ։

Ո՛ւր էր որ Անթուան խաթունն ալ քիչ ատենէն առնէր իր կաղանդչէքը, մա՛հը։

Թարգմ. Ա. Զ. ԺԱՆ ՌԻՇԲԷՆ

ԻԼԱՆ

ԽԱԶԻՆԷԻ ԽԱՍՍԱՅ ՇԱՀԱՆԷ

Խազինէի Խասսայ Շահանէ իչուն ալընաճագ սապունըն միւնագասասընա պաշլանաճաղընտան թալիպ օլանլարըն բազար վէ չարշէնպէ կիւնլէրի Խազինէյի Ճէլիլէյի միւպաշիրլիքինէ միւրաճաաթլարը իլան օլունուր։

25 քեանունի էվվէլ 307 2—3

ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

15

ՆՈՐԹՀ ԲՐԻԹԻՇ ԵՒ ՄԵՐՔԸՆԹԱՅԼ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 10,439 944
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐՒՈՅ 2,488,197

ՆՈՐԹՀԸՐՆ ԷՇՈՒՐԸՆՍ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի 3,000,000. ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ 3 975,500
ՀԱՍՈՅԹ 1890 ՏԱՐՒՈՅ 1,048,800

Ընկերութիւնքս Պոլսոյ մէջ ունեցած Միացեալ Գործակալութեան միջոցաւ հրդեհի դէմ ամէն կարգի վտանգաւոր ապահովագրութիւններ ի գործ կը դնեն չափաւոր գնով, և իրենց ցոյց տուած դրամական երաշխաւորութեամբ մեծ գումարներ ապահովագրողաց կրնան վստահաբար զիրենք ներկայացնել. Նաև իբր ապացոյց իրենց հաստատութեան, միայն հրդեհի տուրքին համար մինչեւ ցարդ տուած վնասնին 20,000,000 Անգլիական Ոսկին կ'անցնի.

ԾՈՎԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԴՐԱՄԱԳԼՈՒԽ Անգլ. Ոսկի, 500,000 — ՄԱՐԻԹԱՅՄ — ՊԱՀԵՍՏԻ ԴՐԱՄ Անգլ. Ոսկի 110,000

Ընկերութիւնս կ'ապահովագրէ շոգենաւուց և առագաստանաւուց մէջի ապրանքներն և դրամածրարներն խիստ օգտակար պայմանաւ: Գնոց և այլոց վրայ տեղեկութիւն առնուլ ուզողք կը հրաւիրուին դիմել Ղալաթիա Մէհմէտ Ալի փաշա խան գետնայարկ Թիւ 22 և 22 bis սենեակներն, առ **ԳԱՌՆԻԿ Յ. ՍԵՐՈԲԵԱՆ** Գործակալ Կ. Պոլսոյ վերոյիշեալ երեք Ընկերութեանց.

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԹԷՅԻ

Կ. ՍԱՎՐՈՒԵԱՆ ԵՒ Յ. ԽՍԱԳՈՒԼԵԱՆ ԸՆԿ.
Պահճէ-Գաբու, Ճէլալ պէյ խանի դրան կից, Թիւ 10

Ձմեռուան առթիւ սոյն հանրածանօթ վաճառատան մէջ պատրաստ կը գտնուին Չինէ և Ճավայէ ուղղակի հասած նոր բերք՝ զանազան տեսակ գերընտիր եւ ազնիւ ու անուշաբոյր ամէն ճաշակի յարմար: —Կաղանդի Նուէրներու համար թէյով լեցուն Ճարոնական. Չինական եւ Հնդկական այլ և այլ մեծութեամբ եւ ձեւերով գեղեցիկ եւ նկարազարդ տուփեր: —Յաճախորդաց գոհացումն տալու համար բնաւ ջանք չը խնայուիր: —Յանձնարարութիւնք կը կատարուին փութով և ճշդութեամբ —Գիները որոշ եւ խիստ չափաւոր: —Չի՛ք սակարկութիւն:

ՔԱՈՒՉՈՒԿ ՄՈՒՃԱԿ

(ԼԱՍԹԻՔ)

—

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՆՈՐԹՀ ԲՐԻԹԻՇ ՌԻԲԸՐ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Մեր յաճախորդներու փափագանաց համաձայն, մեր այս տարուան քաուչուկ մուճակներն, որք իրենց վրայ իբրեւ նշան կշիռ մը կը կրեն, խիստ ճաշակաւոր, նուրբ և հաստատուն շինուած են նոր ձեւով:

Պոլսոյ հրապարակին վրայ երկար ատենէ ի վեր ճանչցուած է թէ մեր քաուչուկ մուճակները կը գերազանցեն քան տարիէ ի վեր գործածուած բոլոր մուճակները:

Մեր մուճակներու ներքին կողմը կշիռ մը եւ արտաքին կողմն ալ առիւծի մը պատկերը դրոշմուած է իբրև նշան: Կը վաճառուին ի Պոլիս Սուլթան Համամ աղբիւրի մօտ Սեպուհ աղա Տէմիրճեանի Թիւ 47 և 49 խանութն և բոլոր քաուչուկ մուճակ վաճառողներու քով: Կեդրոնատեղին է ի Պոլիս, Պահճէ Գաբու, Գօճաման Օղլու խան, Ճարճի Կիտրօյի Թիւ 13 մթերանոցը:

ԴԵՂ ՋԵՐՄԻ ԵՒ ՏԵՆԴԻՑ

Տօքթօր Այէրի ջերմային հիւանդութեան, այսինքն՝ որ անխառն բաղադրութիւն մի է գունաբուսակինայ, է դառնահամ և ազդու կազդուրիչ ամէն տեսակ ֆիզիքական խանգարմանց, որ յառաջ կու գան ճահճախառն վայրերու ջերմոտ կլիմայէն վատ ու ապականեալ օդերէն, որուն օգտակարութիւնն և ազդեցիկ ստոյգ յաջողութիւնն երաշխաւորեալ է նորա անհամար արդիւնքը ստոյգ փորձովն: Այս ֆիզիքական խանգարումներն յառաջ կու գան օդին մէջ լողացող թունաւոր անվերլուծելի նիւթոց միջոցաւ, որք թոքերէն անցնելով կը մտնեն արեան մէջ, կը խանգարեն լեարդն, և յառաջ կը բերեն տեսակ տեսակ ջերմեր և տենդեր, և արեան թունաւորումն. որոց անուններն տրուած է. ջերմն և սարսուռ, թաքուն ջերմ, պարբերական ջերմն, ընդհատական ջերմն մաղձային տենդ և հրատապ տենդեր:

Թունաւորեալ օդերէ պատճառեալ հիւանդութիւնք կը պատահին այն տեղեր ուր մթնոլորտ ապականեալ և թունաւորեալ է ճահիճներէ կամ ճահճախառն վայրերէ բուրեալ մահահոտ նիւթով, կամ բաց աղբանոցներէ և ականներու ծակտիններէն ելած թունաւոր կազերով, զորս մարդիկ կը ծծեն շնչառութեամբ:

Այէրի ջերմի ու տենդից դեղը կը ջնջէ այդ թունաւոր նիւթոց կամ կազերու ազդեցութիւնն և դուրս կը վանէ զայն մարմնոյն մէջէն, որոյ գործածութիւնն ստուգապէս անվտանգ և անվնաս է և օգտակար ստոյգ, միայն թէ տրուած հրահանգից համեմատ գործածուի: Կը ծախուի Մինասեան և ընկերաց Ամերիկեան վաճառատան մէջ ի Ղալաթիա Կ. Պոլսոյ: 22

ՄՈՍ

ՇՈԳԵՆԱՒԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ

Լիվըրփուլ և Միջերկրական ծովու բանող շոգենաւք

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Քառնագ	4200	Սֆինքս	3000
Ֆէրոս	4000	Օսիրիս	3000
Օսմանլի	4000	Նեփթիս	3000
Սէսօստրիս	3250	Բէրա	3000
Թիգրա	3250	Լոտուս	800
Մակօալա	3250	Օլինտա	800
Մարէօթիս	3250	Սեթի	700

Դիմել առ Ժ. Վ. ՎԻԹՕԼ և ԸՆԿ.
Ուիթօլ խան
ՃԷՅՄՍ ՄՈՍ և ԸՆԿ.
14 31, Ճէյմս Սդրիդ Լիվըրփուլ

COMP RUSSE

DE NAVIGATION A VAPEUR ET DE COMMERCE

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

Շաբթուան երթեւեկութիւնք

Եշ. 30.11 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի:
Գշ. 3*,12 Աղեքսանդրիոյ ուղղակի սուրհանդակ, ժամ 5ին յետ միջօրէի. Պիրէոսի ճամբով
Գշ. 1/13 Սեվաստոպոլի սուրհանդակ, առաւօտեան ժամ 11ին:
Գշ. 1/13 Սուրհանդակ դէպի փոքր Ասիոյ Նաւահանգիստները մինչեւ Պաթում, առաւօտեան ժամ 11ին:
Եշ. 2/14 Օտեսայի սուրհանդակ, ժամ 2ին յետ միջօրէի:

Ազդ.—Դեկ. 31/12, երկուշաբթի օրը Կ. Պոլսէն դէպի Սուրիոյ նաւահանգիստները մեկնող ուղեւորք Զմիւռնիոյ մէջ պիտի հանդիպին Թրիպոլի, Պէյրութ, Եաֆա, և Բոր-Սայիտ գացող շոգենաւուն 10

ՔԻՒՆԱՐՏ (CUNARD)

ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ՇՈԳԵՆԱՒՈՒՑ

Որ ամսոյ երկու անգամ կը բանին Լիվըրփուլէ և Սեւ-Ծովու միջեւ

Անուանք	Թոնոյ	Անուանք	Թոնոյ
Ումպրիա	7718	Գադալոնիա	4845
Էդրուրիա	7718	Պոթնիա	4531
Սէրվիա	7391	Սամարիա	3574
Աւրանիա	7268	Մարաթոն	2403
Բավոնիա	5587	Ադլաս	2393
Սէֆալոնիա	5517	Սարակոսա	2166
Կալլիա	4809	Թարիֆա	2246
Սքիթիա	4557	Բալմիրա	2144
Ալէբբօ	2.43	Թրինիտատ	899
Քէտար	1876	Մորոքքօ	1855
Շէրպուրկ	1614		

Դիմել առ ԹՈՄԱՍ Ձ. ԺՈԼԻ գործակալ
Thomas C. Joly
Սիւքսիւտաւիս խան Թիւ 11
17 Ղալաթիա

Արտօնատէր Ս ՏԱՄԱՏԵԱՆ
ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԵՒԵԼՔ ԼՐԱԳՐՈՅ

ՖԱՆԷԼԱՅԻ ՀԻՒՍԱՐԱՆ ԵՒ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱՍԼԱՆԵԱՆ ԵՂԲԱՐՑ

Ի Մահմուտ փաշա, Քիւրքճի խան, Թիւ 26 եւ 15, եւ Պահճէ-Գաբու, Մաքսատան կարգ, Թիւ 44 Թօհաֆճյէի վաճառատունը.

Թէ՛ մեծ և թէ՛ փոքր քանակութեամբ՝ արանց, կանանց և տղայոց համար՝ անխառն բրդէ, մանածէ, եւայլն, ուզուած թանձրութեամբ և ուզուած չափով յանձնարարութիւնք կ'ընդունուին ու պատրաստ կը ծախուին ֆանէլա շապիկներ, վարտիքներ, միսոցուներ, եւայլն: Մեր ապրանքները կը մրցին եւրոպականներուն հետ թէ՛ աժանութեամբ, թէ՛ դիմացկունութեամբ և թէ՛ իրենց նուրբ ճաշակով: Յաճախորդք ամէն կերպիւ գոհ պիտի մնան:

ՃԵՐՄԱԿ ԱԿՌԱՅՆԵՐ

Առողջապահութիւն Բերնի

ՊՈԹՈՅԻ ՋՈՒՐԸ ‖ EAU DE BOTOT

Կը պահպանէ ակռայները, կը պնդէ լնդերքը,
կը զովացնէ բերանը.
ՓՆՏՌԵԼ ՃՇԴԻՏ ՊՈԹՈՅԻ ՋՈՒՐԸ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ՝ 17, Ռիւ տը լա Բէ, ԲԱՐԻԶ.
Ասկից առաջ՝ 229, Սէնդ-Օնորէ
ԿԸ ԾԱԽՈՒԻ ԲՈԼՈՐ ՀՈՏԱՎԱՃԱՌԱՑ ՔՈՎ
Հարցնել նաև Պոթոյի ՎԻՆԷԿՐԸ ՏԸ ԹՈՒԱԼԷԹԸ, Նրբութեամբ և բուրմամբ գերազանց.
2203 Կը գտնուի ի Կ. Պոլիս, Գռն Մարշէն, 354, Մեծ փողոց Բերայի

PAPIER FAYARD ET BLAYN

Գերազանց դեղ ի բուժումն հարբուխի, կուրծքի բորբոքմանց, յօդացաւի, ցաւերու, վէրքերու, հոշտեցման եւայլն. Կը ծախուի բոլոր դեղարանաց մէջ.

ԱՄԵՆԷՆ ՄԵԾ, ԱՄԵՆԷՆ ՀԻՆ, ԱՄԵՆԷՆ ՀԱՄԲԱՒԱՒՈՐ

ՀԱՆԴԵՐՁԵՂԻՆԱՑ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԱՆՐԱԾԱՆՕԹ ՀԱՄԱՅՆ ԵՒՐՈՊ. ԹՈՒՐՔԻՈՅ, ԱՍԻԱԿԱՆ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԵՒ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ

ՖՐԱԹԷԼԼԻ ԿՈԼՏԷՆՊԵՐԿ

Աւստրիական Անուան Ներքեւ

Այս վաճառատուն կը յանձնարարուի հասարակութեան և ամէն մրցման կրնայ դիմադրել իր կերպասներուն ընտիր յատկութեամբը, պատրաստութեան տոկունութեամբը, ինչպէս նաև հանդերձին գեղեցիկ կտրուածքովը.

ԳԼԽԱՒՈՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑՔ Ի Կ. ՊՈԼԻՍ
Թիւնէլի քով Թիւ 2, եւ Քարաքէօյի կամուրջին գլուխը Թիւ 28
ՄԵԾԱՔԱՆԱԿ ԵՒ ՓՈՔՐԱՔԱՆԱԿ ՎԱՃԱՌՈՒՄ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂՔ

Հռոտոս
Քավալլա
Ռուսճուք
Զմիւռնիա
Վառնա
Պուրկաս
Փիլիպէ
Բոր-Սայիտ
Սելանիկ
Սամսոն
Մերսին
Քիոս
Թարսուս
Ատանա
Պէյրութ
Դամասկոս
Տրիպոլիս (Սուրիական)
Եաֆա
Աքեա
Աղեքսանդրիա
Գահիրէ ևն. ևն.

ԵՌԱՑԵԱԼ ԱՆԹԻԲԻՌԻՆ

ԼԸ ԲԷՏՐԻԷԼԻ

ԸՆԴԴԷՄ ԳԼԽՈՅ ՑԱՒԵՐՈՒ, ԾՈՎԷ ԲՌՆՈՒԵԼՈՒ
ԳԵՐԱԶԱՆՑ ԴԱՐՄԱՆ ԷՆՖԼՈՒԷՆՑԱՅԻ ԵՒ ՏԱՆԿԻ

Ասիտ Դառապոնիքը կը փարատէ դեղին գործածութեան յառաջ բերած խիթերն և սրտի խառնուքը.
ԼԸ ԲԷՏՐԻԷԼ ԵՒ ԸՆԿ. ի Բարիզ, եւ դեղատանց մէջ.

ԴԱՐՈՒՍ ՄԵԾ ԳԻՒՏԸ

ԷԼԻՔՍԻՐ ԿՈՏԻՆՈ արագապէս կը բուժէ Սրնկամանց, Աղնաձուծի հիւանդութիւնները, Ինֆլուէնցան, Անարիւնները, ծիւրեալները, և այլն. Կ'երիտասարդացնէ և կեանքը կ'երկարէ: Իսկապէս վերանորոգիչ տարր մըն է. արտակարգ զօրութեամբ և աննման առատութեամբ նոր արիւն մը կու տայ. Վնասակար հիւթ մը չպարունակելով, ամէն տարիքի մէջ կրնայ գործածուիլ, առանց ո եւ է վտանգի.

Շիշը 20 Ֆրանք. ի Փարիզ, Սէն Լազար փողոց, Թիւ 7, վարչութեան կեդրոնատեղիէն խնդրել Տքթ. Ժիւլ Լաֆամի տետրակը, պատկաւոր Փարիզի բժշկական համալսարանէն. այդ տետրակը պիտի ղրկուի ձրիապէս և առանց ծախքի.

Ի Կ. Պոլիս կը վաճառուի Քանդիլլի Բրիտանական դեղարանը.

ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԵՔԵՆԱԿԱՆ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆՑ ԵՒ ՁՈՒԼԱՐԱՆ

ՆԱԽԿԻՆ ԳՈՐԾԱՐԱՆ ՍԷՔ ԵՂԲԱՐՑ, ՏԱՐՄ Թ. Տ

ՄԱՍՆԱԳԻՏՈՒԹԻՒՆՔ
ՀԱՂԱՑՔՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆՔ
Կը հաստատուին ջրէն և հանգային նիւթերէ աղալու յատուկ ջաղացքներ,
Բրինձ կեղեւելու գործիքներ.
Գարի փճճկող և մաքրող աղօրիք.
Ակօսող մեքենայք
ՇՈԳԵՇԱՐԺ ՄԵՔԵՆԱՅՔ
Քլանով մը և բազադրեալ դրութեան համեմատ յոյժ նուազ շոգի սպառելու երաշխաւորութեամբ.
Կիսաչօր մամուլք, սրունատական երկաթուղիք.
ՑՈՐԵՆԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆՔ
ՋՐՀԱՆՔ

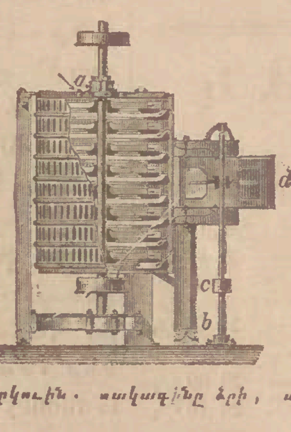

ՓՈՒՌԱՆՑՈՒՐԻՆՔ
Գերմանական կամ ամերիկեան դրութեան (Սիլէր).
ԱՂԻՒՍԱՐԱՆԻ ՋԵՏԵՂՄՈՒՆՔ
Աղիւսարանք կը հաստատուին
Շրջանաձեւ փառոց համար երկաթեղինք
Աղիւսարանի մեքենայք
Շոգենաւերէն ապրանք պարպող վերամբարձ մեքենայք
Շարժուն վերամբարձք, փոխադրելի մեքենայք.
ՊՏՈՒՏԱԿԱՁԵՒՔ ԵՒ ՋՐԱԲԱՇԽԱԿԱՆ ԱՆԻՒՔ
Ջրաբաշխական վերամբարձք, Ջրաբաշխական յարժիչ մեքենայք.

Աշխարհի ամէն երկրաց մէջ կը ղրկուին. սակագինը ձրի, պայմաններն յոյժ գոհացուցիչ են [illegible] ընք դիւրին.
Ընդհ. ներկայացուցիչ Փ. ՍԹՐԻՆԿՍՀԱԼՑ, Կ. Պոլիս, Կալաթա, Սելանիկ խան, 29.

ՇԻՐՔԵԹԻ ԽԱՅՐԻՅԻ

ԿԻՐԱԿՆՈՐԵԱՅ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ 6

1891 ՆՈՅ. 20 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ՕՐԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ՄԻՆՉԵՒ ԴԵԿՏ. 20

Վոսփորէն իջնող շոգենաւեր

2 15 Պէպէք. Արնաւ. Գուրուչ. Օրթաք. Պէշիք.
2 15 Եէնիմ. Մեզ. Պէօյիւք. Թար. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէպէք Արնվ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
2 15 Վանիք. Չէնկէլ. Պէյլէր. Գուզկ.
2 15 Պէյգօզ Բաշաք. Զուպգ. Գանլըճ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ.
2 20 Պէյգօզ Բաշաք. Եէնիք. Չէնկլք. Չպգլը. Գանլըճ. Պօյաճ. Ր. Ա. Հիսար Գանտիլ. Արնավտ. Չէնկլք. Պէյլպ. Օրթք. Գզկճ. Իւսկիւտար Պէշիքթաշ
3 — Եէնիմ. Մէսար. Պէօյք. Թարապ. Եէնիք. Իսթէն. Միրկն. Ր. Հիսար Պէպէք Արնվ. Գուրչ. Օրթք. Պէշիքթաշ.
3 — Ր. Ա. Գավ. Մէզարպ. Պէօյ. Թարպ. Պէյգօզ Բաշաք. Զուպգ. Գանլըճա Ա. Հիս. Գանտլ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Իւսկ.
3 45 Եէնիմ. Մէզպ. Պէօյիւք. Թարպ. Եէնիք. Իսթէն. Միրկ. Պօյաճ. Ր. Հիսար. Պէպէք Արնվ. Գուրուչ. Օրթ. Պէշիքթաշ
4 30 Եէնիմ. Մէզարպ. Պէօյիւք. Թարպ. Եէնիք. Իսթէնիա Միրկէօն Պօյաճք. Ր. Հիսար Պէպէք Արնավ. Գուրչ, Օրթաք Պէշիքթաշ
4 35 Եէնիմ. Մէզարպ. Պէօյիւք. Թարպ. Պէյգօզ Բաշաք. Զուպ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտիլ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլէր. Գուզկ. Պէշիկթաշ
6 — Եէնիմ. Մէզար. Պէօյիւք. Թարապ. Եէնիք. Միրկ. Պօյաճ. Ր. Հիսար Պէպէք Արնավ. Գուրչ. Օրթաք. Պէշիք.
7 — Միրկն. Ր. Ա. Հիսար Գանտ. Արնվտ. Չնկլ. Պէյլպկյ. Օրթք. Գզկճ. Պէշիք. Իւսկ.
7 — Եէնիմ. Մէզարպ, Պէօյիւք. Թարապ. Պէյգ. Բաշաք. Եէնիք. Միրկ. Գանլըճ. Ր. Ա. Հիսար Գանտիլ. Արնավ. Չէնկէլ. Պէյլ. Օրթաք. Գուզկ. Պէշիք. Իւսկ.
7 45 Ա. Ր. Գավ. Եէնիմ. Մէզպ. Պէյիւք. Թարպ. Եէնիք. Միրկէօն Ր. Հիսար Պէպէք. Արնվ. Օրթաք. Պէշիկ.
8 45 Մէզարպ. Պէօյիւքտէրէ Թարապիա Պէյգօզ Բաշաք. Զուպ. Գանլ. Ա. Հիսար Գանտ. Վանիք. Չէնկ. Պէյլ. Գուզկ. Իւսկ.
9 — Պէօյիւքտ. Թարպ. Եէնիք. Իսթէնիա Պօյաճ. Ր. Հիսար. Արնավուտքէօյ Օրթաք Պէշիկ.
10 — Եէնիմ. Մէսարպ. Պէօյիւք. Թարպ. Եէնիք. Միրկ. Ր. Հիսար Պէպէք Արնվ. Գուրչ. Օրթ. Պէշիք.

Կամուրջէն ելնող շոգենաւեր

3 — Պէշիք. Օրթաք. Արնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկն. Եէնիք. Թարպ. Պէօյք. Մէսարպ. Եէնիմ.
3 30 Իւսկ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանիք. Գանտ. Ա. Հիսար. Գանլըճա. Զուպգ. Բաշաքպահճէ Պէյգօզ Թարպ. Պէօյք. Մէզպ. Եէնիմ.
3 40 Գավալթ. Իւսկ. Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլ. Չէնկէլք. Արնավ. Գանտ. Ա. և Ր. Հիսար Գանլըճ. Միրկ. Եէնիք. Բաշաք. Պէյգ. Թարպ. Պէօյիւքտ. Մէզարպ. Եէնիմ.
4 15 Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պէպէք Ր. Հիսար. Պօյաճք. Իսթէնիա. Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւք. Մէզարպ. Եէնիմ.
5 15 Իւսկ. Պէշիք. Օրթ. Գուր. Արնվ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւք. Մէզպ. Եէնիմ. Ր. Ա. Գավաք
5 20 Իւսկ. Պէշիք. Գզկճ. Օրթաք. Պէյլէրպէյ Չէնկլք. Արնվտ. Գանտլ. Ա. Ր. Հիսարը Գանլճ. Զպգլ. Միրկէօն
6 — Գավալթ. Իւսկ. Պէշիք. Օրթաք. Արնավ. Պէպէք Ա. Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Պէյգօզ Թարպ. Պէօյ. Մէզարպ.
7 — Պէշիք. Իւսկ. Գուզկունճ. Պէյլէր. Չէնկէլ. Արնավ. Գանտ. Ր. Հիսար Պօյաճ. Գանլըճա Եէնիք. Թարպ. Պէօյիւք.
8 30 Պէշիքթաշ Օրթ. Արնվուտ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէօյք. Մէզպ. Եէնիմ.
9 20 Պէշիկ. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Ր. Հիսար Պօյաճ. Եէնիք. Պէյգօզ. Թարպ. Պէօյիւք. Մէզարպ. Եէնիմ.
10 5 Գավ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վան. Գանտ. Ա. Հիսար Գանլըճ. Զուպուգլը Բաշաք. Պէյգ. Թար. Մէզ. Ր. և Ա. Գավաք.
10 15 Պէշիք. Իւսկ. Գուզկ. Պէյլէրպէյ Չէնկէլք. Գուրուչ. Արնավ. Գանտլ. Ա. Ր. Հիսար Գանլըճ. Միրկ. Եէնիք. Բաշաք. Պէյգօզ
10 20 Պէշիքթաշ, Օրթաք. Գուրուչ. Արնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Պօյաճ. Միրկէօն Իսթէնիա Եէնիք. Թարպ. Պէօյք. Մէզարպ. Եէնիմ.
11 10 Իւսկ. Գուզկ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանիք. Գանտլ. Ա. Հիսար Գանլըճա Զուպգ. Բաշք. Պէյգօզ
11 20 Պէշիքթ. Օրթաք. Արնավ. Պէպէք Ր. Հիսար Միրկ. Եէնիք. Թարպ. Պէօյք. Եէնիմ.
11 30 Պէշիք. Գուզկ. Օրթ. Պէյլէր. Չէնկ. Վանիք.
12 — Պէշիք. Օրթաք. Գուրչ. Արնավ. Պէպէք.

ԼՒՈՒՆԻՕՆ L'UNION

ԱՊԱՀՈՎԱԳՐԱԿԱՆ ԱՆԱՆՈՒՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ ԸՆԴԴԷՄ ՀՐԴԵՀԻ ԵՒ ԿԵՆԱՑ
Հաստատեալ ի Փարիզ, իւր կեդրոնավայրն, Պանք փողոց, 15
ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԵՒ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ

ՀՐԴԵՀԻ ՃԻՒՂ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1828ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր. 10,000,000
Պահեստի դրամ	» 6,700,000
Գանձելի ապահովագին (Բօն)	» 63,770,000
1890ի հասոյթք	» 15,000,000
Հրդեհի վնասուց վճարուած	» 160,570,000

Պ. Պ.
Ա. Տ'ԷՅՇԹԱԼ, Նախկին երեսփոխան, Նախկին վարիչ Ֆրանսական Պանքայի, Նախագահ Ֆրանսայի Հարաւային երկաթուղեաց ընկերութեան, ՆԱԽԱԳԱՀ
Ս. ՄԱԼԷ, Մալէ եղբարց Դրամատունէն, Նախագահ «Բարի-Լիոն-Մէտիթէրրանէ» երկաթուղեաց ընկերութեան, Նախագահ Օսմ. կայս. Պանքայի, ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ ԻՒՆԻՕՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ.
Թ. ՕՏԷՆ, Նախկին դրամատէր, Նախագահ Պլէյլ Մօնթանիի և Լերինայի անխախանայ ընկերութեան.
Ս. ՀԻՒՐՍԷԼ, Նախագահ Մէլուզինի՝ Ծովային Ապահովագրական ընկերութեան.

Պ. Պ.
Ս. ՃԷՅՄՍԸՆ, Հօթինկեր և Ընկ. դրամատեարց տունէն.
Ֆ. ՄԻՇՕ, Նախկին Նախագահ Սէնի Առեւտրական Դատարանին, վարիչ Ֆրանսական Պանքայի, վարիչ Ֆրանսայի Հիւսիսային երկաթուղւոյն.
Հ. ՄԻՐԱՊՕ, Միրապօ Բաքար, Բիւրարի և Ընկ. դրամատեարց տունէն.
Ա. ԹԻՒՐՆԷՅՍԸՆ, Լիոնի երկաթուղեաց Ընկերութեան վարիչ.
Ա. ՎԷՐՆ, Վէրն և Ընկ. դրամատեարց տունէն, վարիչ Ֆրանսական պանքայի, տեսուչ Ֆրանսայի Հիւսիսային երկաթուղեաց ընկերութեան, վարիչ Օսմ. պանքային.

ՀՐԴԵՀԻ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ } Պ. Պ. ՇԱՌԼԸ ՌՕՊԷՐ, Նախկին պետական խորհրդական, ՏՆՕՐԷՆ
Պօլ Ժ. ՍԸՌԻՋ, Նախկին ելմտական քննիչ, ՓՈԽ-ՏՆՕՐԷՆ

ԿԵՆԱՑ ՏՆՕՐԷՆՈՒԹԻՒՆ } Պ. Պ. ԱԼՊԷՐ ՖՕՌ, Տնօրէն
ԷԺԷՆ ԼԸ ՍԷՆ, Փոխ-Տնօրէն

ԿԵՆԱՑ ՃԻՒՂ

ՀԻՄՆԵԱԼ 1829ԻՆ

Դրամագլուխը	Ֆր. 10,000,000
Պահեստի դրամ.	» 93,8
Կենաց համար վճարուած	» 59,000,000
Ապահովագրեալ գումարը	» 243,580,000

Ընկերութեան դրամատեարք ի Կ. Պոլիս. ՕՍՄ. ԿԱՅՍ. ՊԱՆՔԱ

Մանրամասն տեղեկութեանց համար դիմել առ Մասնաւոր Տնօրէնն Կ. Պոլսոյ, **ՍԻՄՈՆ ՔԱՅՍԷՐԼԵԱՆ**, Կալաթա, Մահմուտիէ փողոց, Քամանտօ Պանգայի դիմաց, Երամեան խան, Թիւ 2